

AARB OG 1955

D. S. K. Aarbog 1955

Udgivet af:

Foreningen af dansksindede sønderjydske Krigsdeltagere 1914-18

ved

Johs. Clausen A. P. Møller H. Hunger J. Andersen

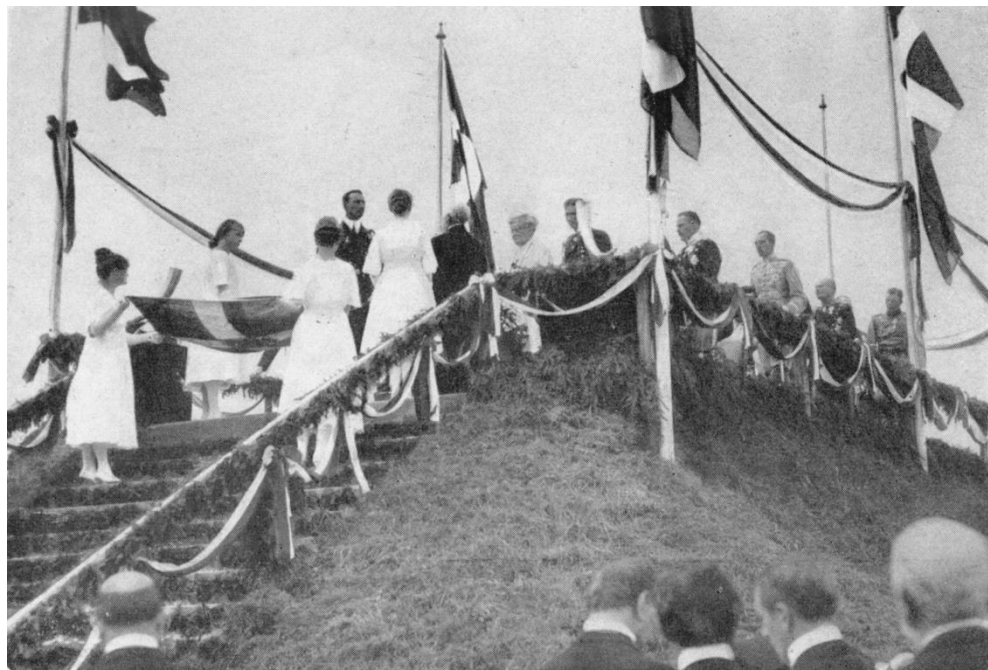

Eftertryk kun med D. S. K.'s Tilladelse

HEJMDALS BOGTRYKKERI. AABENRAA
1955

INDHOLD

Virksom idealisme	6
En Luftsipper afslutter	9
Erindringer fra Verdenskrigen 1914-18	20
En sort dag på Lorettohøjden	24
Saa var der Plads nok	28
Et Mellemspil	29
I Fangenkan og hjem igen	30
Hvorledes vi i 1915 fejrede jul bag fronten	39
Det kan blive farligt for ham	41
Dagbogsoptegnelser - 11. Februar 1915	42
Breve fra Felten	43
Blumento Pferde	46
Lidt Humor fra Østfronten	47
Efterlysning	49
Fra Sommeoffensiven paa Vej til den. danske Grænse	50
En god Kammerat	51
Gud lader sig ikke spotte!	55
N eget, der ikke blev opklaret	56
De faldne	58
Du er ikke Prøjser!	59
Den årelange ventetid	60
Afsked med Skyttegravslivet	62
Igen til Fronten	69
»1 al1e de Riger og Lande«	69
Kammerat, fortæl!	70
Godt at have en sko-forstand«	81
Ære være deres minde	83

Paa Dybbøl 1920 — Veteranernes Flaggave overrækkes Kongen

VETERANERNES

Gave

Danmarks Konge er vor Konge, og i Dag
 flyver mod Dig fra vor, Mast Dit Riges Flag.
 Men vi har et andet Flag, vi gemte paa,
 i halvt Hundred Aar det ikke Dagen saa.
 Nu, da det igen kan vaje stolt og frit,
 beder vi vor Konge: Tag det, det er Dit!
 Vi har elsket det, mens vore Hjerter led;
 Hjerter brast, men ikke deres Kærlighed.
 Den fik vore Børn i Arv, og med vort Sprog
 har vi givet dem at elske Danebrog.
 Ved dets Dug svor nye Slægter Faneed,
 tag vort gamle Flag og vor Trofasthed.

Axel Juel

For 35 Aar siden — Kongens Ridt over Grænsen

Virksom idealisme

(1) Vi ved jo alle, at et menneske ikke løber fra sin skygge, intet folk og intet menneske løber heller fra sin fortid. Fortiden følger trofast med hele tiden. – Derfor vil *det sønderjydske fortids-særpræg* altid være at mærke i denne landsdel, som har haft en så bevæget og dramatisk historie og spillet en så afgørende rolle for det samlede Danmarks skæbne. – Og – derfor vil Kongeå-grænsen aldrig helt udslettes, når det gælder den sønderjydske befolkningens psyke, dens særlige ejendommelighed.

Man har gang på gang i national betydning brugt det stærke udtryk "Hellig jord", når talen var om Sønderjylland. – Gennem tiderne har man brugt dette udtryk, fordi det har kostet det danske folk så dyrebart at forsvare den såkaldte "hellige ejendomsret" til denne danske arvejord fra Kongeå til Ejderen. – Jeg er ikke helt klar over, om det yngre slægtled i Danmark i dag har tid til og interesse for at tænke over, hvor meget det har kostet.

Mon man standser ved det overvældende tal af talende stene her i Sønderjylland? – Har man tid til det? – Ved disse ord kan sættes både spørgsmålstejn og tankestreg. – Hvad kostede ikke vore forsvarskrige i 48, 49, 50 og 64? – Og de to verdenskrige af ofre for at forsvare vor retmæssige arv og ejendom: Sønderjylland!

I den sidste krig måtte dansksindede i Sydslesvig med igen - fædre og sønner - for en sag, der ikke var deres. Når der er stridt og ofret så meget for at forsvare "den hellige ejendomsret" til Sønderjyllands jord, kan man nok forsvare at bruge betegnelsen: Hellig jord. – Jeg husker, at min lærer i min fødeby Roskilde brugte dette udtryk, og efter at jeg nu har opholdt mig 36 år hernede, vil jeg sige ja til min gamle lærers udtryk.

(2) For få år siden mødte jeg på »Det unge Grænseværn's smukke vandrehjem i Kollund tre svenske lærerinder, som var på ferietur i "Nordens älskningsland", som en af dem så kønt kaldte Sønderjylland. Men alle tre var de enige om at kalde denne landsdel "De talende stenes land", og de ville benytte deres ferie til at cykle rundt i Nordslesvig og besøge så mange af disse talende stene som muligt. De håbede på, sagde de, at kunne nå at besøge de fleste af de omkring 100 kirkegårde her. Og de havde allerede, da jeg mødte disse tre lærerinder, opnoteret en mængde indskrifter fra de talende stene, de havde standset ved. – Det ville altså efterhånden blive en samling gribende dokumenter, de kunne bringe med hjem til Sverige, og de ville kunne fortælle deres elever om deres rejse til "De talende stenes land": Sønderjylland.

Lad mig få lov til at mindes, hvad H. P. Hanssen udtalte i sin berømte tale i Aabenraa den 17. november 1918. Den store sønderjydske fører sagde der blandt andet disse ord, der har grebet mig meget stærkt:

" - - Vor tanke skal i dag først dvæle ved dem, der måtte drage i felten. Henvend 30.000 nordslesvigere drog ud. Over 6.000 af dem er blevet derude. Verdenskrigen har kostet dobbelt så mange danske livet som krigen i 1864. – Spredt ud over landene ligger nu vore faldne brødres grave. De findes i Ruslands susende nåletræsskove og vidtstrakte sumpe, langs Polens floder og i Serbiens dale, i Argonnerne og Karpaterne, i Makedonien og ved Dardanelerne, i Palæstina og Mesopotamien. Særlig tæt ligger de i Frankrig i Vogeserne, foran Verdun og fra Champagne og op over landet til Flandern. Og mange har fundet deres sidste hvilested i de store lukkede jernkasser dybt på havets bund.

Der var mellem dem en ungdom med guldglorie om hovedet, begejstrede idealister, evnerige mænd, hvis hjerter brændte af længsel efter et arbejde i vort folks tjeneste, og tusinder af støtte, trofaste danske mænd. Vi ved, hvor ofte og gerne deres tanker fandt vejen herhjem. Censuren har (3) undertrykt mange feltbreve og lemlæstet andre. Og dog viser så at sige alle hidtil offentliggjorte breve derudefra, at hjemmet var lyspunktet i deres tunge, triste og farefulde tilværelse. Med hvilken kærlighed omfattede de ikke til det sidste deres nære pårørende, vort lille folkesamfund og vort minderige hjemland med al dets ynde, dets nutidstrængsler og fremtidshåb. – Vi siger: Ære være deres minde". - - -".

– Ja, så smukt mindedes H. P. Hanssen de faldne. -

Den største dødebog i sten, vi har her i vort land, er at finde ved Marselisborg i nærheden af Aarhus. På mindemuren læser vi *de mange tusinde* navne på faldne danske sønderjyder. – Dette store mindesmærke fører en gribende og manende tale til os og forstærker tusindfold røsten fra Broager-mindehøjen og alle de andre mindestene rundt om i sognene her i Nordslesvig. Også på vore nordslesvigske kirkegårde og ofte inde i kirkerne taler mindesten og mindetavler gennem de mange navne på faldne dansksindede krigsdeltagere fra 1914-18 om, at

Den tungeste smerte af alle på deres skuldre blev lagt:
med modpart at kæmpe og falde - for ret til for os at stå vagt!
De kom ej tilbage til vagten, men blikket var vendt imod nord.
– Med døden besegled de pagten om troskab mod fædrenes jord.
Vi bøjer vort hoved i smerte for alle af vore, der faldt.

Hver falden har tændt osen kæрте, som lyste for os, når det gjaldt.

(Fra et digt af G. H.)

De faldnes minde skal jo ikke alene æres, men det skal lyse for os og mane os til stadig at fortsætte den gerning, de ikke fik lov at videreføre, men som de satte livet til for. – Jeg tror da også, at alle de dansksindede sønderjydske krigsdeltagere, som kom hjem med livet i behold fra den første verdenskrig, har følt en forpligtelse overfor de faldne kammerater og landsmænd, en forpligtelse til at stå sammen i et målbevidst arbejde for danskhedens fremme her i Sønderjylland.

For at opbygge Nordslesvig kulturelt og materielt efter (4) den første verdenskrigs store ødelæggelser måtte der ligesom dannes *en sønderjydsk Livgarde*, der værnede om dansk liv her i landsdelen. Også jeg må - ud fra erfaringer fra mit lange ophold her - være af den opfattelse, at D. S. K. og lignende organisationer blev *en kerne* i denne livgarde. .

Vi har jo her i Nordslesvig nok om os af vidnesbyrd, som fortæller om indsatsen fra 1920 til i dag. Dette stykke Danmark vidner i dag om en uforlignelig indsats, som er gjort af den *ældre generation* af sønderjydske mænd og kvinder. – Gennem deres store indsats er der ikke alene givet den *unge generation* de bedste muligheder og vilkår for videre dansk udbygning i denne landsdel, men der er givet de unge det aller vigtigste: det gode eksempel - Vi vil ofte lægge mærke til, at de træer, der står i skovens udkant, har knudrede stammer og grene. De skal stå og tage mod vind og vejr og bliver derfor stærkt mærkede af at måtte være *skovens forposter*. – Men disse træers ved er mere hårdt og fast end træernes inde i den lune skov. – Sådan har de danske sønderjyder hidtil stået som forposter og lunet for

træerne bagved dem. – Og det ældre slægtled af danske sønderjyder har lunet for den unge opvoksende slægt, der nu er Sønderjyllands fremtid.

– Vi vil inderligt håbe, at " - - - for de gamle, der faldt, er der ny overalt - " og at „- de vil møde, hver gang, der bliver kaldt". For da løftes arven, og den vil gennemsyre fremtidens virke her i Sønderjylland.

Til slut dette:

H. P. Hanssen brugte i det citerede fra sin gribende tale om dem, som blev derude i krigen 1914-18 ordene om, at der blandt dem var en ungdom med guldglorie, evnerige mænd, begejstrede *idealister*.

– Arbejdet for danskhedens bevarelse og hævvelse og fremgang her i hele Sønderjylland må altid bæres netop af idealisme.

Dette gælder i dag i særlig grad Sydslesvig.

Mange af os har erfaret, at man kan ikke gennemføre (5) et stort arbejde uden *tro og håb*. – Man kan ikke undvære lysende idealer. – Idealisme er en af de få *realiteter* i livet - et af de få metaller, der både står for atombomber og materialisme! – Idealisterne er ikke de livsfjerne, men netop de livsnære mennesker. – Det er dem, der tænker grundtankerne, danner grundvolden og udfører pionerarbejdet for fremtidens virke - ogsaa her blandt danske i Sønderjylland.

– Og digteren J. P. Jacobsen siger jo: "Alle gode tanker kan slet ikke dø, før endnu bedre tanker er spiret af deres frø".

Idealisme er altid ofrende, uselvskt tænkende og virkende. Idealisme er et enkelt-lys, som aldrig slukkes. For en døende flamme tænder straks et nyt lys - en ny fakkel.

Således fortæller hele danskhedens historie i Sønderjylland om virksom idealisme for vor danske sag.

Og at den danske tanke er levende og virksom også langt ud over de grå hår, det ses jo på enhver D. S. K.- forsamling.

Lad mig da som en særlig hilsen og tak netop til disse gråhårede landsmænd få lov til at bruge Grundtvigs ord:

»Alderdom er ingen brøde, når man blev med æren grå.

Selvom kinden ej kan gløde; højt kan prøvet hjerte slå.

Erfaren mand ej strømmen følger, på ham brydes tidens bølger,
over ham vel skummet går, men forsølver kun hans hår«.

Godfred Hansen,
Rens Efterskole.

En Luftskipper afslutter

Den 1. september 1918 forlod jeg Ballonzug 33 i Argonnierskoven for at tiltræde en fjorten Dages Orlov til Haderslev. Jeg tog hjertelig Afsked med mine allerbedste Kammerater og tog de bedste af mine Ejendele med mig, (6) thi det var min absolutte Hensigt at desertere, naar jeg kom hjem. Det, der hidtil havde holdt mig tilbage fra at gaa over Grænsen, var Hensynet til mine tre Brødre, der ogsaa var indkaldt. Men nu var een, der havde været haardt saaret, i Etapen; een var savnet siden Juli 1918, og een var langt borte, oppe i Rusland, troede jeg da. Selv mente jeg, at Krigen ganske bestemt var Slut i Foraaret 1919, fordi hverken den tyske ydre eller indre Front vilde kunne holde længere.

Glad og munter drog jeg af Sted. Den 2. September kom jeg igennem Sedan, hvor Tyskerne havde fejret en stor Triumf for 48 Aar siden, i hvilken Anledning vi som Børn i Skolerne var blevet tvangsindlagt til Festlighederne og havde maattet høre saa meget om de sejrriege Tyskere, saa det var et Under, at ikke Ørene var faldet af os. – Nu var jeg klar over, at der aldrig mere i Tyskland vilde blive holdt Sedanfejer.

Der blev som sædvanlig stor gensidig Glæde, da jeg kom hjem. Men hvor saa alt usselt og fattigt og tarveligt ud! Krigen havde tæret paa Mennesker, paa Huse, paa Indbo, paa Tøjet. Og hvor mange bar ikke Sorg for mistede Sønner, Brødre, Fædre eller Kærester. Min Mor, der ellers var en trivelig Kone, havde ogsaa tabt sig, navnlig siden Juli 1918, da hun havde faaet Meddelelsen om, at en af hendes Sønner var savnet.

Min ældste Søster, Dagmar, som nu er død, udviste straks stor Iver for at faa mig overtalt til at kvittere den tyske Militærtjeneste. Glad blev hun derfor, da hun hørte, at der ikke skulde nogen Overtalelser til, men at jeg selv havde taget Beslutningen ude ved Fronten. Hun havde en god, lidt ældre Veninde, Frøken Hundevadt, en Søster til Grundlæggeren af Hundevadt's Magasin i Haderslev. Denne Veninde havde hjulpet adskillige unge Mænd over paa den anden side af Grænsen, og hun var ogsaa villig til at hjælpe mig.

Vi aftalte, at Flugtforsøget skulde ske den 13. September om Eftermiddagen; det var lige een Dag, førend (7) Orloven var omme. Ved 15-Tiden sagde jeg Farvel til Far og Mor og alle de Søsken, der var hjemme, og gik om ad Stormklokken og Gaaskærgade, op ad Nørregade mod Christiansfeld til.

Jeg havde været saa forsynlig i mit Orlovspas at faa indført, at jeg havde Lov til at bære civilt Tøj, og derfor drog jeg af Sted i mit fine, nye blaa Serges, som jeg havde faaet i Efteraaret 1914. Et Par nye Sko laante jeg uden Forlov hos en af mine Brødre, og forsynet med et stærkt Egespir, som jeg kunde slaa fra mig med - for det var min Mening at sælge mit Liv, hvis saa skulde være, saa dyrt som muligt, ~ mente jeg, at jeg var godt udstyret. Desuden vidste jeg fra Krigen, at skulde der blive skudt paa mig, var det jo langtfra, at hvert Skud ramte. Mit Orlovspas havde jeg naturligvis paa mig. Humøret var der intet i Vejen med; Spænding eller Frygt for Faren synes jeg ikke, jeg havde. Vi var jo i det sidste halve Aars Tid blevet vænnet til saa meget, saa ingen spændende Momenter paavirkede en. Man var ligesom en Gummi-Elastik, der var trukket ud over sin Elasticitets Grænse. Det var bare noget andet, man skulde igennem, saa maatte det gaa, som det kunde. Jeg kom forbi Kaserne, hvor der ekserceredes, og tænkte ved mig selv: D e t er nu forhaabentlig Slut for dig!

Da jeg kom forbi en af Villærne oven for Kasernen, saa jeg min gode Bekendt, Redaktør Jes Sarup. Vi hilste paa hinanden, og jeg spurgte ham, om han vilde have en Hilsen med til Danmark. Ja, det vilde han gerne og bad mig indenfor. Han begyndte med at foreholde mig, om det nu ogsaa var vel gennemtænkt, hvad jeg gjorde; om det trods alt ikke var min Pligt

at blive - som de fleste andre dansksindede Nordslesvigere. Da hans Søn, der ogsaa var indkaldt, ogsaa havde følt det som Lyst og Pligt at gaa nordpaa, havde han fraraadet dette og sagt til ham, at hans Pligt efter hans Mening var at holde ud og tage, hvad der kom, saa havde han handlet ret efter sin Samvittighed.

Vi fik en lille, rask Diskussion om dette Emne, som jeg (8) for mit Vedkommende mente at have gennemtænkt, men som jo ogsaa har optaget saa mangen anden Sønderjydes Sind og Tanke: Hvad er din sande Pligt? Og jeg er i Dag, efter 35 Aars Forløb, ikke kommet dette Spørgsmaal nærmere, end jeg var det den 13. September 1918. Jeg mente, at det rigtige, det sande i dette Tilfælde, maatte være baade et Ja og et Nej, som Forholdene laa. Enhver maatte handle efter sine Forudsætninger, efter sin Samvittighed, og mine Argumenter var følgende:

1. Den, der straks i de første Krigsmaaneder gjorde op med sig selv og sagde: Dette kan jeg ikke være med til; min Pligt er ikke at hjælpe Tyskerne; jeg gaar over Grænsen! - han har handlet ret.

2. Den, der oven i Købet har taget Konsekvensen helt ud og meldt sig til de allierede for at kæmpe indirekte for Danmark og Sønderjylland, han har gjort dobbelt ret. Ære og Tak være ham derfor!

3. Den, der følte og sagde: Det maa være min Pligt at blive her og gøre min dobbelt tunge Pligt at kæmpe sammen med dem, der er mine Undertrykkere, for at Sønderjylland ikke skal affolkes i Tilfælde af en tysk Sejr og for at bevare min Odelsret til min Gaard, min Jord, min Stilling, ja Danmarks fremtidige Ret til Sønderjylland, naar en stor Del af Befolkningen er dansksindet, - han har handlet ret under disse Forudsætninger.

4. Den, der nu paa Slutningen forlader den tyske Militærtjeneste, og som indtil nu kun har afholdt sig fra det af Hensyn til Familie og Brødre, han maa ogsaa handle ret. Med Hensyn til Faneeden mente jeg, at man kunde tage sig den Ting let: thi:

1. Eden blev aftvungen os. Tyskerne har selv med den for dem særegne Dualisme i Sindet doceret, at en tvungen Ed ikke gælder, og deres Historie viser jo, hvorledes de selv har holdt tvungne og frivillige Eder og Løfter. Og en Nægtelse af at aflægge Eden vilde have medført megen Straf og Ulykke for os og vore paarørende. (9)

2. Der er vist ikke mange dansksindede Sønderjyder, der virkelig har sværget, idet det foregik samtidig af mange Mennesker i Talekor, og man kunde saa dejligt sige noget helt andet end det oplæste, som jeg selv gjorde i sin Tid. Desuden blev der aldrig sagt, at blot Tilstedeværelsen ved Edsaflæggelsen var bindende.

3. Hvorledes de overordnede saa paa Eden, ser man tydeligt ved at læse Ludendorffs Erindringer, hvor han i en Samtale med Hindenburg og Kejseren, lige forinden denne flygtede til Holland, kommer ind paa dette Emne. Kejseren kan ikke forstaa, at hans Soldater giver op og flygter eller laver Revolte; han mener, at Eden til ham dog maa binde dem. Hindenburg svarer, at under de nuværende Forhold er Eden kun en Fiktion (en Indbildning uden Betydning, noget tomt).

Saadan omtrent var Indholdet, Meningen af det, jeg fremførte under vor Diskussion. Maaske ikke saa klart og tydeligt formuleret som: her, det var der ikke Tid til, men i det store og hele var det mit Syn paa Sagen.

— Ja, sagde Sarup: Jeg kan se, at De har tænkt Sagen igennem, og derfor vil jeg bare ønske Dem Lykke paa Deres Færd, og Gud være med Dem. Men jeg har en Bøn til Dem. Naar De kommer til København, vil De saa ikke omgaaende opsøge Forfatteren Valdemar Rørdam i Birkerød og hilse fra mig og bede ham om at lade være med at udgive den Bog om sønder-

gydske Forhold under Krigen, som vi har arbejdet paa et Stykke Tid, - blot to Maaneder endnu, indtil Forholdene hernede er lidt mere afklarede. Bogen kan ellers give Bagsmæk hernede.

Det lovede jeg.

Saa sagde jeg Farvel og drog til Fods nordpaa. Først ad Gangstien til Ulvslyst, dernæst gennem Skoven til Thomashus og saa videre ad Landevejen over Rørkær, Stenskrø, Seggelund, alt ifølge Aftale med Frk. Hundevadt. Et Par Gange kom hun selv forbi paa Cykle og sagde, at Vejen var klar for Patruljer. Ved Tyrstrup slog jeg et Slag ind til venstre og saa i en stor Bue uden om Christiansfeld, (10) idet den direkte Vej gennem Byen kunde være for farlig. Midtvejs mellem Christiansfeld og Grænsen kom jeg ind paa Landevejen igen, hvor Frk. Hundevadt paany dukkede op og sagde, at alt var vel forude. Vi havde aftalt, at hvis vi blev fangede, skulde vi naturligvis ikke kende noget til hinanden, men at vi var mødtes rent tilfældigt. Hvor den lille Skov ved Høkelbjerg begynder øst for Landevejen, ca. Hundrede Meter fra Vejen, gik vi over i Skoven og fortsatte mod Nord i denne indtil vi naaede den lille Vej, der kommer fra det tyske Toldsted og gaar med øst, ind i Skoven. Vejen løber parallelt med Grænsen, ca. et Par Hundrede Meter Syd for denne. Her sagde Frk. Hundevadt Farvel. Hun havde anvist mig en Grøft, i hvilken jeg skulde holde mig skjult indtil Klokken 23½.

En Side af Skoven gaar som sagt parallelt med Hoved-Landevejen, en anden med Grænsen, og Afstanden fra Landevejen og fra Grænsen er ca. hundrede Meter. Heroppe langs med Grænsen og langs med Skoven stod de tyske Vagtposter med ca. 200 m Afstand og patruljerede frem og tilbage. Jeg laa ca. 100 Meter fra denne Kæde bag ved Vejen og skulde ligge der, indtil Vagtposterne Kl. 23 var blevet afløst.

Det havde været mørkt, siden jeg passerede Christiansfeld. En Halvmaane var kommet op. Skyerne - drevet af en rask Blæst - sejlede hen over Himmelen og skjulte ofte Maanen. Et ideelt Vejrt til mit Forehavende.

Jeg kunde høre de tyske Soldater larme ovre i deres Barak ved Landevejen. Lidt før Kl. 23 blev en Dør lukket op, et Lysskær falt ud paa Vejen, et Par Soldater kom ud, - og en Hund gøede. Naa, - tænkte jeg, Patrulje med Hund! Men jeg kunde aande lettet op igen, Patruljen drog ad Landevejen mod Christiansfeld til. Kl. 23 blev der en Rumsteren derovre, og mindst en halv Snes Soldater begav sig i Flok og Følge hen ad min Vej. De passerede alle forbi mig, men da jeg laa i Grøften, og der var nogle Buske, der dækkede for mig, saa de mig trods deres Lommelygter ikke i den mørke Skov. Jeg blev liggende, indtil (11) Afløsningen kom tilbage, to og to, og da Klokken var 23½ stod jeg op og gik langsomt mod Nord langs med Skovkanten. Jeg naaede op til Skovens Udkant, hvor Skoven gaar mod øst, og saa da en Vagtpost med Hjelm langsomt skridte op ad en lille Bakke og forsvinde ned ad den mod øst. Ovre paa Landevejen ved selve Grænsen var en 6-7 Soldater i ivrig Samtale. Mod Nord, ca. 100 m nede ad en lille Skraaning, vinkede et højt, levende Hegn. Det danne- de Grænsen mellem Sønderjylland og det forjættede Land. Bare igennem det - og saa kan du trække Vejret frit! Da Maanen samtidig gik bag en Sky, dukkede jeg mig ned, og i Smaatrav - dog uden at snavse mit pæne Tøj til - løb jeg ned ad Skraaning, og uden Støj kom jeg gennem Hegnet, hvor der var en Lysning - og saa stod jeg i Danmark! Det hele var gaaet saa let og smerte- frit som en Spadseretur, saa det var helt mærkeligt og ejendomme- ligt, at jeg nu stod her. -

Op her vil jeg riste en Minderune for min Søster, der var med til at bestyrke mig i mit Forehavende, og som satte mig i Forbindelse med Frk. Hundevadt. Og for Frk. Hundevadt vil

jeg ogsaa riste en Minderune med Tak for hendes dygtige Hjælpsomhed og hendes patriotiske Handlemaade - ikke alene over for mig, men over for mange andre i samme Situation. Hun vovede Liv og Førlighed og forlangte intet for det. I Sandhed: en sand Dannekvinde.

Jeg gik saa nordpaa, ind paa Landevejen, forbi Frederikshøj Kro og mod Taps. Her traf jeg en af vore blaa Grænsegendarmere. Vi fik en meget hyggelig Sludder, og han sagde, at det simplificerede det hele, at jeg kom i civil. I Taps kom jeg forbi Bageren. Klokken var nok henimod eet. Han var i fuldt Sving med den næste Dags Bagværk. Nej, hvor det lugtede livsaligt af friskbagt Rugbrød, Franskbrød, Rundstykker. . . . Jeg maatte ind til ham. Formedelst en Krone fik jeg Lov til at spise saa meget, jeg kunde overkomme, og det var ikke Smaating. Hvor mange Bunde med Sveske-Mos og Flødeskum der gled ned, (12) ved jeg ikke, men det var i hvert Fald for adskillige Kroner.

Saa gik jeg videre ad Vonsild til. I Vonsild havde jeg en Del Familie, og jeg besluttede at bære "Maren", som var Dameskrædderinde, med mit natlige Besøg. Hun boede i en lille Villa, hun selv ejede, paa 1ste Sal. Klokken var efterhaanden blevet tre. Jeg ringede paa og blev ved med at ringe, men der gaves intet Livstegn. Ih - hvor hun sover haardt! tænkte jeg. - Der maa skrappere Midler til. Saa begyndte jeg at kaste Smaasten op paa Ruderne paa 1ste Sal og raabte: - Maren! Maren! - Et Kvarters Tid gik der vel. Stadig intet Livstegn. Saa gik jeg hen til hendes Forældre, klatrede op paa Naboens Halvtag og bankede paa Vinduerne i Gavlen. Her var jeg mere heldig, og Glæden og Overraskelsen ved at se mig naturligvis stor.

Dagen efter viste det sig, at Maren slet ikke havde været hjemme den Nat, og at hun slet ikke mere boede paa 1ste Sal. Men en ældre Dame, der havde faaet hendes Lejlighed, havde jeg kyst fra Vid og Sans. Hun havde bedt til Vorherre, at hvis denne Voldsmand nu brød ind, maatte han gerne tage alt, bare han vilde skaane hendes Liv. - Ja, saadan kan man komme af Sted.

Jeg tog Dagen derpaa til Kolding og besøgte en Tante, jeg havde der. Det var min Mors Fødselsdag, og min Tante skrevet Kort til hende med mange Lykønskninger og fortalte hende saadan en passant, at hun i Dag havde faaet Besøg af Petrea, som hun ikke havde set i mange Aar, men som var i bedste Velgaaende. Saa vidste de hjemme, at Flugten var lykkedes. -

Et Par Dage efter gik min Far op paa Kasernen og fortalte dem, at hans Søn Peter ikke havde været hjemme de sidste Par Dage. Saa bad han dem om at hjælpe ham med at anstille Efterforskninger, for det kunde jo tænkes, at jeg paa en eller anden mystisk Maade var kommet af Dage, maaske var jeg druknet i Dammen.

- Aah, - hold op med den! sagde de. - Han er nok gaaet over Grænsen, og det ved De sikkert godt!

(13) Nej! bedyrede min Far - Saadan noget vilde min Søn Peter aldrig finde paa. Han havde saadan en god Stilling ved Luftskipperne og havde været saa mange Gange hjemme paa Orlov og var altid rejst, naar han skulde, og havde aldrig talt om, at han vilde stikke af. - Han bad dem noget saa mindeligt om at eftersøge mig.

- Naa, - sagde de. - Hvis De ikke hører fra ham inden en Uges Tid, saa kom herop og aflever hans Uniform, Støvler og Bajonet. -

Dog - det gjorde Far ikke; men da Vaabenstilstanden kom, og en af mine Brødre kom hjem og manglede Tøj, skar han resolut Knapper og andre Prydelser af min Uniform og fik et godt Sæt dagligt Tøj. Og min Bajonet har jeg stadig her i København. -

Jeg rejste en Snes Dage rundt i Jylland, besøgte min Familie og svælgede i god Mad og Drikke. Særlig gjorde de store Æblelagkager med tykt Flødeskum og tykke Klatter Gele et alt overvældende Indtryk paa mig. Tænk, at saadan noget eksisterede endnu!

Men der skulde jo søges Arbejde, og jeg mente, at København maatte være det rigtige Sted. Den 26. September 1918 ankom jeg med Damperen fra Aarhus hertil. Jeg tog det straks som et godt Varsel, at hele Havnen og Byen flagede ved min Ankomst, det var nu paa Grund af Christian den X's Fødselsdag. Hos en Fætter blev jeg installeret i Nærheden af Sølvtorvet, og den 3. Oktober begyndte jeg som Bygningskonduktør hos Muremester N. Mikkelsen Sørensen. Ham havde Skomagermester Børsen-Hansen fra Haderslev, som ogsaa var gaaet over Grænsen, sat mig i Forbindelse med. Mikkelsen Sørensen var selv fra Sønderjylland, fra Daler, og hos ham var jeg i 15 Aar. Det var en meget stor Forretning; vi havde i mange Aar en 600 Mand i Arbejde, og jeg lærte meget, indtil jeg i 1933 begyndte for mig selv. Det er ogsaa gaaet godt for mig selv som Mester her i København, saa Hovedstaden var nok det rigtige Sted.

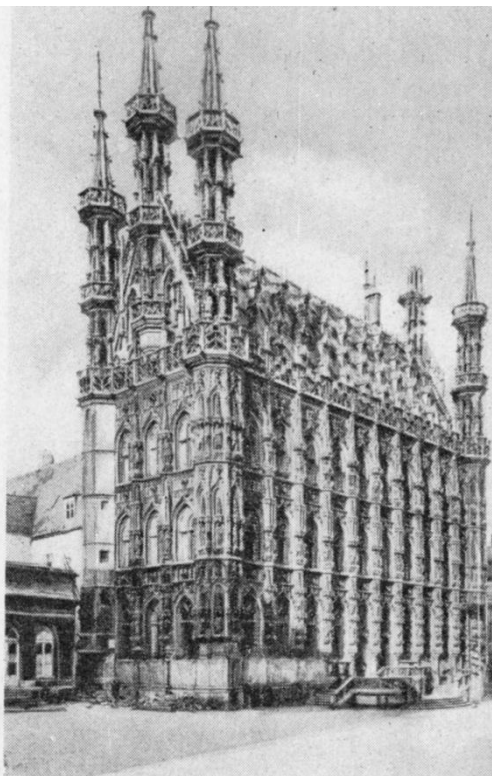
Noget af det første, jeg gjorde her i København, var at (14) opsøge Forfatteren Valdemar Rørdam i Birkerød for at give ham den Besked, jeg havde faaet af Redaktør Sarup. Men han sagde, at de var altfor ængstelige dernede; Krigens Afslutning var meget nær, og Bogens Udsendelse kunde ikke standses. – Naah, - jeg havde i hvert Fald holdt mit Løfte.

Jeg fulgte selvfølgelig Begivenhederne paa Krigsskuepladserne med allerstørste Interesse. Det var noget helt andet at læse den frie, danske Presse med de usminkede Beretninger fra alle Krigsfronter. Sikken Overraskelse det var, da i November vor »Oberster Kriegsherr, S. M. Kaiser Wilhelm II" forlod Hæren og sammen med sin Søn stak af til Holland. Og saa fulgte Sammenbruddet, Revolterne, Vaabenstilstanden, Proklamationen paa Folkehjem i Aabenraa; det gik Slag i Slag. Jo, det var i Sandhed store Tider.

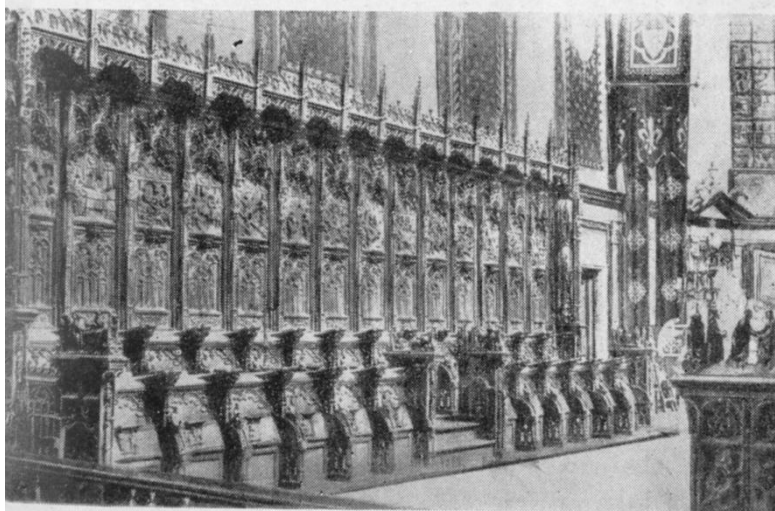
Den første Dag, jeg tiltraadte hos Mikkelsen Sørensen, var jeg med ham ude at se paa hans mange Byggepladser, og ude paa Amager, ved Finlandsgade, hvor han havde bygget en mægtig Karre med ca. 600 Lejligheder, og hvor de var i Gang med at lave Gaarden samtidig med, at Folk flyttede ind, kom pludselig en Dame ned fra 5te Sal. Hun kunde kende mig oppe fra Køkkenvinduet. Det var Muremester Poul Christiansens mangeaarige Husbestyrerinde fra Haderslev. Hun kunde huske mig fra dengang, jeg stod i Murerlære hos Poul Christiansen. Hun holdt nu Hus for hans to Døtre, der var paa Kursus herovre. For et Par Timer siden havde hun læst i en Avis, at min Bror Jens, der havde været meldt savnet i flere Maaneder, var faldet i fransk Krigsfangenskab og nu var i de dansksindedes Lejr i Aurillac. Det var en dejlig Meddelelse at faa, og jeg skyndte mig forblømt at meddele mine Forældre den glædelige Nyhed.

Jeg fik at vide, at jeg gennem Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen kunde faa Oplysninger om, hvorledes man kunde korrespondere med ham og sende ham smaa Gaver. Han henviste mig til Fru Clara Thomsen, der var (15) Overhovedet for en Central, der beskæftigede sig med at skaffe Fangerne hver sin Gudmor, der saa kunde optage Forbindelsen med dem. I Parantes bemærket kender jeg adskillige Kammerater, der af Fru Thomsen har faaet en saa god Gudmor beskikket, at det senere blev til Ægteskab og til en Lillemor for Resten af Livet. – Gennem de to førnævnte kom jeg ind i saa mange sønderjydske interesserede Kredse, saa jeg tit ønskede mig, at hver Dag havde to Aftener, for at jeg kunde overkomme det hele.

En Episode fra dengang kan jeg ikke lade være med at nævne. Det maa have været i Slutningen af 1919. Jeg havde et Par Gange været paa Besøg hos Kammerherreinde Fru

Kirke i Bruxelles

Kirkens Indre

*Vandbærerske
i Ukraine*

Gadeparti i Serbien

Stampe Feddersen og hendes Datter. Hun var Formand for Dansk-islandsk Forening. Hvor gammel den Forening var, skal jeg lade være usagt, men det var i de Dage, hvor Island havde gjort sig fri og kun var i Personal Union med Danmark. Men Foreningen gjorde sig al Umage for at holde de venskabelige Forbindelser mellem de to Lande vedlige. Paa den Tid dukkede ogsaa dansksindede, russiske Krigsfanger op og blandt dem Fritz Clausen fra Bovrup. Ham mødte jeg første Gang sammen med nogle andre Sønderjyder hos Kammerherreinden. Han kunde fortælle paa det bredeste Aabenraa-Maal, som han dog med Vilje overdrev, men alle lyttede. Nu skulde der være Aarsfest i den omtalte Forening, og i den Anledning bad vor Værtinde Clausen om at holde Festtalen, for han havde da saa meget ganske usandsynligt at berette fra Rusland. Fritz Clausen indvilligede, og den omtalte Aften kom. Jeg havde trommet en hel Del sønderjydske og københavnske Venner sammen til Mødet, der afholdtes i Kvindelig Læseforening. Da Klokken var 20, og Mødet skulde begynde, var Festtaleren endnu ikke kommet. Vi ventede et Kvarter, men stadig ingen Clausen. Publikum, et Par Hundrede Mennesker, begyndte at blive utaalmodig. Saa kom Fruen hen til mig og spurgte, hvad man skulde gøre. Han kommer nok, sagde jeg, men lad os bare begynde med at synge, helst en lang Sang med mange (16) Vers. Det gjorde vi, og vi sang een til - og een til - og een til men stadig ingen Clausen. Saa kom Fruen hen til mig og sagde, at nu maatte jeg holde mig rede til at fortælle noget om mine Krigsoplevelser. for det var jo Meningen, at Aftenen skulde staa i Sønderjyllands Tegn.

Ja, - sagde jeg. - Det maa jeg vel, til Trods for, at jeg er fuldkommen uforberedt. Men lad os lige synge en lang Sang til.

Det gjorde vi saa, og midt under den kom Clausen ind og vaklede godt beruset igennem Salen op til Talerstolen. 'Han holdt en Tale om, at n o k var vi Sønderjyder paa en Maade glade for at komme hjem til Danmark, men man maatte huske paa, at vi i vor 50 Aars Udlændighedstad ogsaa havde lært Tyskerne og Tyskland at kende. Og der var meget der, som ikke alene var lige saa godt, men meget bedre end her. Og alt det, som vi der havde lært at sætte Pris paa, det vilde vi tage med til Danmark og indføre her. Og Pokker staa i Danskerne, hvis de ikke fandt sig i det, saa skulde de lære den sønderjydske Stædighed at kende. Og vort eget sønderjydske Maal, det vilde vi heller ikke godvilligt give Slip paa.

Vi tyssede mange Gange paa ham og gav vor modsatte Opfattelse til Kende, og mange Københavnerne og Islændinge gav deres Forundring til Kende, Men Clausen talte ufortrødent til Ende.

Bagefter var der Kaffebord. Clausen havde Ærespladsen ved Siden af Formandinden. Jeg sad ikke langt fra ham. Lidt af hans Rus var dunstet af ham, men helt ved sine fulde fem var han ikke endnu, for midt under det hele rejste han sig op og motiverede et Leve for de fire nordiske Lande, de fire nordiske Riger, Finland, Norge, Sverige og Danmark. Jeg trak i ham og forsøgte at rette ham til fem - og tage Island med - men det forstod han ikke, trods det han var Gæst og Hovedtaler i dansk-islandsk Forening.

Han boede i flere Aar i Ole Suhrsgae, og jeg i Rørholmegade, saa vi mødte hinanden ofte og fik en Passiar. Jeg (17) drillede ham og ærtede ham som den Skryder, han var, - og det var der jo ingen Fare ved dengang. Dog var jeg blevet klar over, at han ikke hørte til Vorherres bedste Børn - og heller ikke til Sønderjyllands, og hans Invitationer hjem til sig sagde jeg nej til. Snart tabte vi hinanden af Syne. Men altsaa allerede dengang sad Oppositionslysten og en vis Beundring for Tyskland i ham.

Jeg synes, at denne lille Oplevelse lærte mig en hel Del om den senere "Folkefører". - - -

Den 30. Marts 1919, en Lørdag Aften, var jeg til Selskab sammen med et Par Venner. Der blev fortalt, at næste dag ankom det første Skib med dansksindede Krigsfanger fra Frankrig, og deres gode Ven, Professor Verrier, skulde ogsaa være med Skibet. Vi blev enige om at tage derned for at tage imod dem, og jeg tænkte, det kunde jo være, at min Bror Jens var med, selvom Sandsynligheden herfor ikke var ret stor, da han var taget til Fange paa et ret sent Tidspunkt. Søndag Morgen var jeg først paa Banegaarden for at modtage min Bror Holger, der ankom til København for at tiltræde en Stilling. Han tog ogsaa med til Modtagelsen ved Langelinie. Ved 10-Tiden kom "St. Thomas" med de første Fanger til København. Sikken Modtagelse og sikken Jubel. Professor Verrier blev baaret i Guldstol til Studenterforeningen, og det bedste af det hele min Bror Jens var ogsaa med! Og saa mødtes da vi tre Brødre for første Gang i København, og paa Raadhuspladsen blev vi forevige af en Fotograf.

I Februar 1920 nærmede den store Dag sig, da vi skulde hjem for at stemme vor Hjemstavns hjem til Danmark. Det var en enestaaende Tur med Toget til Korsør og derfra med Dampskib til Lillebælt og ind gennem Haderslev Fjord. Beboerne langs Fjorden havde hejst Dannebrog, og for første Gang saa vi vort gamle Flag vaje i det kendte Landskab. Det saa saa festligt og saa naturligt ud, at vi slet ikke kunde forstaa, at det ikke altid havde været saadan. Mangen Taare trillede ned ad Kinden hos gamle og unge, Mænd og Kvinder. Dernæst Modtagelsen i (18) Haderslev - og derefter Gensynet i Hjemmet, hvor vi for første Gang mødtes, alle fire Brødre med vore Forældre og Søstre. Det var en sand Glædesdag. Hvor havde vi dog meget at sige Tak for!

Jeg kan ikke lade være at fortælle lidt om min gode, I danske Mor. Hun var født i Kongeriget, i en lille Landsby Nord for Horsens. I Aaret 1908 vedtog den prøjsiske Landdag den saakaldte Foreningslov, hvorefter det danske Sprog blev forbudt ved offentlige Møder og Forsamlinger i en Del af Nordslesvig, fra 1928 i hele Landet. Kun Møder ved offentlige Valg til den tyske Rigsdag og den prøjsiske Landdag skulde have Lov til at foregaa paa Dansk eller Polsk nogle faa Aar længere. Dette »Sprog-Reskript« udløste en voldsom Harme i Nordslesvig.

Bladene skrev om det dagligt, og der protesteredes saa kraftigt mod det, som man kunde. I denne Ophidselsens Tid fremkom min Mor med en Udtalelse, som hun seks Aar senere dagligt kom til at tænke paa i fire lange Aar. Om hun fortrød denne Udtalelse, talte hun aldrig om, men mon det ikke har knebet en Gang imellem? Hun sagde: "Ja, hvad skal man dog stille op mod disse Tyskere? De er jo slet ikke til at have med at gøre. Der er ikke andet, end at vi maa ønske en Krig, som Tyskland maa tabe, saa at Slesvig kan komme hjem til Danmark igen, *om jeg saa skal miste alle mine fire Sønner ved det!*" – Det var stærke Ord.

Vi blev indkaldt, alle fire Brødre, den ene efter den anden, min yngste Bror i 1917, endnu inden han var fyldt 18 Aar. Min Mor levede i de fire Aar med den Forvisning om, at Tyskland skulde tabe Krigen og Slesvig komme hjem til Danmark igen, ja, hun var endda i 1915 lige ved at komme i Fængsel for nogle meget dristige Udtalelser til vore tyske Naboer, - men hun levede ogsaa i den stadige Angst, at hun af Skæbnen skulde blive taget paa Ordet og miste sine fire Sønner. Hun, som tidligere havde været vel ved Magt, tabte sig fra Aar til Aar. Og saa skete (19) der det ganske mærkværdige og enestaaende, at vi alle fire Brødre slap fra det med Livet i Behold.

Man vil kunne forstaa, at det nu var en ganske enestaaende glædelig Begivenhed for os alle, at hele Familien den 10. Februar 1920 kunde samles til Afstemningsdagen i

Hjemmet i Haderslev. Da min Far den 10. om Morgen Kl. 8 ganske langsomt for første Gang hejste Dannebrog paa vort Hus i Storegade 29, og vi allesammen med tilrejsende Slægtninge og Venner stod ude paa Gaden og sang, - og I kan tro, vi kunde synge: - Vaj højt, vaj stolt og frit vort Flag med Dugen hvid og rød! - da var der ikke et øje tørt, og vi takkede i vort stille Sind vor Gud og Skaber, at vi maatte opleve denne Stund. - Og hvad vor kære Mor følte - det kan ikke beskrives.

Den 10. Februar 1920 er en af de skønneste Dage i mit Liv, en Dag, som jeg aldrig vil kunne glemme. Til Genforeningen i 1920 i Juni Maaned kunde jeg desværre ikke komme med, da jeg maatte blive i København for at passe Forretningen, medens min Chef med sin Familie tog derved for at være med til disse store Dage. Det var der selvfølgelig ikke Spor at sige til.

Og saa gik Livet støt og roligt her i København, som der staar i Sangen "Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord", indtil vi igen skulde gøre Bekendtskab med Tyskerne i 1940. Jeg mistede min eneste Søn, en særdeles velbegavet ung Mand, som læste Jura; det skete den 5. Maj 1945 som Kurer for Frihedsraadet. Han blev sammen med tre andre Frihedskæmpere dræbt ved Sorø, godt 20 Aar gammel. Han havde for Alvor været tilsluttet Frihedskampen i det sidste Aar og havde haft mange ansvarsfulde Hverv, og vi hjemme havde selvfølgelig hjulpet ham efter bedste Evne. Denne Begivenhed, denne Sorg, der ramte mig der, gav mig megen Anledning til at spekulere og tænke over alt det, som saa mange andre kom ud for. Og særlig fik jeg øje for, hvilken Sum af Sorg og mistede forhaabninger, af Nød og Elendighed, der maatte være (20) kommet over den dansksindede, sønderjydske Befolkning i Krigsaarene 1914-18. Alle disse Fædre og Mødre, Brødre, Søstre, Hustruer og Kærester, som havde en eller flere Paarørende ved Fronten dengang, disse 6000 faldne dansksindede Sønderjyder, disse ligesaa mange Invalidter, mere eller mindre saarede, som maatte gives i Løsepenge, for at vi kunde komme hjem; hvem har tilstrækkeligt forstaaet at vurdere denne Sum af Lidelser? Hvor har de fleste i Ydmyghed bøjet sig under de tunge Slag, Skæbnen gav dem, uden at ynke sig, uden at klage højlydt! Men hvad der er foregaaet i Sindet, hvorledes de i Stilhed har vaandet sig under Smerten, det skal man næsten have følt paa sin egen Krop; det kan man ikke saadan uden videre sætte sig ind i. Dette gælder ogsaa de dansksindede Sydslesvigere, som var ude for det samme i sidste Verdenskrig.

Derfor har jeg ikke alene Medfølelse med os Soldater, der maatte gøre vor tunge Pligt, men jeg har mindst lige saa stor, hvis ikke større Respekt og Beundring for disse vore paarørende, der maatte blive hjemme, lide og taale og længes og være i Uvished. Min Far, fortælles det, kunde ofte slet ikke sove i sin Seng ved Tanken om, hvorledes hans Dreng maaske maatte tilbringe denne Nat. Ofte nøjedes han med at spise det tørre Brød, fordi han mente, at det gjorde vi maaske ogsaa - og maaske kunde han paa denne Maade spare lidt Fedt, Margarine, Smør eller Paalæg, som kunde sendes ud til os.

Hvem har egentlig paa rigtig og tilbørlig Maade sagt dem allesammen Tak herfor?

Et Par Aar efter, at den sidste Krig var forbi, blev det danske Hjemmевærn oprettet. Jeg meldte mig selvfølgelig ret omgaaende - trods mine snart 60 Aar - ved 6. Kompagni, 6. Distrikt, og fik Nummer 71. Kære Venner, - denne Følelse kan slet ikke beskrives. Tænk, at faa Lov til at være dansk Soldat, at komme i dansk Uniform faa Lov til at bære den rød-hvide Kokarde og komme mellem danske Kammerater. At eksercere, at være med til Øvelser, at dygtiggøre sig i Skydning igen, det var herligt, og (21) dermed fulgte jo ogsaa Følelsen af, at nu var jeg først en helt rigtig Dansker. Og skulde jeg være blevet sat paa Prøve,

skulde jeg med en hel anden Ildhu staa paa min Plads og gøre min Pligt med usigelig Glæde og Stolthed, anderledes end den Pligt, jeg opfyldte 1914-18.

Heldigvis for os allesammen har Beredskabet ikke været sat paa Prøve. Desværre maatte jeg for godt et Aar siden melde mig ud paa min Læges Bud. Men jeg kan kun opfordre alle, der er raske og rørige, til at gøre deres Pligt og melde sig ind i Hjemmeværnet. Og her tænker jeg ikke paa os halvgamle DSK'ere, men paa alle yngre, raske og villige Mænd med det rette Sindelag.

Naar jeg nu til Slut staar ved Enden af min Beretning om min Soldatertid, kan jeg ikke lade være med at slaa en Streg og gøre op: "Hvad har nu fire Aars Militærtjeneste i Krig hos Tyskerne betydet for mig?" Hvilke Erfaringer, hvilken Udvikling har jeg høstet af denne alt omvæltende Oplevelse i min Ungdom, som har kunnet frugtbargøres i og paavirke mit senere Liv? Da jeg er saa heldig at have den Tro, at alt her paa Jorden ikke sker tilfældigt, men har en Mening og en opdragende Betydning, sker min Slutundersøgelse under denne Synsvinkel.

Jeg tror, at for mit eget Vedkommene har Udbyttet været dette, at jeg er kommet til at holde af Livet, ikke som noget selvfølgeligt givet, men som noget skønt og dejligt, fordi jeg ved, hvor skrøbeligt det er. Det at faa alt ud af Livet, alt det, der er kønt, at nyde alle de skønne Goder, der er til, som Familieliv og Hjem, ens eget Arbejde og Erhverv, endvidere Musik, Rejser, Teater, Læsning og mange, mange andre Ting, at være Borger i det Land, man har kæmpet for at blive genforenet med, Kammeratskab og Venskab, alt det har ogsaa ligesom faaet større og dybere Betydning for mig gennem Krigens Oplevelser. Krigen, mener jeg ogsaa, har lært mig at handle og tænke hurtigt. Somme Tider kunde jeg ønske, at jeg ikke var helt saa hurtig til at handle, lidt mere Overvejelse vilde ikke være af Vejen. Kringen har lært mig ikke at hænge (22) mig i Smaating, og heller ikke give op. Der skal nok vise sig en Udvej et eller andet Sted. Det, at jeg har været saa heldig, at Kringen ikke har givet mig et daarligere Helbred eller mindre legemlig Sundhed, kan jeg naturligvis i stor Udstrækning takke min mindre udsatte Post ved Luftskipperne - og en heldig Stjerne - for. Det har naturligvis gjort sit til, at jeg har haft lettere ved at se optimistisk paa Livet.

Jeg tror, at jeg har alle D.S.K.'eres Tilslutning til, at vi allesammen mere eller mindre kan give Grundtvig Ret i hans Salme "Foragter ej de ringe Dage", naar man lægger det i den, at det er i de ringe Dage, vi udviklingsmæssigt - mod vor Vilje - faar et ekstra Skub fremefter. Og saa har de haft deres Betydning.

Ja, saa har Luftskipperen ikke mere at fortælle. Jeg takker Redaktionen af D.S.K.s Aarbog, fordi den saa beredvilligt har optaget mine Artikler. Ved at efterkomme Aarbogens stadige Omkvæd: "Kammerat, fortæl!" har jeg nu i Smaabidder faaet fortalt om min Soldatertid fra Ende til anden og har selv haft stor Glæde af at genopfriske og genopleve disse Minder. Og jeg takker de af mine Kammerater, der Aar efter Aar har læst mine Artikler, og takker dem alle for, at ingen har opfordret mig til at holde inde med Skrивeriet.

Tak.

A. P. Andersen, København.

Erindringer fra Verdenskrigen 1914-18

Efter en fredelig Tid paa Vagt ved vor gamle Grænse var vi omsider efter en lang, lang Rejse kommet til Ungarn. Vi havde passeret mange smukke og ejendommelige Landskaber. Her i Ungarn syntes vi, at Landbruget stod en Del tilbage i Forhold til Landbruget i Sachsen og i Bøhmen.

(23) Vor Rejse gik stadig mod Øst. Den 26. April 1915 kunde vi se Karpaternes snedækkede Bjerge, og den 27. April om Eftermiddagen naaede vi vort foreløbige Bestemmelsessted, Beregsass. Vi marcherede gennem Byen og kom ud til en Landsby i Nærheden, og her fik vi anvist Kvarter paa et Gods. Der fandtes ikke Halm til at ligge i. Nogle laa derfor oppe paa et Bræddeloft, andre, blandt dem ogsaa jeg, paa den bare Jord ude i Laden, atter andre i Telte ude i Haven.

Der boede ogsaa Zigøjnere i denne By, nogle lurvede Skikkelser. I det hele taget gjorde Byen et yderst fattigt Indtryk. Vi fik udleveret ungarsk Majsbrød. Det var vi jo ikke vant til, og min Mave kunde heller ikke holde til det. I Byen var der en evangelisk Menighed. Den havde en lille, simpel Kirke, og jeg overværede engang en Begravelse. Den var ikke helt almindelig. Følget fulgte den døde til Graven i deres almindelige Arbejdstøj. En Dreng gik foran med en Bog i Haanden. Naar han havde læst et Vers, faldt Følget i med at synge. Saa læste Drengen igen, og saa sang man igen. Kisten sænkedes i Graven, Præsten holdt en Tale, og Graven blev tilkastet af nogle unge Mænd. En Del Kvinder tog ynkeligt paa Vej og jamrede og klagede.

Efter nogle Dages Forløb flyttede vi til en anden By. Den laa længere inde i de egentlige Karpaterbjerge. Byen hed Hust. Vi ankom den 1. Maj om Morgen. Jeg fik sammen med en anden Sønderjyde Kvarter hos en ungarsk Skomager, og vi var saa heldige at kunne komme i en Seng. Efter fjorten Dages Forløb maatte vi dog flytte igen, denne Gang paa Lastbil. Det var dog en noget ubehagelig Rejse, for vi var ca. tyve Mand paa Bilen, men Turen var interessant, for den førte os ind mellem vilde og skovklædte Bjerge. Nogle Steder groede der Græs paa Bjergenes Sider, og her gik der græssende Kvæg, Faar og Gedehejrer. Vi kom til en By ved Navn Toronia. Befolkningen boede for det meste i Blokhuse. Væggene var af raat tilhuggede Træstammer, og Husene var tækket med (24) Spaaner. Det Hus, som jeg sammen med nogle andre Landsmænd var indkvarteret i, havde været beboet af en Jøde, der var flygtet. Russerne havde nemlig været her paa Egnen. Jøderne var flygtet, men Ruthenerne ikke. Jeg talte med en Ruthener, som kunde lidt Tysk. Han sagde: »Hundrede Gange hellere Tyskere og Østrigere end Russere!» Om han nu sagde det for at smigre, ved jeg ikke. "Jeg blev her," sagde han, "da de skød fra begge Sider. Vi var inde i Huset, og hvor skulde jeg gaa hen med Kone og Barn!"

Vi laa ca. ti Mil fra Kamplinien. Russerne havde et Bjerg besat. Vore Tropper kunde ikke vriste det fra dem. Indbyggerne, baade Mænd og Kvinder, gik med Faareskindspelse, men med Ulden udefter. Fødderne havde de indviklet i Skind, man sagde, at det var Svineskind. I Byen var der anlagt et Magasin, hvor der var oplagret Fødevarer til Tropperne ved Fronten. Der var endvidere et Ammunitionsdepot. Ved begge disse Steder blev der stillet Vagtposter. Under vort Ophold i Toronia lagde man Mærke til, at de saarede maatte vandre den lange Vej ude fra Fronten og til Lazarettet til Fods. Det var strengt.

For at forbedre vort Natteleje samlede vi Mos i Bjergene. Vi stoppede ogsaa vor Teltdug med Mos. Til at begynde med havde vi nemlig ligget paa Smaagreene. Senere flyttede vi hen

i en Træbarak paa en Bjergskraaning. I denne var det stegende hedt om Dagen, men koldt om Natten. Mens jeg opholdt mig i Toronia, kom der en Dag en Karavane af Galiziere, eskorteret af Gendarmer og Soldater. De kom med Vogne, forspændt med Stude eller Køer. I Vognene sad de mellem deres Ejendele. Nogle gik til Fods, Kvinderne bar deres smaa Børn ved Brystet, større Børn løb ved Siden af. Jeg troede, at det var Flygtninge, men hørte saa, at de ved Tvang var blevet ført bort fra deres Hjemegn, fordi man mente, at de vilde forraade Stillingen til Russerne.

(25) Vor Afdeling forblev i Toronia til den 18. Juni, saa marcherede vi over Karpaternes Højderyg og ind i Galicien.

Vejen gik i Siksak over de stejle Bjerge. Oppe paa Toppen kunde man se, at der havde raset en heftig Kamp. Der var en Del Grave; Træerne var bortraserede af Granaterne. Vi marcherede nu ned igen paa den anden Side af Højderyggen. Vejen gik videre gennem en Dal, langs med en Bjergstrøm. Vi var nu kommet ind i den Del af Bjergene, som kaldes Skovkarpaterne. Bjergsiderne var her for Størstedelen bevokset med Skov. Huse var der kun faa af. Det var en Lettelse for os, at Oppakningen blev kørt. Efter den første Dags March overnattede vi i en Landsby, som hed Ludvikoska, vistnok en tysk Koloni. Dagen derpaa fortsatte vi vor March. Bjergene begyndte efterhaanden at blive lavere for til sidst helt at høre op. Om Eftermiddagen kom vi til Dolina. Vi havde da marcheret 60 km i to Dage. Vi kom syngende ind i Byen, men under Marchen havde vi Sønderjyder sunget danske Sange. Vi blev opfordret til det af flere af vore tyske Kammerater. – Efter at vi var kommet ud af Karpaternes Udløbere mod øst og ind i et lidt bakket Sletteland, kom vi igennem flere Byer. Man saa straks, at der her boede en noget anden Folketype. Klædedragten var helt anderledes. Her boede en Blanding af Ruthenere og Polakker, men der var ogsaa en Del Jøder. Disse var ikke vellidte af Russerne. Til Gengæld beklagede Jøderne sig over Russernes Brutalitæt. Mange Huse var ramponerede og vistnok udplyndrede af Russerne.

Her i Dolina fik jeg en Post som Oppasser hos en Feldwebel. Han var indkvarteret i et Hus, som ejedes af en polsk Advokat. Advokaten og hans Hustru maatte nøjes med nogle smaa Rum, medens Feldwebelen havde Raadighed over 2 store Værelser foran i Huset. Jeg syntes, det var uforskammet.

I Dolina havde vi ellers ikke noget videre at tage os for. (26) Vi laa indkvarteret i et større Lokale. Det varede derfor heller ikke længe, før vi drog videre .

Den 26. Juni ankom vi med Toget til Stanislau, en By paa 50.000 Indbyggere. Rejsen gik forbi velplejede Marker og ret godt udseende Landsbyer. Galicien syntes jeg bedre om end Ungarn. Vi blev inkvarteret i en stor Bygning, vistnok Byens Raadhus. Her var ogsaa en Del russiske Fanger, som vi skulde bevogte. Vi Siden af var der en græsk-katolsk Kirke. Jeg lagde Mærke til, at der gik mange Folk i Kirke her, navnlig Kvinder. Bænke var der næsten ingen af, men næsten hele Forsamlingen knælede ned. Naar Folk kom ind, gjorde de Korsets Tegn og knælede. Nogle kyssede Gulvet.

Den 7. Juni marcherede vi til en By, som hed Halic. Alle Steder, hvor vi kom hen, saa vi Sporene af Krigens Ødelæggelser, afbrændte og ramponerede Huse. Vi boede ogsaa her i en større Bygning, som var forladt af Beboerne. Banen var ikke aabnet for Trafikken. En Bro i Nærheden var sprængt. Banegaarden laa øde og forladt. Vore Folk hentede Bordene og bar dem hen i Kvarteret. Der blev ikke gjort mange Dikkedarer i de Huse, der ingen Beboere havde. I Halic havde vi næsten ingen Ting at bestille. Vi laa paa vor Straaseng, læste eller skrev eller spadserede. Hele Dagen, fra Morgen til Aften, hørte man Vognrum-

mel, Vogne, Vogne og atter Vogne, og Biler ind imellem. Vognene var forspændt med smaa, galiciske Heste og overdækket med Teltug.

Fjerde Kompagni af vor Bataillon havde været i Berøring med Fjenden. Ved Gennem søgning af en Skov var de truffet paa fjendtlige Skytter, som sad oppe i Træerne og skød paa dem. Der blev dog ingen ramt, derimod saaredes nogle Østrigere, som ogsaa var med. Seks Kosakker blev taget til Fange.

Den 14. Juli flyttede vi paa Lastbil tilbage til Stanislaw. Jeg blev afkommanderet til Telegraf- og Telefonkontoret. Min Bestilling var at gaa rundt med Depecher til de (27) forskellige Kommandoer. Jeg fik dog snart en anden Bestilling, idet jeg blev Vagtmand ved et Russerkommando paa ni Mand. Disse russiske Fanger arbejdede paa en Præstegaard uden for Byen. Her boede en evangelisk Præst. Han var Tysker; det var den kendte Pastor Zöskler. Her var tillige en evangelisk Kirke. I Fredstid var der paa Præstegaarden indrettet et Børnehjem. Børnene var blevet ført bort i Begyndelsen af Krigen under Russernes Fremrykning. Efter at Russerne var blevet fordrevet igen, skulde der indrettes et Soldaterhjem med alkoholfri Beværtning, og Russerfangerne hjalp nu med at faa det indrettet. Vi havde det godt, baade Russerne og jeg. Vi fik Kaffe og et Stykke Brød til. Russerne fik ogsaa Tobak. Man kunde mærke paa Russerne, at de var godt tilfredse. »Dobre Panje'', sagde en af dem til mig, da vi gik hjem til Fangelejren. Efter at Soldaterhjemmet var indrettet, fik jeg engang Lejlighed til at holde en kristelig Tale til de Tyskere og østrigere, som var forsamlede der.

Under vort Ophold i Stanislaw var der nogle af Kammeraterne, som tog sig af en lille Hjemløs Jødedreng, der under Flugten for Russerne var kommen bort fra sin Fader, som Russerne skulde have taget med. Drengen gik omkring paa Gaden, pjaltet og hjemløs. En Landstormsmænd, Degnebolig fra Haderslev, købte saa en Teltug af en russisk Fange og lod to russiske Skrædersvende blandt Fangerne sy Drengen en Klædning deraf. Nu var han helt fiks, den lille Dreng, Abraham Beglaubte, som han selv sagde, han hed. Han holdt sig til os og sov paa en af Mandskabsstuerne. Da vi tog bort fra Stanislaw, blev han anbragt paa Soldaterhjemmet.

Jeg maa fortælle en Hændelse, der opstod, medens jeg en Dag opholdt mig med Russerne paa Soldaterhjemmet. Hjemmets Sekretær raadede mig til at stille Geværet fra mig. Det havde den tidligere Vagtmand altid gjort, og saa kunde man gaa mere frit omkring. Tilladt var det ikke, men jeg gjorde det. Saa skete det en Dag, mens jeg (28) opholdt mig udenfor med Russerfangerne, at Husets Beboere var gaaet i Kirke, og Døren havde de laaset. Da vi nu ved Middagstid skulde hjem til Fangelejren, kom jeg i Knibe, for jeg skulde jo have mit Gevær med. Russerne kunde nok forstaa Situationen, men de hjalp mig troligt med at faa et Vindue vristet op udefra, og jeg fik heldigvis mit Gevær igen.

Den 10. August, mens jeg var paa Russervagt, blev Fangerne afhentet, og jeg kunde gaa hjem til mit Kvarter. Samme Dags Aften gik vi til en Landsby længere nordpaa. Vi troede, at vi skulde samles i Stry og drage bort fra Galicien. Vort Kompagni opholdt sig ikke længe paa det Sted, men kom til Podwizokie. Det var en smuk lille Landsby. Den ligger i en Dal, til Dels med skovklædte Højder til begge Sider, en Mellemting mellem Bjerger og Bakker. Husene var hvidkalkede og saa pæne ud. Der var et Kalkbrænderi tæt ved Bane gaarden, det var dog næsten ødelagt. Vi blev først indkvarteret i et Hus, der var forladt af Beboerne. Dagen efter drog vi ind hos en polsk Bonde, hvor vi maatte tage til Takke med Loen. I Podwizokie dyrkedes der Rug, Havre, Majs, Bønner og Hirse. Folkene var i Gang med Høsten, da vi kom dertil. I August Maaned fejrede vi Kejser Frans Josefs Fødselsdag. I

øsen de Regnvejr afholdtes en Feltgudstjeneste. Det var paa en Bakkeskraaning oppe ved en Skov. Baade en tysk og en østrigsk Afdeling samt en Del Beboere fra Omegnen var til Stede. Folkene sang. Ind imellem blev der ringet med en Klokke, og Østrigerne knælede ned. Til Slut holdt en østrigsk Major en kort Tale. Han udbragte et Leve for Kejser Frans Josef. Saa sagde han henvendt til os, at Bismarck havde sagt: "Wir Deutschen fürchten Gott, sonst nichts auf der Welt," og Tyskerne skulde nok klare Sagerne, for de var ikke bange for selve Djævelen, og østrigerne var stolte af at have Tyskerne til Forbundsfæller. Talen var ikke saa lidt svulstig.

Sidst i August var det endelig min Tur til at komme (29) hjem paa Orlov. Det var en glædelig Overraskelse for mig, da jeg fik Besked om, at jeg maatte rejse. Sammen med nogle andre nordslesvigske Landsmænd rejste jeg først til Stryi, en By, som ligger ved en Biflod (af samme Navn) til Floden Dniestr. Her maatte vi opholde os fem Dage i Karantæne. Vi blev hver Dag undersøgt af en Sanitetsunderofficer, og alt vort Tøj blev desinficeret. Jeg havde som andre af Landstormsmændene under mit Ophold i Galicien faaet Fuldsæg. Det skulde markere, at vi var ældre Folk, som ikke burde anvendes i Frontlinien. Min Hustru var dog en afgjort Modstander af denne' Prydelse, og jeg maatte skille mig af med den. Jeg var hjemme i ca. fjorten Dage. Det var i Høstens Tid, og det var en Glæde for os alle; men Tiden løb hurtigt, og den 15. September begyndte Igen min Skrivning til Hjemmet fra det fjerne. Vi kom en Dag for sent tilbage, men det sagde man ikke noget til. Det havde ellers været en bevæget Tid, mens vi var hjemme. Russerne var brudt igennem Fronten i Nærheden; en anden Afdeling af vort Kompagni, som laa i en By ved Navn Kosova, maatte trække sig tilbage og laa nu i vor Naboby, Demnia. Mine Kammerater i Loen var dog endnu i Behold, og jeg kunde igen slaa mig ned hos dem.

Da Efteraaret rykkede frem, flyttede vi ud af Loen i Podwizokie og ind i et ubeboet Hus, hvor der baade var Komfur og Bageovn. Skoven var ikke langt borte, og her kunde vi hente Træ, saa vi kunde baade stege og bage. En Dag sidst i Oktober fortalte Sanitetsunderofficer Bork, at jeg var udtaget til at være Sanitetssoldat. Han spurgte mig, om jeg havde Lyst dertil, og det havde jeg naturligvis. Det var netop det, jeg i mit stille Sind havde ønsket mig. Der blev sat meget ind paa Renligheden blandt Soldaterne. Vi havde i Podwizokie en Aflusningsanstalt, hvor vort Tøj og vore Tæpper blev desinficeret to Gange om Maaneden. Mærkelig nok har jeg ikke en eneste Gang fundet nogle af disse "sagte marcherende" paa mig under hele Krigen. Det var næsten, som om Lusene ikke Vilde (30) kendes ved mig. En Pommeraner sagde engang til mig, at Lusene ikke vilde have med ham at gøre, fordi han havde en kold Hud, og Lusene kunde ikke lide at faa kolde Fødder.

Da jeg den 1. November, Allehelgensdag, stod Vagt, saa jeg, at der var tændt Lys paa Kriegergravene, baade paa Russernes og paa vore. Det var en smuk Tanke, og den var vistnok udgaet fra den katolske Kirkes Styrelse.

Jørgen Petersen, Uldal.

En sort dag på Lorettohøjden

Fra den forholdsvis rolige stillingskrig i egnen omkring Royon var vi oktober 1915 med toget transporteret til egnen ved Lorettohøjden. Ved midnatstid standsede vi ved byen Billy-Montigny, og kort efter stod vi opstillet på en mark ved siden af banegården. Det var bælgmørkt. Man kunne næppe skelne sin sidemand. Ude i det fjerne brølede kanonerne. I nattens mørke øjnede vi eksplosionerne fra shrapnels. En korporal, som stod ved siden af mig, udbød: "Vi er kommet til et livligt sted." Jeg gav ham ret; men i det store og hele blev der ikke talt ret meget. Enhver var optaget af sine egne triste tanker, for een ting var vi klar over, den nemlig, at mange af os ikke havde ret mange timer tilbage.

Efter en lang ventetid satte vi os endelig i bevægelse. Vi gik ind igennem byen, og på den anden side gjorde vi holdt. Her befandt vi os i hjertet af den franske grubeindustri, og her lå også byen Mericour-Caronne. Man gav os ordre til selv at søge kvarter. Klokken var tre om natten. Vi stormede ind i husene, og hvor dørene var lukkede, blev de slået ind. Jeg sov denne nat på en forstue foran en slagterbutik. Her lå en halmbunke. Det var blevet højlys dag, da jeg omsider vågnede, men jeg var gennemisnet af kulde. Til alt held havde jeg et lille (31) spritapparat i mit tornyster, og da jeg også ejede en smule kaffe, fik jeg i en fart en kop skoldhed kaffe fremtryllet. Sammen med en bid tørt brød kvikkede det vældigt op. Nu det var blevet lyst, så vi først rigtigt, hvorledes vore omgivelser tog sig ud. Alle vegne ragede høje skorstene i vejret. Det var en typisk grubeegn og tæt befolket. Rundt omkring lå arbejdernes boliger; de lå tæt op ad hinanden og dannede så at sige et sammenhængende hele. Alt så trist og skummelt ud. Rønnerne var sorte, røgsværtede; men de var beboet af landets fjender, og disse bidrog just ikke til at sætte et venligere præg på byen og egnen.

Ved parolen om middagen bekendtgjordes, at vi skulle forblive i byen til næste dags aften. Der blev stor glæde over hele linien, og da der selvsamme dag var blevet udbetalt lønnin-ger, var der livlig omsætning i kantinen. Gaderne genlød af støj og latter. Jeg havde for denne nat fået fat i et sengested og en madras, og tildækket med min kappe sov jeg storartet. Den følgende dag fordrev vi tiden med at drive omkring. Vi lyttede til alle de urimelige rygter, der sattes i omløb om kampene på Loretto-højderne.

Klokken fem om eftermiddagen trådte vi an med stormoppakning. Vi var nu klar over, at der forestod os en varm omgang. Hver enkelt fik desuden tildelt en dobbelt "Jernportion", desuden tre hundrede patroner. Kaptajn Schellin holdt en tale til os. Jeg husker ikke ret meget af det, han sagde; men han sagde dog: "Det kan godt være, at fjenden smider os ud af vore stillinger, men det gør ikke noget, for så tager vi dem omgående tilbage." Der var vel ingen, der tog kaptajnens ord bogstaveligt, men de skulle dog, inden vi var nået frem til næste dags aften, gå i opfyldelse.

Vi marcherede af sted i retning af Salaumines. Da Lens var passeret, gjordes holdt. Så længe det var lyst, kunne vi ikke marchere videre. Indtil nu havde kaptajnen siddet højt til hest, men nu sendte han sin oppasser tilbage med den. Endelig fik vi befaling til at gå videre frem, (32) men gruppevis, d. v. s. otte mand ad gangen. Granaterne susede hen over vore hoveder, og dersom en granat gik ned i det samlede kompagni, ville det have frygtelige følger. I halvtreds meters afstand rykkede grupperne nu frem, og efter en times forløb nåede vi landsbyen.

Landsbyen bar skrækelige mærker af de sidste dages hårde kampe. Nogle sårede, der var på vej tilbage, fortalte, at landsbyen for kun to timer siden havde været i franskmændenes

hænder, men de var nu drevet tilbage. Overalt var der sønderskudte og sammenstyrtede huse. – Hele kompagniet stod nu samlet i landsbyens nærmeste udkant, hvor vi var nogenlunde i dækning for geværkugler. Vi var tavse, vi følte os underligt til mode, enhver hengav sig til alvorlige tanker. Granaterne hylede hen over vore hoveder, og med skarpe smæld slog geværkuglerne imod husenes mure.

I min gruppe befandt sig også en ældre landeværnsmand. Han var meget forsagt og modfalden, hans ansigt var kridhvidt, og han rystede som et espeløv. Ved siden af ham stod en mand fra Bajern, en kynisk fyr. Da han fik øje på den angstfyldte landeværnsmand, sagde han til ham: "Nå, kammerat, nu kan du godt gøre dit testamente!" Den stakkels landeværnsmand var i en frygtelig situation. Han havde en forudfølelse, en anelse om, at han ville falde, og det kom til at slaa til, for næppe ti minutter senere var han slettet af livets bog, og mærkeligt nok skyldtes hans død et hændeligt uheld med en af de håndgranater, han bar på sig. Mens vi stod i læ bag husene, blev vi forsynet med håndgranater. Vi bar dem i små sække, og en del af dem anbragte vi på livremmen. Vi fik nu befaling til at gå frem gennem en løbegrav, der føde ud til den forreste linie. Løbegraven lå under stadig bombardement fra franskmændene og var mange steder fuldstændig jævnet med jorden, og her var der ingen dækning. Da vi var kommet et lille stykke frem, lød der ca. fire til fem meter foran mig et brag, og samtidig hørtes skrig og råb om hjælp. Den stakkels landeværnsmand havde ved en uforsigtighed (33) bragt en håndgranat til eksplosion, og han blev dræbt på stedet. Tre mand blev såret, den ene af dem endda hårdt.

Vi gik videre, skrævende over den døde og over de sårede. Endelig nåede vi frem til de første vagtposter fra det garderegiment, der holdt første linie besat, og som vi skulle afløse. Da de fik øje på os, sagde en af dem: "Sikken mængde mennesker I er, men vær overbevist om, at I ikke alle kommer levende herfra." – Jeg blev irriteret over hans lidet vel anbragte udråb og svarede: "Hold mund, din slyngel, det behøver du ikke at gøre os opmærksom paa." – Vi vidste nok, at det var et farligt - og blodigt - sted, vi var kommet ud til, så det var derfor ikke nødvendigt, at han ved allehånde dumme bemærkninger og ytringer skulle gøre det hele værre, end det var. Vi kom længere frem i graven. Det gik kun langsomt, for vi snublede af og til over faldne soldater, der endnu lå her fra de sidste dages kampe. Oppe på jorden kunne man i mørket skimte dynger af lig. Døden havde i den sidste uges tid gjort en rig høst, og alt tydede på, at mange af os, måske også jeg, ville falde her for knokkelmandens hvasse le.

Det så skrækeligt ud i første linie. Skyttegraven var efterhånden så udtværet af granatnedslag og så bred, at den egentlig slet ikke mere fortjente navn af grav. Det hele lignede en lavning, en svag sænkning i jordsmonnet. Hist og her var der opstablet sandsække, og foran dem eller bag dem var anbragt stålplader. Alt var i en forfærdelig redelighed. Rundt omkring lå sprængte revolverkanoner, maskingeværer, infanterigeværer og bajonetter, og der var dynger af udrustningsgenstande og lemlæstede lig. Denne uhyggelige stilling var det nu blevet vor opgave at holde mod mulige angreb.

Det var mørk nat, bidende koldt, og der lå en tæt tåge over hele egnen. Vi stod alle mand ved geværerne og fyrede løs for at holde fjenden fra livet. Der var kun femten meter over til franskmændene, og det var derfor en let sag at overdænge hinanden med håndgranater. Det (34) lynede, det bragede ustandseligt hele natten igennem. I min nærhed dræbte en håndgranat fire mand og sårede tre, og de såredes jamren og klagen blandede sig med eksplosionernes buldren og bragen. Artilleriet rasede fra begge sider. Hele vort bagterræn lå under spærreild. Vi kunne ikke få de sårede tilbage. Aldrig har en nat været så lang, men omsider

begyndte det dog at dages. Vi kunne begynde at skimte lidt af omgivelserne, og vi troede, at det værste var forbi; men pludselig - klokken var vistnok halv syv - begyndte de franske maskingeværer at brænde løs. De skød fra flere forskellige steder, og der var mindst fire maskingeværer i aktivitet. Projektilerne fløjtede på kryds og tværs om ørerne på os, og pludselig råbtes: "De kommer! De kommer!" De franske angrebslinier myldrede frem. På grund af tågen var det ikke muligt at få et klart overblik over hele situationen, og følgen var, at vi omgående blev kastet ud af vor stilling. Nu blev kaptajn Schellins ord virkelighed, for vi måtte straks i gang med at erobre stillingen tilbage, og det blev et blodigt arbejde. Med håndgranater og opplantede bajonetter gik vi atter fremad, og en halv time senere var vi atter herre over stillingen, men det syn, der mødte os, fyldte os med rædsel, ja med sandt raseri. Rundt omkring i graven og i granathuller lå vore kammerater døde eller sårede, gode kammerater, som vi måneder igennem havde delt ondt og godt sammen med. Her lå de nu, døde eller hjælpeløse. Det var fortvivlende, når en såret kammerat bad om hjælp, og vi ikke kunne hjælpe ham. Vi blev alle fyldt af en eneste tanke, og det var at tage hævn for vore kammerater.

Ret længe fik vi imidlertid ikke tid til at hengive os til hævntanker, for pludseligt vældede en ny fjendtlig angrebsbølge frem imod os, og vi måtte atter tilbage. Men igen gik det frem. Stillingen blev efter modangrebet taget tilbage. Dette skuespil gentog sig fire gange, men da franskmændene angreb femte gang, brød angrebet sammen i vor ild. De franske stormkolonner nåede ikke frem (35) til vore grave. Stillingen var stadig vor. Vi havde klaret den over for flere angreb, men med uhyre tab. Klokken var blevet ti, og det var helt lyst. Vi kom efterhånden lidt til besindelse, og lidt efter lidt gik det op for os, at vi stod midt i dynge af faldne soldater, tyskere og franskmænd imellem hinanden. De, der i levende live så meningsløst havde kæmpet mod hinanden, lå nu fredeligt side om side.

Ved elleve tiden rykkede en deling af fjerde kompagni frem for at understøtte os. Vort kompagnis rækker var også på dette tidspunkt i den grad udtyndet, at der var fare for, at vi kunne blive rendt over ende, bare fjenden foretog et lidt kraftigere angreb. Men dette måtte ikke ske, og det skete heller ikke; men fra begge sider vedligeholdtes en stadig geværlid. Den varede ved hele dagen.

Det var en meget trist og alvorlig dag. Jeg så to brødre falde. Den ene var en syttenårig frivillig. Ligeledes faldt en af mine bedste kammerater. Jeg havde mange gange stået vagt sammen med ham. Han blev først såret i den ene arm, men da han ville gå tilbage til en forbindingsplads, måtte han et sted gå over åbent terræn, og her kom han ind i et maskingeværs kugleregner og blev dræbt. Jeg blev helt underligt til mode. – Men her var der ikke tid til at tænke alt for meget over tingene.

Ud på eftermiddagen stilnede geværliden for en kort tid lidt af. Kun feltartilleriet vedblev at tordne. Nu begyndte sulten at melde sig. Vi havde ikke haft lejlighed til at spise siden den foregående aften. Jeg havde den foregående dag købt et halvt pund smør i marketenderiet og bar det i mit kogekar oven på stormoppakningen. Det viste sig nu, at en geværkugle var gået lige igennem karret, og det så uheldigt, at jeg ikke kunne få låget af. Det sad som fastnitter. Jeg masede med låget, men det endte med, at jeg måtte brække hele karret i stykker. En lille smule brød havde jeg også, ligeledes lidt kaffe i min feltflaske. Jeg smurte et godt lag smør på en rundtenom, og da jeg var i færd med at sætte det til livs, kom en af mine kammerater hen til mig. Han havde en stor pølse i (36) hånden og tilbød at dele med mig. Det var jeg mere end villig til, og vi blev godt hjulpet begge to.

Efter måltidet gik jeg i gang med at grave et hul i jorden, så jeg havde lidt dækning, og omkring hullet anbragte jeg en bunke håndgranater for at have dem ved hånden i påkommende tilfælde. Jeg var dog næppe blevet færdig med mit arbejde, da der kom befaling til os, at første kompagni skulle trækkes ud af linien. Der blev stor glæde blandt os, og vi spejdede længselsfuldt efter afløsningen. Det blev en lang ventetid, men endelig kom da fjerde kompagni, som var blevet udpeget til at overtage stillingen. Kompagniets fører, en kaptajn, var en sær fyr. Han forlangte af os, at vi skulle tage alle vore døde med tilbage. Det var et meget vanskeligt arbejde, ja selv ved højlys dag ville det have været meget besværligt. To og to bar vi de døde gennem løbegraven, der bugtede og snoede sig omkring ved en kilometer ud i bagterrænet lige til landsbyen Angres-Croix. Udmattede og trætte, som vi var, formåede ingen at bære de døde; vi ligefrem slæbte dem tilbage. Da vi var nået et stykke frem gennem graven, mødte vi vor kaptajn. Så snart han opdagede, at vi var fra hans kompagni, gav han ordre til at lade de døde ligge. "Vi har ydet tilstrækkeligt," sagde han. Naturligvis fulgte vi straks ordren, men galt var det jo, for nu lå løbegraven fyldt med døde, og igennem den foregik jo al færdsel til og fra første linie. Mens vi var på vej tilbage, lød pludselig det velkendte råb: "De kommer! De kommer!" Der opstod omgående en frygtelig forvirring, og det er vanskeligt at beskrive, hvad der skete. Bælgmørkt var det jo, og vi stod stuvet sammen i graven, kunne hverken komme frem eller tilbage. I det kaos, der opstod, blev mange væltet omkuld og trådt ned. Rundt omkring svirrede det med eder og forbandelser. Geværerne kom frem, der blev skudt på må og få i alle retninger, og blodet flød atter. Først hen ad morgenstunden standsede rædslerne, og vi fortsatte tilbage med ordre til at samles ved korsvejen ved Angres-Croix. Da vi endelig var samlede, og (37) man mente, at der ikke kunne ventes flere, viste optællingen, at vort kompagni havde mistet 114 mand. Så mange havde et kompagni mistet på een dag.

Feltkøkkenet var kørt frem i den tidlige morgenstund, og vi modtog varm mad og kaffe, noget, vi alle i høj grad trængte til. Derefter fandt vi kvarter i kældrene under byens huse. De var selvfølgelig ikke sikre, men de gav dog altid lidt mere beskyttelse end stueetagerne. Jeg lå på en dør, som jeg havde anbragt på cementgulvet, og var ikke længe om at falde i søvn. Vi opholdt os i to dage i disse kældere og bestilte intet, og da det regnede ustandseligt, havde vi god tid til at drøfte de sidste dages blodige begivenheder. Først den tredie dag kom vi længere tilbage, til en landsby, der var beboet af den indfødte befolkning, men vi måtte dog hver nat uden hensyn til vejret, altså i regn, slud og pløre, frem til skansearbejde i stillingen. Det var så afgjort en ubehagelig bestilling.

Jakob Moos, Holm.

Saa var der Plads nok

Vor Bataillon laa ved Hovedlandevejen, som fører til Roye i Nordfrankrig. Vi ventede paa nærmere Ordre. -

Solen skinnede, og i det herlige Sommervejr laa vi og dasede i Græsset. Da fik nogle af os, fem Mand ialt, den Ide at gaa hen i den foranliggende Landsby for at undersøge, om ikke vi kunne finde noget rent Undertøj, for det, vi havde paa, var uhyre beskidt.

Yderst i Byen laa et stort, flot Hus, som vi gik ind i. Beboerne var flyttet i Hast, kunde man se. Af Billederne, som hang paa Væggene, skønnede vi, at der her maatte have boet en Officer. Alle Skufferne var forlængst gennemrodet og alt Herreundertøj fjernet. "Vi maa ind i et mindre Hus," foreslog en, "der er der sikkert ikke saa gennemsøgt." Vi gik videre. Jeg kom sidst ud. Ved Udgangen vendte jeg dog om og lukkede Døren indvendig fra. (38) Saa gik jeg hen til en Mahognikommode. Den var fyldt med Dameundertøj. Ih! Det var fine Ting, kan I tro! - I Hast fik jeg Tøjet af, tog en Chemise frem, fin, dybt udringet, med Kniplinger og Broderier. Den var til at knappe paa Skuldrene. Saa fandt jeg et Par Damebenklæder, der var saa sarte og hvide, at jeg næsten ikke nænnede at røre ved dem med mine ikke helt "salonfähige" Hænder. De var ogsaa med Kniplinger forneden, og igennem Kniplingerne var der trukket et blaat Silkebaand, bundet i en Sløjfe, der skulde sidde paa Benets Yderside. Jeg trak Herlighederne paa og kom atter i Uniformen. Derpaa lagde jeg mine kasserede Stykker ned i Skuffen. Jeg maatte le højt ved at se Kontrasterne.

Oppe ved Bataillon traf jeg mine Kammerater. De bebrejdede mig, at jeg ikke var gaaet med. De havde nemlig fundet, hvad de søgte. "Ja," sagde jeg, "jeg saa efter endnu en Gang og fandt ogsaa noget." Og saa blev der ikke talt mere om det.

Et Par Dage senere fik vi Ordre til at gøre et Fremstød. Fransk mændene trak sig i stor Hast tilbage. Vi blev beordret ind i en stor Lade, hvor der havde ligget fransk Kavalleri. Her var der et tykt Lag af Hestegødning, Halm og Uldtæpper, og alt laa mellem hinanden. Der var ikke nogen særlig fin Aroma, men til Gengæld var her varmt. Vi blev derfor enige om for en Gangs Skyld at "gaa i Seng" paa gammeldags Maner. Jeg tog den med Ro og havde endnu alt Tøjet paa, da alle de andre havde Lagt sig i to Rækker, Hovederne ind mod Muren og Benene ud paa Gulvet. Jeg søgte efter en Liggeplads, men fandt ingen. "Du kunde have snust til i Tide," sagde man til mig. - "Jeg klarer den nok," sagde jeg, og saa tog jeg min Uniform af, hvorefter jeg løb en Omgang op mellem Rækkerne. Men, hille den gloende, sikken en Jubel der blev. "Kom her! Kom her!" raabte de alle i Munden paa hinanden. Og - pludselig var der Plads nok.

Nikolaj Kræmer.

Et Mellemstil

(39) Det var en Foraarsdag i 1918, Krigen gik imod Slut, jeg skulde konsultere en Øjenlæge i Flensborg og tog om Morgenens med Toget til Rødekro. I Toget vilde en civilklædt Politimand se vore Pas, "Polizeilicher Ausweis für den Verkehr im Grenzgebiet" og nu var gode Raad dyre, idet jeg i Skyndingen, for at naa Toget, havde glemt at faa det med. Tyskeren forlangte saa af mig, at jeg straks med det næste Tog skulde tage tilbage til Aabenraa. Dette nægtede jeg pure, idet jeg havde en Aftale med Øjenlægen om Tid og naar jeg ikke mødte til det aftalte Klokkeslet, kunde jeg blive udsat for ikke at kunne komme hjem samme Dag, idet der jo ikke gik saa mange Tog den Gang.

Foreløbig sagde han ikke noget, men ankommen til Rødekro maatte jeg følge med til Vagtstuen paa Banegaarden. Her blev jeg først krydsforhørt, men da Toget Nord fra ankom, kunde jeg fortsætte Rejsen til Flensborg, men i Selskab med to Soldater, der havde sat Bajonet paa deres Geværer. Det blev en "hyggelig" Rejse, jeg paa Bænken i Kupeen og paa hver Side en Soldat, som saa lige ud og godt begloet af de Medrejsende. Men værre blev det i Flensborg, hvor Folk blev staaende paa Gaden og saa efter dette interessante Optog, en Krigsrind med Gevær og Bajonet foran og en dito bagefter, op igennem Raadhusgade, hen ad Strøget, ned igennem Porten til Raadhuset. Her "afleverede", Soldaterne mig og saa var deres Mission endt.

Igen i Krydsforhør, men omsider stak de en Seddel ud til mig, som jeg fik streng Paabud om endnu samme Dag at aflevere paa Raadhuset i Aabenraa. Og saa kunde jeg gaa, Jeg naaede Øjenlægen til den aftalte Tid.

Endnu, over 37 Aar efter, kan jeg i Tankerne se mig selv i dette opsigtsvækkende Skuespil og høre mine Ledsageres sømbeslæede Støvlers Tramp igennem Flensborgs morgenstille Gader.

Et Intermezzo, som man i Dag kun kan smile af.

Namen: *Catharine Hunger*
 Geburtsdag: *23-1-94*
 Geburtsort: *Speerwade*
 Wohnort: *Speerwade*
 Staatsangehörigkeit: *Preussisch*
 Stand: *---*
 Größe: *1.63 m*
 Statur: *mittlere*
 Augen: *blau*
 Haare: *blond*
 Besondere Kennzeichen: *Keine*
Speerwade den *10. 4. 18*
Die Polizeiverwaltung.
702 *Heinrich*

Cath. Hunger.

I Fangenskab - og hjem igen

Da Krigen brød ud i 1914, arbejdede jeg ude paa Vesteregnet. Jeg skulde stille allerede den tredie Mobiliseringsdag ved det 86. Infanteriregiment i Flensborg. Da jeg vilde stige ind i Toget i Tønder, opdagede jeg, at jeg havde glemte mine Militærpapirer. Naa, det gik vel nok endda; men Konduktøren vilde absolut se min Billet. "Billet?" sagde jeg, "jeg har skam ingen Billet." – Konduktøren blev ligefrem helt ude af sig selv af Raseri over, at nogen vilde med i hans Tog uden at være i Besiddelse af en Billet. "Ja," sagde jeg, "jeg skal nu i Krig, men vil De ikke have mig med, saa bliver jeg her i Tønder; det er jeg sandelig ikke ked af; tværtimod!" Men nu fik Piben en anden Lyd, og jeg kom uden andre Vanskeligheder til Flensborg.

Vi opholdt os her et Par Dage og levede som Baroner. (41) Jeg gad nok vide, hvor de har gjort af al den gode Mad, som de serverede for os, men som ingen spiste. De fleste havde Penge hos sig og spiste ude i Byen. Havde Tyskerne vidst, at Krigen skulde vare fire Aar, havde de nok sparet lidt paa Traktementet, for til sidst kunde Rationerne nok have været lidt større.

Vi fik lige Tid til en Øvelse ude ved Sandvej, saa rejste vi med Toget til Aachen. Der mødte vi allerede de første saarede. De troede, at Krigen nu var forbi for dem. Hvor var Tyskerne begejstrede; den ene Sejrsmedling kom jo ogsaa i Hælene paa den anden. Alle Jernbanevogne var overmalede med Ordene: "Nach Paris!" – Men da de fire Aar senere drog tilbage gennem Belgien som en slagen Arme, stod Kvinderne paa Vejene, pegede den modsatte Vej og sagde: "Paris ligger da!" –

Den 11. August gik vi over den belgiske Grænse, og for første Gang lød det: "Lade og sikre!" Det var en mærkelig Fornemmelse. Vi gik mod Fortet Liège, og her fik vi for Alvor Krigens Gru at se. Vejene laa overstrøet med Patronhylstre, Gaardene var afbrændte, Kreaturerne laa døde udenfor, Smaabyer laa i Ruiner. Henimod Aften naaede vi godt trætte Fæstningen. En Mand kom drivende med en Flok Kvæg. Han var meget urolig; han var nok bange for, at hans Køer skulde angribe os. Den første Nat laa vi i Bivuak. Der faldt nogle enkelte Skud, vor Kaptajns Hest blev skudt, men vi mente, at det nok var Vagtposterne, der havde skudt paa hinanden. Folkene var jo meget nervøse. Nogle Dage senere var vi oppe i nogle af Forterne, Det ene var kun en Grushob med noget forvredet og sammenfiltret Jern. Selve Byen havde ikke taget større Skade. Kun der, hvor de store Kanoner stod, som havde beskudt Forterne, var der ikke et helt Vindue i Husene.

Vi tog Afsked med Liège. Den 18. August havde vi vor første Træfning med Belgierne ved Tirlémont. De faa Belgiere kunde dog ikke modstaa den vældige Krigsmagt, og deres Skyttegrave blev taget i en Haandevending. Jeg var nu ikke med i Angrebet, jeg hørte til tredie Deling, som (42) blev kommanderet af en Feldwebel. Da vi skulde over en lille Flod, vadede de fleste igennem den og blev vaade lige til Bæltet; men vor Deling var ikke saa ivrig. Vi forsøgte at lave en primitiv Bro af Negene, som stod paa Markerne, men de første svømmede bort. Vi maatte først stikke et Par Grene i Bunden, saa lykkedes det, og vi kunde gaa nogenlunde tørskindet over. Vi kom nu igennem en Roemark, og her laa de første Tyskere. Belgierne havde nok haft store Tab, for da vi kom frem til deres Skyttegrave, var de halvt fyldt med Mennesker, nogle havde forsøgt at flygte. De laa døde oven for Skyttegravene. Kuglerne havde indhentet dem. Der blev taget nogle enkelte Fanger.

Næste Dag kom vi igennem en By, som delvis stod i Luer. Vi gjorde Holdt paa Gaden, og da vi laa uden for et Hus, der ikke brændte, vilde vi ind og se, om der var lidt at hamstre; men da vi kom ind i Laden, fik vi øje paa en Ged. Den gik omgaaende til Angreb, som om den vilde sige: "Om de saa alle løber deres Vej, saa gør jeg det ikke!" – Vi havde vor Fornøjelse med denne Ged og lod den løbe.

Den 23. og 24. August havde vi en Træfning med Englænderne ved Mons. Vi kunde nok mærke, at de havde flere Vaaben end Belgierne. Jeg kom paa Feltvagt om Natten uden for Byen og stod paa Forpost sammen med en Hamborger. Det var en meget stille og rolig Nat, men man kunde nok høre, at derovre paa den anden Side var noget i Gære. Da det blev lyst, steg vi op paa Skrænten for at se omkring, men i det samme sprang der to Shrapnels ovre paa den anden Side af Vejen. Jeg sprang ned bag en Telefonpæl. Jeg gik tilbage til Feldwebelen, som stod bag et Hus lige ved Indgangen til Byen. Hamborgeren blev tilbage. Han var mere tjenstivrig end jeg. Vi saa dog, hvor stor Forskel der kan være paa den enkeltes Mod; der kom nemlig en Artillerist gaaende ganske roligt hen over Marken. Han bar paa noget, der lignede en Kurv, og de Shrapnels, der sprang over Hovedet paa ham, ved (43) Siden af ham og foran ham, rørte ham ikke mere, end at han blot sagde. "Ja, vent I kun, til vi begynder."

Men Englænderne maatte vige, og mit Kompagni skulde føre nogle Fanger tilbage. Da vi kom op til Generalstaben, roste man os; men - det var jo ikke os, der havde taget Englænderne eller Belgiere til Fange.

Omsider kom vi over den franske Grænse. Vi laa i en Roemark. Her kom jeg paa Feltvagt paa Hovedvejen til Fæstningen Maubeuge. Efter nogen Tids Forløb kom der to Kavallerister ridende imod os. "Skal vi ikke skyde," sagde en af mine Kammerater, men vi mente, det kunde da altid naas. Det viste sig kort efter, at det var en tysk Patrulje.

Fra nu af gik det hver Dag i Ilmarch. Vi kom til en By, hvor der havde været en Træfning, for rundt omkring laa der fuldt af Uniformsgenstande, baade engelske og tyske. Engang havde vi marcheret hele Dagen. I det fjerne kunde vi høre Rumlen som af et Tordenvejr. Der blev sagt, at Gardekorpset var i Kamp. Korpset havde haft svære Tab, og vi fik Instruksener om at udnytte enhver Dækning. Under vort Ophold i en By, holdt vor Overløjtnant, som var fra Flensborg og havde det gode danske Navn Hollensen, en Tale til os. Han sagde, at Tyskerne havde vundet en stor Sejr ved Tannenberg, og nu kom det afgørende Slag, hvorefter det blev vor Tur at belejre Paris, og saa var Krigen forbi. Det lød meget lovende.

Den 5. September havde vi en Marchtur fra den tidlige Morgenstund. Vi havde kun vor Stormoppakning at bære paa. Det var strenge Dage, men endelig fik vi dog en Hviledag. Det var i Byen Epernay. Ro blev der nu ikke meget af, for man ventede et fransk Angreb, og vi maatte hele Tiden være parat til hurtig Udrykning. Lige uden for Byen stod vort Artilleri, den ene Kanon ved Siden af den anden. Jeg kunde ikke begribe, hvorfor vi ikke skulde grave os ned, men beordrede Infanteriet frem til Angreb, for det var at løbe lige ind i den visse Død. Men de var jo saa sejrssikre, de Tyskere, de mente, at de kunde slaa (44) Franskmændene med de bare Næver. Vort Artilleri greb slet ikke ind i Kampen. Der blev sagt, at vi slet ingen Ammunition havde. Vi gik nu gennem en lille Skov, men efter en Times Tid gik vi til Angreb. Vi kom over en Vej, ind paa en fri Mark og op mod en Skov. Der saa vi de første Franskmænd. De løb tilbage, men da vi kom op paa Højen, fik vi en vældig Kugleregn. Vi stormede frem til en Kløvermark. Her var der en Fure, som vi alle smed os ned i. Der blev Stilhed, men saa var der en, der raabte: "Saa skyd dog, Mand!" Jeg fik Geværet frem og skød et Par Skud. Det er saamænd de eneste, jeg har skudt i hele Krigen.

Men inden jeg fik set mig om og vilde løsne et Skud mere, løb alle Mand uden Kommando tilbage. Jeg blev nu ved at løbe fremad i Retning mod Vesterhavet, - men det var rigtignok som Krigsfange.

Da de øvrige var paa Vej tilbage uden Dækning, eksploderede Shrapnels i dusinvis over Hovedet paa dem. De løb tilbage mod Skoven, men jeg kunde næppe se dem for Røg. Jeg vilde ogsaa tilbage, men medens jeg spejdede efter en nogenlunde sikker Vej, hørte jeg vor Kaptajn raabe: "So eine Schweinebande!" saa var jeg da ikke alene. Han løb nu ogsaa tilbage, og her kan man se, hvor heldig en Mand kan være. Kuglerne fløj ned i Jorden omkring ham, men han kom helskindet fra det. Jeg vilde prøve paa at komme tilbage, naar det blev mørkt, men i det samme hørte jeg Franskmændene komme. Jeg lyttede og tænkte ved mig selv, at det dog ikke kunde være Fransk, de talte, for man havde da altid sagt, at det franske Sprog var et smukt Sprog. Mon disse her var Negre? Jeg blev grebet af en vis Angst, for man havde fortalt os mange slemme Historier om de sorte. Jeg forholdt mig ganske stille, saa maatte der komme, hvad der vilde, men i det samme var der en, der gav mig et blidt Spark. Jeg stod op, og den fremmede gav mig Haanden. Han talte til mig, men desværre kunde jeg ikke forstaa, hvad han sagde. Det var en ældre Mand med et stort sort Overskæg. Jeg forstod dog saa meget, at jeg skulde tage alt Klunset af. Vi var jo helt (45) overhængt med Patroner. Geværet slog han i Stykker. Det var godt, at jeg havde faaet det sikret. Saa gik det over til den franske Side. Vi havde en Del saarede med. Den Nat sov vi paa aaben Mark. Om Morgenens mødtes vi vel nok af mange nysgerrige Blikke, og alle vilde gerne have en eller anden Ting som Souvenir, navnlig en Hjelm, men vi led ingen Overlast. Vi blev saa alle samlede, og det viste sig, at vi var omkring ved 500 Mand. Der var ogsaa mange døde og saarede. Undervejs kom man bærende med en fransk Løjtnant, som var saaret. Han kunde tale lidt gebrokkent Tysk og vilde gerne tale med os. Han sagde bl.a. til en af os: "Sprechen Sie Deutschland?". Ja, det gjorde han da. "Sind Sie verheiratet?" Ja, det var han da. "Haben Sie gekindert?" Ja, det havde han da ogsaa. Han forstod jo nok, hvad han mente. Saa sagde han videre: "Wissen Sie auch, dass ein Kavalleriedivision von euch vernichtet ist?" Nej, det vidste vi nu ikke, man havde kun fortalt os om de mange tyske Sejre.

Den næste Dag kom vi gennem Paris. Det var jo ikke som Sejrhæren, men som Krigsfanger. Civilbefolkningen saa ikke paa os med milde øjne, tværtimod! Det var nu heller ikke saa mærkeligt, naar vi vilde lægge deres Land øde. Havde vi ikke været bevogtet, var vi ganske bestemt ikke kommet levende igennem alle de mange Byer, vi herefter passerede. Vi mødte ogsaa modgaaende Tog, som var fyldt med frivillige Studenter, men nu var Situationen den omvendte, for nu var Toget overmalet med Ordene: *Til Berlin!* Da vi havde kørt et Par Dage, var vi klar over, at vi var kommet til en større By, for vi saa Sporvogne med to Etag'er. Jeg tænker, det var Bordeaux.

Endelig kom vi til vort Bestemmelsessted, Fæstningen Blaye ved Floden Garonne. Vi kom til at ligge i Telte. Det var dejligt, for der var meget varmt endnu i Sydfrankrig. Jeg var saa uheldig straks at faa et Par Dages Arrest. Aarsagen var følgende: Vagtmandskabet stod ved Indgangen til vor Lejr. Vi gik frit omkring, og helt nede for Enden af Pladsen var der et Omraade, som var overgroet (46) med Brombærranker. Naturligvis skulde vi ned og smage paa Bærrene, men saa kom Kommandanten frem oppe paa Muren og raabte, at der maatte vi ikke gaa ned. Han har vel været bange for, at vi vilde flygte. Jeg var nu saa uheldig at være en af de forreste, men da vi skulde vende om og løbe tilbage, blev jeg en af de sidste. (Som bekendt staar der jo ogsaa i Bibelen, at de første skal vorde de sidste, og de sidste de

første). De sidste to kom omgaaende i Forhør. Jeg var den ene af dem. En tysk Vagtmester var Tolk. Man spurgte, hvad vi vilde dernede. Ja, sagde vi, vi vidste jo ikke, at vi ikke maatte gaa derned. Vi blev idømt fem Dages Arrest. Naturligvis protesterede vi, men Tysskeren mente, vi skulde bare tage Straffen, for om vi nu var her eller der, det kunde jo være lige meget. Naa, vi led nu ingen Overlast.

Da vi kom ned i Kachotten, sad der allerede en tysk Underofficer derinde. Vi havde det godt og fik mere at spise end de andre. Ud imod Gaarden var der en lille Luge, og en Gang imellem kom en ung Pige hen til Lugen og rakte os Vindruer og Figner, - Der findes gode Mennesker overalt i Verden. - Vi sad dog kun to Dage i Kachotten, saa kom vi ud igen.

Efter et Par Dages Forløb kom der en Transport med haardtsaarede. Sikken Forfatning de var i! De havde lige faaet en Nødforbinding paa ude paa Slagmarken og havde nu kørt med Toget i fire Døgn. Jeg hjalp med at bære dem ind. Franskmandene stod og græd, navnlig Kvinderne; men maaske har de haft Sønner med i Krigen. En Dag kom der to Nordmænd, en Mand og en Kvinde, som skulde tage Lejren i øjesyn. De sagde, at de havde talt med flere Sønderjyder, men der var ingen, som kunde tale Dansk. Jeg syntes nu, at havde vi talt Dansk til hverandre ved Fronten, kunde vi vel ogsaa nok gøre det her. De spurgte om forskellige Ting. Jeg svarede, at vi havde det godt, men at vi nok kunde have lidt mere at spise. De mente, at Opholdet i en Fangelejr dog altid var (47) bedre end Tilværelsen ved Fronten, og det kunde de vel have Ret i.

Jeg meldte mig engang frivilligt til Arbejde. Vi skulde sejle en halv Times Tid med en Damper og kom til en Losseplads, som hed Pauillac. Der laa mange amerikanske Dampere med Hvede. De kunde ikke gaa ind til Bordeaux; Vandet var ikke dybt nok. Vi, lossede Dampene, og det var en Adspredelse.

En Dag var der et mægtigt Oprør i Lejren. Enhver, der havde en Hue, kunde melde sig til Arbejde paa Landet. Vi mente alle, at vi nok skulde ud at plukke Vindruer. Det gjaldt altsaa om at faa Skrædderen til i en Fart at sy en Hue. Jeg naaede det ikke og kom ikke med, men Dagen efter hørte vi, at de var kommet til Marokko. Min Sidemand i Teltet, Lorens Hansen fra Aabenraa, der var kommet med til Marokko, havde ved Afskeden sagt til mig: "Ja, min Frakke og min Pibe kan du beholde her, for vi er nok tilbage igen om en fjorten Dages Tid." Lidet anede han, at der skulde hengaa et helt Aar, inden han fik sin Frakke igen.

Paa den næste Transport var jeg ogsaa med, men vi var ikke kede af det, for naar vi ankom til Marokko, var Krigen nok ved at være forbi. Vi havde nemlig hørt, at Antwerpen var faldet. Vi kom om Bord i Pauillac. Inden vi naaede ud paa det aabne Hav, var de første allerede søsyge. Der var jo mange, der aldrig før havde set et Hav. Vi fik en ret god Forplejning, men de fleste var jo søsyge. Nede i Lastrummet saa det ikke godt ud. Vi laa godt sammenstuvende, og bedre blev det ikke, da vi kom ud i Biscaya-Bugten og fik en orkanagtig Storm. Vi maa være glade for, at vi slap helskindet fra det, for det var et gammelt Skib, og paa den næste Rejse skal det være gaaet under. Det havde nogle franskkyndige Krigsfanger læst i de franske Aviser.

Efter seks Dages Sejlads kom vi til Casablanca. Vandet var dog ikke dybt nok til, at vi kunde gaa ind til Kajen. Vi blev derfor sejlet ind i Baade, som vi blev firet ned i (48) ved Hjælp af Kurve. Der var store Dønninger, og det gav nogle svære Bums, naar vi stødte mod Damperen. Det var med en mærkelig Fornemmelse, vi betraadte Landjorden igen. Det var som om hele Jorden gyngede. Vi kørte med Jernbanen ind i Landet, kom gennem en By, som hed Rabat. Her sad Skræddere og Skomagere uden for Huset og arbejdede, men Varmen var jo ogsaa kolossal. Vi naaede en gammel, arabisk Fæstning ved Navn Mekines. Saa

gik Jernbanen ikke længere. Herfra og til Hovedstaden Fes var den under Bygning, og det skulde vi nu være behjælpelig med. Nu gik det videre til Fods, til en Arbejdsplads, som laa ca. 30 km fra Fes. Vi arbejdede ved Banen et kort Stykke Tid, men saa blev det standset, og vi lavede ingenting et langt Stykke Tid. Der blev sagt, at Arbejdet var for svært for os. Vi hentede lidt Brænde, saa .vi kunde koge vor Mad. Nu var der ogsaa Tid til at fortælle Historier og spille Skat. Vi talte mest om, hvor længe Krigen kunde vare. Nogle mente, den maatte snart være Slut, for Tyskerne stod jo langt inde i Rusland, Andre mente, den kunde godt vare i fire Aar; men jeg ved nu ikke, om de troede det selv.

I den første Tid gik det temmelig godt i Lejren. Vi fik en Mængde Brød af det franske Vagthold, som laa uden om vor Lejr; men saa kunde de ud af deres Breve hjemmefra læse, at deres Kammerater i de tyske Krigsfangelejr ikke havde det saa godt, og saa var det forbi med deres Gavmildhed, og de smed Brødet hen for Mulæslerne. Det Brød, vi fik udleveret, spiste vi paa een Gang, og saa var vi endda ikke mætte.

Omsider kom vi igen til at arbejde ved Banen. Vi læssede Grus paa Vognene. En Dag lavede vi en Dumhed, men vi skal vist være glade for, at det gik godt. Vi skulde med tyve Mand skubbe en tom Vogn op ad et langt Bjerg, men da vi var kommet et Par Kilometer frem, syntes vi, den var for tung. Vi blev enige om at lade den løbe; men det kan nok være, der kom Fart paa. Den for ned over en Bro, som førte over en Flod, og op ad den anden Side, (49) men saa gik det nedad igen og over til os, og saadan kørte den et Par Gange frem og tilbage, indtil den blev staaende paa Broen. Franskmanden, der havde Kommandoen, var mere nervøs, end vi var det.

Der er et gammelt Ordsprog, som siger: Ærlighed varer længst. Der kan dog være visse Tilfælde, hvor det er dumt det med Ærligheden. Jeg kunde have faaet udleveret mange Pakker, som ikke var bestemt til mig. Fransk mændene bad mig ligefrem om af tage imod dem, da de ikke ville have al den Ulejlighed med at sende dem tilbage igen; men paa Af-senderen stod der: Frau Hansen, Tinglev; og saa vidste jeg jo, at de ikke var til mig. Bagefter har jeg hørt, at Modtageren var faldet. Ti Francs fik jeg da engang udbetalt. Det gik saaledes for sig: Der blev opbraabt Navne paa dem, der skulde have Penge udbetalt. Ogsaa mit Navn blev opbraabt. Jeg meldte mig, fik de ti Francs udbetalt og kvitterede. En Uge senere fik jeg Postkuponen udleveret, og her stod igen: Frau Hansen, Tinglev. Da jeg havde set det, gik jeg tilbage med Pengene. Fransk mændene sagde, at jeg skulde beholde Pengene, for jeg havde jo kvitteret for dem, og saa kunde jeg jo altid blive straffet, naar det blev opdaget. Jeg har nu aldrig hørt noget om det.

En Dag, da vi kom hjem fra Arbejdet, skulde vi blive staaende uden for Teltene. Disse var blevet endevendt, Straasækkene tømte. Vi blev visiteret fra Top til Taa. Jeg havde en halv Snes gamle belgiske Mønter hos mig. De var fra det 16. og 17. Aarhundrede. Jeg fik dem listet ned i Støvlerne, for jeg vilde ikke skille mig af med dem. Jeg havde ærligt købt dem af en Sanitetssoldat, da vi laa i Blaye. Nu kom det jo an paa, om man vilde tro det. Man fandt nogle Sølvbægre og andre Ting hos nogle af Fangerne. De blev idømt ikke mindre end fem Aars Strafarbejde i Algir.

Vi flyttede snart efter til en anden Lejr længere oppe i Bjærgene. Vor Arbejdsplads laa i Nærheden af en gammel Ruin. Det var mere interessant. Man sagde, at Bygningen var opført af den romerske Kejser Cæsar, og at den (50) nu havde ligget 400 Aar i Ruiner, men man var ikke klar over, om Ødelæggelsen var sket i Krig eller ved et Jordskælv. Naar vi gik hjem fra Arbejdet, vilde Fransk mændene gerne have, at vi sang, og en af de Sange, vi var-tede op med, var den kendte »Püppchen, du bist mein Augenstern«. – Varmen var heroppe

saa stærk, at man ikke kunde tage fat paa en Jernstang, der i Middagstimerne laa ude i Solen. Som Følge af den store Hede var der adskillige, der fik Feber, og ikke saa faa døde. Jeg fik ogsaa Feber, men det var nok min egen Skyld. Det var en Søndag, Temperaturen viste 35 Grader Celsius. Vi laa fuldstændig nøgen i vore oplukkede Telte og svedte. Der blev da raabt, om nogen frivilligt vilde gaa med ned i Lunden efter Vand. Dernede var der nemlig en Kilde. Vort Drikkevand havde staaet ude i Solen. Vel var det desinficeret, men det smagte modbydeligt. Jeg rejste mig og gik med, nøgen som jeg var. Ved Kilden drak jeg mig først rigtig godt mæt, saa lagde jeg mig hen i Skyggen. Kort efter begyndte jeg at fryse, og næste Dag havde jeg Feber. Denne Feber blev ved at plage mig til vi kom tilbage til Frankrig.

Een Ting kan ikke beskrives, det maa ses og det er Græshoppeplagen. Jeg troede, det var Løgn, naar man sagde, at saadan en Sværm kunde formørke Solen; men jeg har selv set det. Paa en eneste Nat kunde de gnave en hel Majsmark af. Ynglen kunde ligge et par Tommer tyk paa Jorden. Ikke langt fra Lejren var der en Lund, som Befolkningen havde tilplantet med al Slags Sydfrugter, og for at holde Græshopperne borte, gik man hele Dagen rundt og slog paa en Tromme.

En Dag kom en fransk General paa Inspektion. Enhver der havde noget at klage over, kunde komme frem med det. En Berliner vovede sig frem og klagede over, at Rationerne stadig vor lidt smaa, og at Maden godt kunde være bedre. Det resulterede i, at nogle af Fangerne blev beordret til Køkkentjeneste, og saa blev det bedre. Mine Dage i Marokko var nu talte. En Dag, da vi kom (51) hjem fra Arbejdet, kom der Bud til mig og til en Hans Andersen fra Roager. Vi skulde komme hen til Kommandanten. En Tolk spurgte os om, hvor vi var fra. Vi svarede, at vi var fra Sønderjylland. – Godt, sagde de, i Morgen tidlig pakker I jeres Sager og rejser til Frankrig! Der var nok et Par Fanger, der blev glade. Saa var ogsaa Teltet straks fyldt med nysgerrige, hvor vi da skulde hen? – Tilbage til Frankrig! – Det skulde I ikke gøre, for saa kommer I i fransk Uniform og skal gøre Krigen med paa deres Side, og Krigen blev jo ogsaa ført i Marokko, o. s. v. Ja, det er nu det samme, sagde jeg, men kan jeg komme til Frankrig og faa det bedre, saa siger jeg ikke nej, og det havde I heller ikke gjort, naar I havde faaet et saadant Tilbud. – Nogle gav mig Ret, men værre var det med dem fra Flensborg, for de kendte jo Forholdene heroppe. Hans Andersen fik de gjort bange. Han fik Tolken med hen til Kommandanten og bad om at maatte blive i Marokko, for han var godt tilfreds med Forholdene. Det kunde han nu ikke faa Lov til, for det var en Ordre fra Krigsministeriet, man udførte.

Næste Dag gik det saa med Bagagen ind til Mekines. Der var ligefrem sket en Forandring. Opsynsmændene behandlede os som Kammerater. Et Sted fik vi Lov til at gaa ind og plukke Appelsiner og Figener; men da vi hen paa Eftermiddagen kom ind til Mekines, puttede man os ind i Fængslet. Det undrede os, men Sagen var den, at der ingen andre Steder var Plads. Dørene stod dog aabne. Vi havde Lov til at gaa ud i Gaarden. Derude sad de sorte paa Jorden og spiste Ris af et Fad. En fransk Sergent kom hen til os og spurgte om forskellige Ting. Jeg tror, det har været en Tysker, for han talte godt Tysk, og der var jo en Del tyske Legionærer i den franske Arme.

Der skete nu noget mærkeligt. Ved Sengetid blev vor Dør laaset. Vi laa paa Briksen og kunde naturligvis ikke Sove. Klokken har vel været elleve, da Døren igen blev aabnet: Hans Andersen skulde komme ud, sagde man, og underskrive et eller andet. – Hans Andersen var lidt (52) ængstelig for at underskrive noget under disse Forhold, og han gik ikke ud. Man raabte igen ind til os, at han skulde komme ud og underskrive. Jeg saa nu ved det svage

Lygteskær, at det var den Mand, der hver Uge kom ind i Lejren, naar der uddeltes Post. Jeg sagde derfor til Hans, at der maatte være Post til ham. – Det var jo ogsaa saadan, at ville de fange os paa den ene eller den anden Maade, kunde vi alligevel ikke slippe, og maaske viste der sig en Lejlighed til at flygte. Hans Andersen gik altsaa ud, skrev under og fik 10 Francs udbetalt; men vi sov ikke den Nat. Vi spekulerede.

Næste Morgen blev Døren igen aabnet, og vi kunde atter gaa frit omkring. Hen paa Eftermiddagen kom der flere Fanger. De kom fra andre Lejre. Vi havde været sammen med dem i Blaye, og de hørte til den første Transport, der kom til Afrika. Blandt dem var ogsaa Lorenz Hansen fra Aabenraa. Han fik nu efter et Aars Forløb sin Frakke tilbage af mig. Jeg havde for Resten haft megen Glæde af den, for det kunde være meget koldt om Natten, ja saa koldt, at der kunde være et tyndt Lag Is paa Vandet.

Nu var vi en hel lille Flok, og vi førtes med Toget til Casablanca. Der var mange Civilister med, ogsaa to Fremmedlegionærer. De var dømt til fem Aars Strafarbejde i Algir. Den ene var dømt for Flugtforsøg, den anden havde skudt sig i Benet for at slippe fri. Han gik og lammede; han var en Sakser, den anden en Rhinlænder. Det var mærkeligt at se dem gaa rundt i fransk Uniform, for de var da mere tysk, end vi var. De var Tolk for os paa Rejsen. Vore Vagtmænd havde den mærkelige Skik at binde, vore Hænder sammen, naar vi var paa Rejse. Jeg spurgte Sakseren, hvorfor man gjorde det, for vi var jo da ingen Forbrydere. Det skal I ikke bryde jer om, sagde han, det faar alle, der er paa Rejse, for at man ikke skal kunne løbe bort, selv franske Militærpersoner faar det. – Hans Hænder var nu ikke bundet, men han kunde jo heller ikke løbe paa sit daarlige Ben,

I Casablanca ventede vi en fjorten Dages Tid paa (53) Skibsløjlighed. Vi havde det godt og bestilte ingenting. Vi fik ogsaa en god Forplejning. Vi var frygtelig lusede, for Vaskeforholdene var i Afrika elendige. Her fik vi nu oven i Købet Lopper, og de bed næsten værre, men nu forsvandt Lusene til Gengæld.

Endelig kom Dagen! Vi kunde komme af Sted, og denne Gang endda med en stor Luksusdamper. Ruten gik gennem Gibraltarstrædet og ind i Middelhavet, en dejlig Tur med fint Vejr. Somme Tider var vi kun ca. 100 Meter fra den spanske Kyst. En Dag sejlede vi forbi en dansk Damper; Dannebrog vajede i Agterstævnen. Kun et stort Spring! og vi havde været i Danmark. Vi saa efter Skibet, saa længe vi kunde øjne det, og det var med Vemod, vi saa det forsvinde i Horisonten. – Vort Skib gik ind til Marseille. Her blev vi indkvarteret paa et Fartøj. Det var fyldt med tyske Krigsfanger, og der var ogsaa Sønderjyder blandt dem.

Vor Rejse fortsatte op igennem Sydfrankrig. Det var et Bjerglandskab, som var øde og ufrugtbart, men da vi nærmede os Byen Aurillac i Auvergne, blev Bjergene mere frugtbare. I Dalene stod der kraftigt Græs, og oppe paa Bjergene laa der mange smukke Slotte. Saa kom vi da til Aurillac. Paa Banegaarden stod en fransk Sergent og modtog os. Hvor lød det hjemligt at blive tiltalt paa Dansk! Da vi naaede hen i Fangelejren, en Skole, blev vi helt forundrede, for vi maatte ikke komme sammen med de andre Fanger, og der var dog flere, som vi kendte godt hjemmefra. Vi skulde først visiteres og i Forhør; men nu kom de for-dømte Mønter mig i Vejen igen. Jeg fik dem da listet bort een Gang til. Men nu skulde det ogsaa være Slut! Jeg gemte dem i et Hjørne, og der maa de ligge endnu, hvis da ikke en eller anden har fundet dem. Næste Dag kom vi i Forhør. Der blev spurgt om, hvor vi var fra og andre Ting, Jeg regner nærmest med, at de har villet høre, om vi var dansksindede.

Med Ankomsten til Aurillac begyndte et nyt Livsafsnit i Fangenskabets. Vi fik en Mængde Pakker og Breve (54) fra Danmark, og vi holdt en Julefest som ingen kunde faa det bedre.

Der var Gaasesteg og meget andet. Ja, saadan en Jul har jeg ikke kunnet holde hjemme. Vi fik ogsaa Breve fra Pennevenner. Omsider kom jeg sammen med nogle Kammerater paa Arbejde ude paa Landet. Jeg kunde paa Grund af en Brokskade ikke rigtig holde Arbejdet ud, og paa Grund af ulidelige Smerter meldte jeg mig syg. Det var min Mening, at jeg vilde opereres, men det kunde jeg ikke faa Lov til. Til Gengæld kom jeg saa ind i Lejren, eller Depotet, som det kaldtes. Her opholdt jeg mig et Par Maaneder, skrællede Kartofler og gik Ærinder, bl.a. hentede jeg sammen med Hans Petersen fra Skodsbøl Brød paa Bageriet til vor Lejr og til den tyske Lejr. Der var ofte et Brød eller to for mange. Dem afleverede vi altid i det tyske Depot, for vi havde rigeligt med Brød, hvorimod det hos dem var mere knapt. Det skulde vi nu aldrig have gjort, for naar disse tyske Kammerater paa enkelte Dage ingen ekstra Brød fik, sagde de, at vi stjal de overtallige til os selv. Ja, Utak er Verdens Løn.

Som Krigsfange udførte vi mange forskellige Slags Arbejder, f. Eks. kom jeg engang med ud at slaa Græs. Feberen, som havde plaget mig lige siden Dagene i Afrika, generede mig konstant hver fjorten Dage. Jeg kom i Seng, og Lægen blev hentet, mange Gange endda langvejs fra. Jeg fik saa nogle Piller, men det hjalp ikke. En anden Læge gav mig det Raad at tage en Uldtrøje paa. Det hjalp, men den var ubehagelig at have paa, naar det var varmt. Jeg kunde dog saa nogenlunde klare mit Arbejde. Vi arbejdede fra Klokken syv om Morgen til syv om Aftenen, men Civilbefolkningen arbejdede fra Klokken tre om Natten til Klokken ni om Aftenen. Jeg forstaar ikke, hvordan de kunde holde det ud, for det var nu intet let Arbejde. Det meste af Sommeren gik med Høslætten. Køerne fik nemlig kun Hø og Halm om Vinteren. Roer og Kraftfoder kendte man ikke, og Køerne saa endda godt ud, og Mælkeudbyttet var ikke ringe. Af Mælken blev der særligt lavet Ost.

(55) En anden Gang var jeg ude med et Tærskehold. Det var det rene Nomadeliv. Vi gik fra Gaard til Gaard. Korn var der ikke ret meget af paa Gaardene, derfor kunde man oftest tærske det hele paa een Dag. Var der travlt ved Tærskæværket, saa var der sandelig ogsaa travlt i Køkkenet, for her lavede man til som ved et Bryllup. Vi fik mange Retter Mad og rigeligt med Vin. Det var ogsaa almindeligt, at de Mænd, der bar de fyldte Kornsække op paa Loftet, maatte drikke al den Vin, de kunde. Enkelte Fanger blev naturligvis fulde, og saa vilde de nok holde lidt Sjov med Pigerne, men det kunde Franskmændene ikke godt lide, og det kunde godt komme til lidt Klammeri. Alt endte dog i bedste Forstaaelse.

Vi var omsider naaet frem til Krigens sidste Aar. En Dag kom Sergenten ind fra Depotet i Aurillac og sagde, at alle, der havde været længst i Fangenskab, kunde blive udvekslet og komme hjem. Jeg hørte ogsaa til den Gruppe. Man kunde ogsaa godt faa Lov til at blive i Fangenskab og saa komme hjem over Danmark. Han fortalte os ogsaa, hvor daarligt det stod til for Tyskerne, og at Krigen snart var forbi. Selvom det var sandt, troede vi ikke rigtigt paa det. Ja, vi vidste jo nok, at Tyskerne var gaaet langt tilbage, men de stod da langt inde i Frankrig endnu. Vi troede, at Afgørelsen først vilde komme til Foraaret. Jeg tog min Beslutning og sagde: »Har jeg Lejlighed til at komme hjem, saa vil jeg ogsaa hjem.« Jeg sov ikke meget den Nat. Næste Morgen Klokken tre skulde jeg af Sted ind til Depotet. Toget var fyldt med franske Soldater, men de var meget venlige.

Endelig kom den længselsfyldte Dag. Vi skulde hjem! Den Glæde kan jeg ikke beskrive, den skal et Menneske selv opleve. Rejsen gik over Clermont - Ferrand og Grenoble til Svejts. Vi havde en mærkelig Oplevelse i en By, hvor vi havde et længere Ophold. Da vi stod og ventede paa Toget, kom der to franske Soldater forbi. De havde været i tysk Fangenskab og var ogsaa blevet udvekslet. De vilde gerne tale med os, og lidt Tysk kunde (56)

de ogsaa. Den ene sagde, han havde haft det helt godt; den anden derimod havde ikke haft det saa godt. Han fortsatte: »Ja, 1914 da alle schreien Deutschland, Deutschland über alles, jetzt aber, jetzt aber klein, klein, jetzt alle schreien Kartoffeln, Kartoffeln!« Og Ret havde han jo. Vi morede os meget over dette Udbrud. Fra mange forskellige Fangelejre ankom der efterhaanden flere og flere Krigsfanger. Vi var, da vi alle var samlede, omkring ved 400 Mand. Der fulgte nu et Toldeftersyn, og man tog endda Fingeraftryk af os. Natten tilbragte vi paa Gulvet, og vi fik Ordre til ikke lade os se ved Vinduet. Der var nemlig Demonstrationer i Byen. Man fejrede Sejren, som var nær forestaaende. Det var i den ellefte Time, vi kom bort.

I Lyon maatte vi stige om i et svejtsisk Tog. Det var pudsigt efter saa mange Aars Forløb at se det tyske Skilt »Nichtraucher«. Efter et Par Timers Kørsel naaede vi den svejtsiske Grænse. Da vi kom ud af Tunnelen og ind i Svejts, tog en fransk Jernbanemand Afsked med os ved at true med Næverne.

Jeg tror, at Svejts er et af de smukkeste Lande i Verden. Vi kørn igennem Genf ved Genfersøen, Lausanne og Zürich. Vi mødte megen Venlighed, ja ligefrem Begejstring. Der var mange tyske Officerer i Svejts. De vidste nok, hvor det var godt at være. Saa kørte vi over den tyske Grænse og ind til Konstanz ved Bodensøen. Saa snart vi fik øje paa de gamle Mennesker med de forgræmmede og magre Ansigter, var vi klar over, at der var Smalhans i Tyskland. Vi saa ligefrem velnærede ud. I en Bagerbutik stod der en fin Lagkage i Vinduet, og da den blev solgt uden Rationeringsmærker, tænkte vi, at det ikke maatte være saa sløjt endda. Vi kom hen paa en Kaserne. Her kappedes vi om at faa Ranslen af for at komme hen og købe den fine Lagkage; men - da vi havde smagt paa den, spyttede vi den hurtigt ud igen. Den var ikke til at spise. Jeg tror, den var bagt af det bare Savsmuld.

Inde paa Kasernepladsen spillede Regimentsmusikken »Deutschland über alles,« men der var ingen Smæld i det (57) mere. En af de tyske Krigsfanger traadte frem og holdt et kort Foredrag om hvor ondt de havde haft det i Fangenskab. Om Eftermiddagen udsendtes Meddelelsen om, at Kejseren var løbet sin Vej, og der skulde vælges et Arbejder- og Soldatterraad. Vi fik et tiltrængt Bad, og Tøjet blev desinficeret. Dernæst skulde vi modtage »Liebesgaben«. De blev uddelt af en tysk Løjtnant.

Det var just i den Tid, den spanske Syge rasede. Jeg fik den ogsaa og kom paa Lazaret; men da der skulde en Transport mod Nord, meldte jeg mig rask, skønt jeg havde 39 Graders Feber. Det gjaldt bare om at komme hjem. – Efter et Par Dages Forløb følte jeg mig meget bedre. Det har nok været Glæden over snart at være hjemme, der har kureret mig.

Vi rejste saa op gennem Tyskland. Af og til mødte vi et modgaaende Tog. Den røde Fane stak ud af Vinduet, men ellers mærkede vi ikke stort til Revolutionen. I Hamborg blev vi tildelt et Kompagni Rekonvalescenter, men efter et Par Dages Ophold her tog jeg til Flensborg. Næste Morgen gik jeg hen til min Svigerinde, og derfra telefonerede jeg hjem til min Kone. Hun kom saa til Flensborg og hentede mig. Gensynsglæden var overvældende, og aldrig har Flensborg Fjord været kønnere, end da vi sejlede hjem.

N i c. P. H a n s e n, Nederskov, Broager.

Hvorledes vi i 1915 fejrede jul bag fronten

Juleaften blev vi afløst i skyttegraven. Vi glædede os til nogle få dages ro og havde slået køjesenge med halmsække op i et hus. Vor gruppe var folk fra Holsten og Mecklenborg samt undertegnede. En mand - »Paul Brændevin« - hvis borgerlige navn var Zimmermann, var altid glad, når vi gik tilbage; men i aften var han i overstadigt humør. Han sprang fra den ene til den anden og fortalte om alt, hvad han havde hørt om festen i aften. (58) "Ja," sagde han, "vi får en pakke hver, "Liebespaket", fra garnisonen, en hel flaske vin, cigarer, julegodter, øl så meget som vi kan labbe i os, og rom fik vi muligvis også o. s. v." Jo, han mente, at festen ville blive ualmindelig god. Nu hoppede han ind i skoven og kom snart tilbage med juletræet, for det hørte med til en rigtig jul. Munden stod ikke stille på ham, han var så glad som et barn.

Jeg husker ikke, hvad vi fik at spise fra feltkøkkenet, men herlige sager fik vi. Juletræet blev pyntet og Paul vimsede rundt. Sagerne blev pakket ud, og i al tarvelighed fejrede vi nu jul - til at begynde med da Paul havde allerede taget sig nogle store gibbenakker og havde vældig travlt. Han havde fået et par tøjsko i julegave, dem var han glad for. Jakken havde han smidt, men livremmen og feltflasken havde han om livet. Paul havde altid to feltflasker med rom i. Det hele formede sig, som han havde forudsagt, med vin, cigarer, øl, småkager m. m. - Men det varede ikke så længe.

Døren blev pludselig revet op, og ind trådte en feldwebel, »der Löwenbändiger«, iført flot ekstrauniform. Pistolen hang lige på maven. Her, bag ved fronten, kunne han tillade sig at være modig, her var han fræk, en farlig kraft at se på. Ude ved fronten var han lige det modsatte. I dag var han en mand med sammenbidt energi, ja, ligefrem selve »der Kaiser«. Han blev stående et øjeblik for rigtig at sole sig.

Så brølede han som en rasende efter »Schof«. »Hvor er den forbandede Schof?«

Pludselig stod Paul foran ham.

– Her, herr feldwebel - og i samme nu slog han Paul lige i panden, så han omgående gik i gulvet. Da han kom til sig selv igen, krøb han ind under køjen og blev liggende der. Benene kunne der ikke blive plads til, så »sutterne« stak udenfor.

»Løvetæmmeren« brølede igen. »Frem med cigarerne!« Straks havde flere af de yngre kammerater de nye kasser parat og bød ham af de flotte cigarer, men han (59) langede ud efter kasserne, og flere hundrede cigarer røg rundt på gulvet. Så delte han lussinger ud både med højre og venstre hånd, og her var fart over feltet. Alle uden undtagelse fik en omgang. Sadelmageren sagde nu til mig: »Lad os redde det, vi kan!« og så væltede vi bordet med alle lys samt juletræet. Nu var der mørklagt. »Løvetæmmeren« havde taget et af vore geværer, som stod opstillet i stativet, og slog om sig som desperat. Alle vi andre blev også snart bevæbnet, og kampen var hurtigt i gang. Den ene kolbe efter den anden røg af, efterhånden som vi ramte ham eller en anden - eller køjekanten.

Slaget var snart på sit højdepunkt. »Løvetæmmeren« løb rundt imellem os, og mange af de slag, der var tiltænkt ham, ramte en af vore. Snart var han her, snart der, ligesom en loppe. Han var næsten ikke til at få ram på. En gang imellem knurrede Paul, når vi trådte ham over tæerne, der jo kun var beskyttet af sutskoene. Det lød som en fornærmet, gammel kat.

Kampen fortsattes ude i køkkenet. En trappe herfra førte ned i kælderen, hvorfra overjæger Mathiesen kom op. Han og nogle andre fejrede jul dernede. Han råbte: »Hvad er her på færde?«. – Mathiesen var fra Husum-egnen og havde bl. a. arbejdet i København. Han talte godt dansk; derfor svarede jeg på dansk: »Her er næsten alt skrupskørt!« - »Er det ham, den

bandit! Nu skal jeg ordne ham!« Han smed trøjen og gik lige i bælgens på »løven«. Kampen blev ført i rasende tempo. Træpanelet brasede sammen og de to kæmpende styrtede ned ad trappen, »løven« først, så Mathiesen. Han fik god lejlighed til at klø ham, og vi undte ham det. »Tænd lys!« råbte Mathiesen. Lyset blev tændt og nu kunne han bedre se, hvor "løven" var. Vi andre var blevet observatører. Kampen bølgede videre med uformindsket kraft. –

»Du, Paul«, kaldte en af kammeraterne, »nu kan du godt komme frem, for nu er han »løvetæmmeren« gået under jorden«. »Paul Brændevin« kunne altid snakke sig (60) fra det hele og yndede at optræde i helterollen, men vi var spændt på, hvorledes han ville klare den nuværende situation. På forhånd syntes stillingen jo håbløs for ham, for han havde jo ligget skjult under køjesengen. Der var slet ikke noget at prale af for ham. For en gangs skyld kunne vi jo nu se ham som en slagen mand. Det var ikke til at bortforklare! – Men hvad gjorde Paul? – Han optrådte som »sejrherre!« Han brystede sig, han knejsede som en hane paa en møgbunke.

Nu var »løvetæmmeren« vel nok blevet snydt rigtig godt, sagde han. – Jeg narrede ham, for jeg hedder jo ikke »Schof«. –

»Nej«, sagde sadelmageren, »du hedder »Paul Brændevin« og er en stor kujon!«
 "Hvem? Er jeg en kujon? – Jeg skal bevise det modsatte« – Og nu ville han slå »løvetæmmeren« ihjel En af kammeraterne rakte ham et stoleben. »Det dur ikke«, sagde han, og løb forbi de kæmpende og udenfor. Et par meter fra brostensrækken stod i dybt pløre en høj pumpe med en mægtig pumpestang af tykt jern. Stangen lignede et spørgsmålstegn. En stor kugle dannede afslutningen. Med den ville han ordne »løvetæmmeren«. Han sled hele natten med den stakkels pumpe, kun afbrudt en gang, da han løb ind for at skifte feltflasken med rom i. »Det gav kræfter«, sagde han. Det knagede i boltene, når han sled sidelæns i svinget, og engang imellem var det ligesom den trak modsat vej, for allerbedst som han mente, at nu havde han overtaget, fremkom der en hvislende lyd. Et ryk! og Paul mistede grebet og gik omkuld i pløret. Han så farlig ud efter det mudderbad, iklædt skjorte og sutsko.

Mathiesen og »Løvetærnmeren« endte også i pløret, »Løvetæmmeren« endda i det fine tøj. De rullede rundt som et marsvin derhjemme i »Lillebælt«. Vi fik nu stablet bordpladen op, og lysene blev tændt. Vi tog et kort overblik over situationen og fortsatte vor julefest. Mathiesen kom ind, forrevet og forslået i ansigtet og - snavset, (61) ikke så lidt endda. Jeg sagde til ham: »Tror du, vi holder fastelavn, siden du har maske på?« – "Hold kæft!" svarede han.

Ved totiden kom også Paul ind. Han så forfærdelig ud efter sin kamp med pumpen. Denne ville tydeligt nok ikke godvilligt afgive sit flotte sving, der nu nærmest lignede en kohale i færd med at jage fluer væk. Den før så stolte pumpe lignede nu nærmest et abstrakt kunstværk. Paul smed livremmen og skjorten, satte sig på køjekanten og sov på tværs i køjen. En af kammeraterne dækkede ham til med en kappe. Paul var træt.

Ved tretiden ebbede festen ud. Vi havde haft en gevaldig jul og moret os godt og sikken masse lussinger vi havde fået. Lidt uorden og rod var der vel nok efter festen, men oprydningen kunne vente til vi havde sovet. Vi var ogsaa trætte.

Klokken otte blev der kommanderet »Aufstehen!« Lidt forbavset over et sådant brøl, lå vi nu og lurede lige som en flok grise efter en afbrudt, dejlig middagssøvn. Lidt omtumlet og slet ikke rigtig vågne glanede vi omkring, og uvilkårligt tænkte vi på, om vi nu skulle have tærsk igen. – Men denne gang mødte der tre mand, en officerstedfortræder, en løjtnant og vor stabsfeldwebel. De stod midt på gulvet og var benovet, ja, helt chokeret over den utak-

nemmelighed, vi havde lagt for dagen for de dejlige julegaver, vi havde fået. Alle vore gode sager lå spredt overalt på gulvet, godt blandet, som i et rovdyrbur. Her lå cigarer, småkager, underbukser, fedtegrever, håndgranater, smør, patroner m. m. Næsten alle geværer var slået i stykker, og juletræet var også gået i stykker. Paul havde endnu sine nye hjemmesko på, men sikke nogen konvolutter!

Nu blev der læst op for os på ægte tysk soldatermaner. Der blev bandet og svovlet om den straf, som hang over hovedet på os, osv. Jo, der blev holdt morgenandagt, men det var jo da også jul endnu.

»Giv en forklaring på, hvad her er sket!« råbte (62) officeren til mig. Jeg lå nemlig nærmest. Jeg fortalte, hvorledes vi havde begyndt at fejre en fredelig jul ved et smukt juletræ, da feldwebelen pludselig indfandt sig og mishandlede os alle; derefter havde han slået alle vore geværer itu på os, og da overjæger Mathiesen kom ind, var også han blevet mishandlet.

- »Hent ham herhen!« – Mathiesen bekræftede forklaringen og føjede mere til. - »Aldrig før har jeg fået en sådan omgang tærsk,« sagde han. - - De talte nu sammen, hvorefter vi fik ordre til at bringe det hele i orden i løbet af en time. De gik.

Udenfor stod mange soldater med tomme spande. Nogle skældte ud, medens andre stod dybsindigt og funderede over den skæbne, som havde ramt den gode pumpe i nattens løb. Et par timer efter kom Mathiesen. »Du og sadelmageren skal med mig til forhør klokken elleve,« sagde han, »men nu skal I høre! Da han (»Løvetæmmeren«) gik herfra, har han givet to vagtposter lussinger henne ved vejkrydset -, hans papirer er ikke gode.«

Vi mødte klokken elleve, men »Løvetæmmeren« var der ikke. Vor forklaring blev ført til protokols. Sekretæren sad og smågrinede, medens han skrev. Sagen skulle gå videre, og vi skulle høre nærmere. -

Vi hørte aldrig mere til den sag. »Løvetæmmeren« var sendt til »reparation« og kom tilbage ca. tre uger senere, tilsyneladende lige så fræk som før. Den danske gruppe fejrede jul i et større hus sammen med flere andre. De havde også moret sig godt, men de mange lussinger vi fik, var de gået glip af. -

L a u r i t z J ø r g e n s e n, København.

Det kan blive farligt for ham

I August 19, 14 marcherede vor Bataillon mod en By Nord for Micheln i Belgien. 4. Kompagni gik foran. Pludselig kom Bataillonsordonnansen susende paa sin Motorcykle (63) med Melding om, at der var en belgisk Kavalleripatrulje i Byen. Vi marcherede hurtigt frem til en Korsvej. Her fik nogle Mænd Ordre til at fortsætte lige ud. medens andre, bl.a. ogsaa Hans Moos og jeg, fik Ordre til at besætte Vejen til højre. Da vi kom lidt frem ad Vejen, saa vi to belgiske Ryttere. Den ene naaede at komme bort fra Vejen og forsvinde i Skoven længere fremme. Den anden vendte om og søgte ned til Husene ved Korsvejen.

I fuld Galop satte han over den aabne Plet til Husene paa den anden Side af Vejen og stillede hen mod en Døraabning i Muren, kun et ganske lille, lavt Hul. Da Hans saa ham ride hen imod dette lille Hul, udbød han: »Dæ ka blyw farle for ham, æ skyrr æ hest!« Han skød, Hestens Hoved sank ned, og den gik i Knæ. Men Rytteren fik Benene fri af Stigbøjlerne og lod sig glide ned over Hestens Hals, knap en halv Snæs Meter fra Muren. Et Øjeblik efter var han forsvundet gennem Døraabningen.

Nikolaj Kræmer.

Dagbogsoptegnelser - 11. Februar 1915

Vi er i den lille østprøjsiske By Brygallen. I Gaar var det en rigtig By; men nu, efter at vi i Nattens Løb har stormet og indtaget den, ser det hele ret sørgeligt ud. Russerne er borte, og det er de fleste Huse med, enten skudt sammen eller brændt; - den rene Elendighed. - Møllen, der gennem mange Aar har malet Kornet til Byens Befolkning, er sat i Staa af en Fuldræffer. Som en Fugl uden Vinger ligger den sammenstyrtet.

Ved Middagstid forlader vi igen Byen med dens stinkende og røgmættede Luft. Vejen gaar frem gennem en krat- og skovklædt Egn. Det ses tydeligt, at der er blevet kæmpet her. Hist og her ligger Ligene af de faldne, baade Russere og Tyskere. Et Stred ligger der en (64) væltet russisk Kanon, ramt af en Fuldræffer. Pøj! - det ser alt andet end godt ud her. Et andet Sted sidder en død Russer lænet op til et Træ. - Støvlerne er borte.

Bataillonens drager videre, indtil der kommanderes Holdt! Vi standser for et kort Hvil. Geværerne stilles sammen, og man lægger Oppakningen. Vi er sultne og trætte. I mere end et Døgn har vi nu gaaet eller rettere sagt kæmpet uden at faa vaadt eller tørt. Sidst, vi fik noget, var vi i Bialla. Det var i Gaar Formiddags. Men se! Der kommer vore Køkkener rullende frem gennem den fint faldende Sne. Nu skal der spises !

Da begynder det med Uroen igen forude. Geværilden knitrer, og vi hører dybe Drøn fra Kanonerne. Jeg gør mig ved Kamplarmen mine egne Tanker. Kokken lader sig ikke paavirke af Larmen. Han svinger Grydelaaget op og begynder at øse op af den dampende Grydes Indhold. - Ah, hvor det skal smage. . . . !

En Rytter kommer jagende tilbage. Lige foran Bataillonens standser han med et Ryk Hesten og brøler: »Stands straks Uddelingen! I skal straks videre! Senere kan der blive Tid til at spise!« - Med et Brag falder Laaget igen i, og enhver faar travlt med at finde sin Plads igen. Der lyder et Par hurtige Kommandoord. Ny Inddeling. Tre af Bataillonens fire Kompagnier gør sig klare og drager videre. Vi bliver denne Gang i Reserve og udgør Dækning for Bataillonens forskellige Køretøjer. Saa er vi da paa March igen. Fremrykningen foregaar langsomt. Vi har bare at slutte op. Jeg har igen været heldig. Sammen med tre Kammerater har jeg fundet en Plads bag ved vort eget Køkken. Korporalen er flink. Vi faar Lov til at hænge Tornystret op paa Køretøjet. Det letter jo svært.

Vi har vel været undervejs i et Par Timer, da der igen gøres et kort Ophold. Pludselig dukker Kammeraterne fra vort første Kompagni op ved Siden af vor Kolonne. Man siger, at de

ogsaa er blevet trukket tilbage i Reserve; - ingen ved, hvor længe. Køkkenvognens Kaffe-hane lider af en vis Utæthed i Dag. Der maa være (65) noget i Vejen med Mekanismen. For Pokker, hold under: Kammeraterne kommer med deres Bægre og Feltflasker. Kokken siger ikke noget udover: »Naa, saa lad den da løbe«, hvorefter han giver Hanen et ekstra Skub, saa Kaffen skyller ud og alle bliver forsynet. —

Femte Kompagni er igen borte og ogsaa vor Kolonne har sat sig i Bevægelse. Det er, som om Kamplarmen foran os til Tider er ved at standse. Dog - snart gaar det løs igen. Kolonner begynder at rykke i modsat Retning. Ogsaa en større Flok Fanger kommer man drivende med. Russerne ser alt andet end triste ud. De kan jo ogsaa sagtens være glade. For dem er Krigen jo nu forbi. De har, hvad vi ikke ejer: Cigaretter! — Aah, hvor det gør godt med en Smøg! — Dagen gaar saa smaat mod Hæld, men vi drager videre. Langsomt, men tæt daler den fine Sne mod Jorden og udsletter alle Spor bag os. Da det næsten er blevet helt mørkt holder pludselig en Rytter, en højere Officer, ved Siden af Vejen.

Fra sit ophøjede Stade kaster han ligesom et vurderende Blik hen over den lange, men, langsomme Kolonne af Køretøjer, Dyr og Folk. Saa raaber han: »Hør, Kammerater! Se til, at I kommer med! Den, der bliver tilbage her, kan vente at faa Halsen skaaret over af Fjenden!«

— Mon dette var ment som en Spøg - eller." ?

Nu holder det op med at sne. Himlen er igen blevet klar og dybblaa med Myriader af funk-lende Stjerner. Røgen fra de mange Baal driver hen over Himlen. Forude kæmpes der kun svagt. — Et enkelt Skud, ellers er alt roligt.

Ved Titiden drejede Kolonnen bort fra Hovedvejen. Vi følger et kort Stykke en Sidevej, indtil vi naar frem til en lille Landsby, hvor vi søger Ly for Natten.

*Niels H. Lustrup,
Spandet.*

Breve fra Felten

Vi har fra Fru M. Nissen, Charlottenlund, modtaget en Samling Breve, som hendes Mand, Pastor N. C. Nissen, der deltog i den første Verdenskrig, og som fra 1937 og til sin død i 1953 var Sognepræst i Augustenborg, har sendt sin Hustru fra Felten.

I Aar bringer vi enkelte af disse Breve og fortsætter næste Aar.

Redaktionen.

Frankrig, d. 14. V. 1915.

Min !

(66) Jeg vil ikke haabe, at Brevet bliver saa mørkt og trist som Vejret er udenfor. Af og til regner det nemlig, og det suser fælt gennem Skoven [Argonnerne], men i Drømmer der er

alt saa smukt, der skuer jeg videre ud end netop til Dagen i Morgen, der skuer jeg fremad til den Dag, da vi kan ses igen sunde og friske, glade og tilfredse med de Kaar, en varig god Fred kan bringe os.

Men før Freden vindes, maa Kalken, den bitre, jo tømmes til Bunds. Der er ogsaa Sandhed for almindelige Mennesker i Ordene: "Maatte han ikke lide saaledes og indgaa til Herligheden", og det er jo godt, at vi ved, vor Lidelse er ikke haabløs. Den kan bringe os Velsignelse, selvom det for øjnene ser aldeles haabløst ud. Naar Menneskene ikke oplever andet end Nød og Savn, saa ved vi dog, at dette ikke er det sidste. Mennesket er ikke skabt til at lide med Lidelse som Endemaal, men derimod med Lutring som Maal.

Den store Mester har i denne Tid, skulde man næsten antage, mere travlt end nogensinde før; der er mange Slagger i Sølvet, der skal bort, inden han kan se sit eget Billede staa klart afmalet deri. Endnu kan man nok ikke gøre Regning paa at finde Smilet, der vil vist endnu være en Alvorsrynke i Panden. Gid snart Smilet maatte komme frem, det længes dog nok de fleste efter.

Aa, du kære , bare vi snart maatte faa Lov til at ses igen, bare vi snart var ude af al den Uhygge. Hverken du eller jeg har jo set det værste, men den Uhyggefølelse, (67) som Kri-gen medførte, kender vi jo til fulde. Som et Nat uvejr, saa mørkt og uhyggeligt kan det være. Mørke kan der være, saa man ikke ser en Haand for øjnene, og saa pludselig et stærkt gennemtrængende Lyn, der for et Sekund oplyser hele det ængstede Landskab. Men Gud ske Lov alligevel, vel bærer vi, naar det staar over Hovedet paa en, men vi gør, som de smaa Børn i deres Angst, ja, de store med, vi gemmer os ind til Faderen, og at vi maa have Lov til det, det er stort, det er godt, han kan tale kærligt til os: Ikke være bange, du lille ængstede Sjæl, jeg er jo hos dig indtil Verdens Ende, jeg har jo tegnet dig i Haanden. Du er min, hvor kan du tro, at jeg vil slippe dig. Naar jeg hører denne Stemme, saa er det, jeg bliver glad igen, og saa føler jeg, at jeg maa fortælle de andre det; det har vor Fader selv sagt. Vi skal ikke være bange. Bekenderfrejdigheden bliver stærk, Bekendertrangen en Magt, der ikke lader sig trænge tilbage. Saadan gaar det mig her nu, min Jeg er i Guds Haand, og jeg føler det. Han bruger mig ogsaa som sin betroede Tjener, det er nok et stærkt Ord, men jeg trop ikke for stærkt. Han bruger jo tit netop de svage, der ganske uden Forbehold hengiver sig i fri Vilje til den Sag, de nu vil tjene; han bruger dog oftest dem, der griber af en Sag og griber denne Sags Fane.

Lørdag Morgen.

God Morgen, du min egen Pige! Ja, du har godt og vel begyndt i "Sankt Peter" [i København] nu; den første halve Time er nok omtrent forbi. Gid jeg snart igen maatte kunne faa Lov til at følge dig til Skole og saa siddeovre i Laboratoriet og høre paa Morgensangen, mens jeg griber til min Læsning, men der er jo lange Udsigter; det lader jo til, at der stadig kommer nye Forviklinger. Har Europa mon da ikke snart set Blod nok? Jeg synes, det næsten kunde være mættet af Blod. Men stadig flyder nye Strømme af Blod. Det gælder endnu som før: »Der maa saa mange lide i højen Loft, i stille Vraa, naar Sorgen banker. paa; det kan slet ingen vide«.

(68) Men vi, som staar midt i det, siger ogsaa: »Tak være den, der trøster. Tak være den, der kvæger og rækker som en Søster det sidste svale Bæger«.

Bægeret udebliver dog aldrig, selvom Menneskehjælp synes udelukket. Et Trøstens Bæger er det, vi tit trænger til, og det kommer saa tit, at jeg slet ikke noksom kan sige Tak for det.

Og dog, hvad kan jeg tale om Lidelse, i hvert Fald personlig Lidelse, kender jeg jo langt fra i den Grad, som mange af Kammeraterne. Det eneste er, at mit Sind er mere sensibelt end saa mange andres, og saa Lidelsen, som kommer over vort Folk og det, som piner tit, og saa Længselen efter det, jeg maatte forlade, Længselen efter den lille Pige, der sidder i den store By og tænker paa Vennen i det fjerne. Paa Himmelfartsdagen var der en af Kammeraterne, der havde Fødselsdag, han fik saa om Aftenen Brev hjemmefra. Mine Hulekammerater fortalte, at han havde Taarer i øjnene.

Hvorfor jeg gaar alene ud i Skoven, naar jeg faar et Brev fra dig, det behøver jeg vel ikke at fortælle. Der kan ogsaa nok komme noget vaadt i mine, men hvad angaar det Kammeraterne. De skal dog ikke se helt ind i Hjertedybet paa mig.

..... At leve er at elske

Du hilser kærligt af din

C l o i.

Hils alle vore Venner!

Jeg staar lige i Begreb med. at rejse til Lazarettet, men hvorhen ved jeg ikke. Jeg lod mig undersøge i Gaar og i Dag... Fra Lazarettet mere. Du skal ikke være bange.

Kaiserslautern, den 23. V. 1915

Og Pinsevejret er saa straalende, saa dejligt. Skulde man tro, at der var Krig? Du, da jeg i Middags gik ned til Regimentsbureauet med Passet, saa jeg ind paa »Waldfriedhof«, en Kirkegaard uden for Byen. Der er mange Soldatergrave, men paa alle Grave næsten var der et levende Blomstermylder af Forglemmigej eller Kærminder. (69) Solen skinnede gennem de lyse Trætøpper ned paa Gravene. En ung sortklædt Kone med en lille Pige, ligeledes i sort, kom fra en Grav, der vel gemte Manden, Faderen. Mon ikke Kærminderne neden fra og Solens Glans ovenfra har talt til den bedrøvede unge Kone? Jeg tror det. Jeg saa ikke hendes Ansigt, det var tilsløret, men Gud er jo Enkers og faderløses Værge; han vil nok have trøstet hende ogsaa. Med raske Fjed stræbte hun mod Udgangen. Jeg tænkte paa , ja, du ved jo nok, hvad for Tanker, der kommer, naar man ser Sorgens Farver, men godt er det, at Aanden vidner for os, at vi har en Fader, der ikke forlader os i vor Nød. Jeg vil nu snart gaa ind og lade mit Legeme gennemvarme af Solens Straaler og lade Aanden sænke sig ned i det eviges varme Straalehav. O Pinsefest! Hvor smuk du er! Bare vort øje er aabent for Lysglansen fra det Høje, bare vi ikke plirrer alt for slemt mod Solstraalerne, men det er ikke altid muligt for os at modtage hele Glansen af Guds Kærlighed, som den aabenbares os ved Aandens Fest, men vi vænnes til det.

Ja, nu en ret Pinsehilsen ... -. i Tro, Haab og Kærlighed..

Din Cloi.

Blumento pferde

Tredie Beritt var samlet i et Hjørne af Kasernegaarden, og Underofficer Meyer holdt Undervisning om Hestens Røgt og Pleje. Underofficer Meyer var en meget klog Mand, altsaa i

egen Indbildning, og han benyttede altid Lejligheden til at lade sit Lys skinne. Da Timen gik mod Slutning, spurgte han, om "Mænnene" havde forstaaet hans Foredrag, og om der var nogen, der vilde stille Spørgsmaal.

Anders Christensen, der ikke var en særlig god Soldat, men til Gengæld tilhørte en af Lunets Sønner, rakte Fingeren i Vejret, og paa Underofficerens "Na" spurgte han, (70) om Herr Underofficeren kendte noget til en Hesterace, der hed "Blumento Pferd".

Selbstverständlich kendte Underofficer Meyer udmærket Blumento-Hesten, men han maatte indrømme, at man ikke havde Blumento-Heste ved Regimentet, men at det altsaa var en ret kraftig Race, maaske lidt for kraftig til det lette Kavaleri, men ellers en flot Hest med god Rejsning, fyrige øjne og Temperament, virkelig en brugbar Hest.

Da der ikke var andre, der ønskede at spørge, blev der kommanderet "Rør", og saa var Undervisningen forbi. —

Meyer gik og spekulerede paa den her Blumento Hesterace og maatte jo indrømme for sig selv, at han aldeles ikke kendte noget til den Slags Heste, men man kunde jo ikke blamere sig over for en menig Mand, naar man var Underofficer, men nu skulde han se at faa Oplysninger om disse Blumento-Heste, og da han om Eftermiddagen traf sin gode Ven, Overvagtimester Klinge, benyttede han Lejligheden til at spørge, om han kendte noget til Blumento-Heste o. s. v.

Klinge spekulerede lidt. - Blumento? Blu - - - Naa, De mener Bloomentoo - ja, jeg blev lidt desorienteret, min kære Meyer, thi Deres Udtale var ikke helt korrekt. Denne Hesterace. der er engelsk, hedder Bluumentuu", ja, saadan skal det altsaa udtales. Jo, ja, det er en flot Hest, rigtig en Kavalerihest. - aber nur für den Kenner - Meyer. Jo, da jeg laa ved Gardekylrasserne, havde vi i I og II. Deling Bluumentuus, - førsteklases, siger jeg Dem. De ligner meget vores Blauschimmel, men mere dyb, - De forstaar. —

Meyer takkede for Oplysningerne og hilste med et "Møjn, Hr.Overvagtimester!" —

Nu var det altsaa Klinge, der var ved at blive interesseret. Han havde jo hævdet sig flot over for Meyer; men dersom denne nu fik Oplysninger andetsteds, kunde det jo blive en lidt flov Historie, naar det ikke var helt korrekt med de "Oplysninger", han havde givet, saa han benyttede (71) Lejligheden, da han traf Ritmesteren, til at stille en høflig Forespørgsel, om Hr. Ritmester havde Kendskab til nævnte Hesterace.

"Blumen-tuu kalder De Racen? - Næ, næ, den Race kender jeg ikke, men hvordan kommer De paa det, Hr. Overvagtimester?" - Ja, saa fortalte Vagtimesteren jo om Samtalen med Undeofficer Meyer, og da man fik hentet Meyer til en Forklaring, fortalte han om vor Ven Anders, der havde stillet Spørgsmaal et ved Undervisningen, og at Meyer jo havde givet saa fyldestgørende Oplysninger, som han nu kunde. Ritmesteren bad Meyer om at hente "den Kerl", og da Anders stod over for de tre høje Herrer, maatte han indrømme, at hans Viden om nævnte Hesterace stammede fra en Annonce, han havde læst i en Avis. "Hent den Avis!" - befalede Ritmesteren!

Anders kom med Avisen og pegede paa Annoncen. Der stod: "Blumentopferde zu verkaufen", Gartneriet "Rose"!

Ja, hvem kan vel ikke fortælle om de fire forbandede Aar i den første Verdenskrig. Jeg vil nu helst fortælle om de lyse Sider og glemme de mørke. Hvad om jeg fortalte lidt om Jens og mig, der var udset til at erobre Rusland, ligesom Napoleon i 1812!

I kender ikke Jens! Jo, I gør saamænd! Hele den gamle Garde fra Landeværnsregiment 84 kender Jens! Det er Storbonden Jens Hansen fra Storde ved Bredebro. En brav Kammerat, men en daarlig Soldat, maaske den allerdaarligste.

Desværre har den forbandede Krig slaaet Jens ud. Engang boede han i en Jordhytte ved Sønderhav. Folk vilde gerne se, hvad Jens lavede. Jens blev ked af Besøget. Saa lavede han et Skilt, hvorpaa der stod: »Her bor jeg! Hvad rager det dig!«

Men nu til selve vor Vikingefærd mod Russerne.

(72) Efter nogen Uddannelse i Flensborg og Slesvig tog vi et Stykke hen i November 1914 af Sted. Maalet var Østprøjsen. Vi skulde være med til at drukne nogle Russere i de masuriske Søer. Ved Nattetid kom vi i Stilling ved Slottet Vensken i Nærheden af Angerburg udfor Landsbyen Buddern.

Vi skiftedes til at holde Vagt. Vor Soveplads var indrettet under Brystværnet, kun beskyttet med en Luge. Hen paa Morgenstunden stod Jens Vagt. Han stod som tro Soldat og spejdede mod Øst. Saadan i Halvskumringen begynder Jenses Fantasi at arbejde. Han kunde se noget forude, men det var for mørkt til at skelne det. Han syntes at se Soldater i Række og Geled staa foran sig, og nogle laa paa Jorden. Det maa være Russerne, der sniger sig ind paa os, tænker Jens. Jeg maa have Hjælp, ræsonnerede han, mod denne Overmagt.

Som tænkt, saa gjort! Jens river Laagen fra mit Hi og raaber af alle Kræfter: »Alle Mann raus! Die Russen kommen!« Jeg fik Pikkelhuen paa og ud af Lemmen - med rystende Knæ - men falder over Dørtrinnet og styrter med Hoved og Pikkelhue lige ind i Diget paa den modsatte Side. Imens havde Jens aabnet Krigen. Andre - og jeg fulgte hans Eksempel. »Se, de skyder igen«, raaber Jens.

Efter nogen Tids Skyderi kommer Kompagniføreren løbende. Han brøler: »Kerls, was macht ihr doch! I skyder jo Feltvagten foran ned! Der kan dog ingen Russere komme ind til vor Stilling, uden at Feltvagten alarmerer os!

Og nu kommer Gaadens Løsning. Jens havde stirret sig blind, paa nogle Pæle i Pigtraadsspærringen, og det han saa krybe hen til os, var kun nogle Ruller Pigtraad. Naar vi saa skød ind i dem, slog de Gnister. Jens og vi andre, som han ogsaa havde gjort synske, mente, at det var Glimt fra Russernes Bøsser.

Nogle Maaneder senere maatte Jens og jeg med paa den omtalte Feltvagt i Fasanskoven ved et nedskudt Gods. (73) 84'erne husker sikkert Stedet fra Vinterens Kampe i Masurerne.

Jeg husker ikke Klokken, for Tidsregningen blev jo kun maalt efter Spisetiderne eller de sidste fem Minutter af Vagten. Vi havde lige tiltraadt Vagten, Klokken har vel været 22. Jeg stod alene paa Post. Jens og en af vore Kammerater, jeg tror, det var Prinds fra Brøns, skulde gaa Patrulje inden for Vagtpostkæden. De to djærve Sønderjyder nærmede sig nu vor Post; men i et forrygende Skænderi. Jeg bad dem om at være rolige. Russerne laa jo lige over for os, men Jens raabte: »Jeg er ligeglad med Russerne, men jeg vil ikke finde mig i, at Prinds stopper sin Pibe med min sidste Tobak!« - De fortsatte derefter deres Vej til den næste Post, gik over Landevejen, der førte til Buddern, og atter ind i en lille Skov. -

Diskussionen om den stjaalne Tobak fortsattes. Jens og hans Makker saa en Del Mænd staa sammen i en Klynge. Jens, der mente, det maaske var en Patrulje fra et andet Kompagni, nærmede sig dem for at faa en lille Sludder med dem, Men i det samme var der et Par Styk-

ker, der tog Jens i Kraven, og da Prinds opdagede, hvad der var paa Færde, sprang han hurtigt bort. Russerne affyrede et Skud, dog uden at ramme.

Jenses Tobak har en Del af Skylden for, at han maatte med til Sibirien.

Saa kom Vinterslaget den Nat i Februar med forfærdelig store Tab for vort Kompagni. Pladsen tillader slet ikke at nævne alle Navnene. Mange faldne og saarede var fra Tønder og Omegn. Vi maatte ud paa en Dagsmarch mod øst. Først var saa glat, at man næsten ikke kunde staa paa Benene. Vi kom til en By, hvor Russerne havde holdt Ju1. Nu vandrede 10.000 af dem i tysk Fangenskab. - Vi opholdt os een Nat i denne By, saa gik det samme Vej tilbage for at hjælpe med til at smide Russerne ud af Johannesburg. Da vi igen kom over vor Slagmark, havde man samlet alle de faldne Kammerater sammen langs med Vejen. Det Syn glemmer vel ingen. Da vi naaede til Johannesburg, (74) oplevede vi til vor Glæde, at Byen allerede var gaaet over i Tyskernes Hænder. Saa slap vi denne Gang. Men Skyttegravene var fyldt med døde Russere. Vi blev kommanderet til Takkegudstjeneste i Kirken. Saa gik Rejsen atter mod øst. Ved en lille Landsby, Gnesen, løb vi igen paa Russerne. General Rennenkampf vilde give os en værdig Modtagelse paa Polens Sletter, men efter et Par Timers Kamp lagde vi os til at sove i en Grøft.

Efter en lang og kold Nat vækkede Underofficer Jansen os. Hurtigt op! Vi skal paa Patrulje. Det var meget taaget Vejr. Faren kunde ikke være saa stor. I et mindre Krat ca. tyve- Meter fra Russernes Stilling gjorde vi Holdt for at orientere os. Taagen var ved at forsvinde. Pludselig fik vi Ild bagfra. Et Regiment, som laa ved Siden af vor Bataillon, havde ikke faaet Besked om vor Patruljegang og mente, at vi var Russere. Ogsaa Russerne aabnede Ild. Vi blev beskudt baade forfra og bagfra. Hurtigt gravede jeg mig et Hul, hvori jeg lige kunde stikke Hovedet ned. Skiftevis rakte jeg snart det ene Ben, snart det andet i Vejret og bad inderligt til Vorherre om, at man vilde ramme mig i Benene. Men man ramte mig ikke. Derimod var der andre Kammerater, der blev saaret. Saa raabte Korporal Jansen: „I Zikzak tilbage til Kompagniet!“ Vi maatte over aaben Mark. Man vil forstaa, det blev en værre Klapjagt. For at hvile lidt, krøb jeg i Skjul bag et større Træ. Russerne saa det og benyttede mig som Skive med det Resultat, at jeg blev ramt tre Steder .

Min Kammerat Andr. Lorenzen fra Horsbøl saa fra Skyttegravene, at jeg laa saaret mellem Linierne. Han kravlede ud til mig for at bære mig i Sikkerhed. Men vi havde ikke regnet med Panje, for han skød jo efter Folk. Da Andreas fik mig op paa Nakken, begyndte de at skyde. "Kravl tilbage," sagde jeg, "ellers kommer ingen af os levende herfra". Som sagt, saa gjort. Lidt efter kom Andreas og en Kammerat med en Baare. De vinkede med Genferflaget. Russerne respekterede det. De skød ikke mere, og jeg kom i Sikkerhed.

(75) Med Kejserindens Lazarettog kom vi til Lybæk, og her fik vi en kærlig Pleje. Senere kom jeg til Slesvig. Jeg havde faaet et Skud gennem Senen lige over Hælen. Da jeg første Gang var ude paa en Tur i Byen, havde jeg bundet Snørebaandet lidt stramt, og da jeg kom hjem, var der atter gaaet Hul paa Saaret. Jeg maatte igen indlægges; men hver Gang jeg blev udskrevet, snørede jeg atter Snørebaandet stramt, og Saaret sprang prompte op paany. Jeg maatte indlægges flere Gange, og ingen af Lægerne kunne forstaa, at Saaret ikke vilde heles. Saaledes snød jeg dem et halvt Aar, men hen paa Efteraaret gik det atter til Rusland, til Rokitnosumpene.

*Chr. Johannsen,
Tønder.*

Efterlysning

Grenader Andr. Raben (Ravn eller Raun) , 2. Garde Grenader Regt., 7. Komp., født ca. midt i Juni i Nordslesvig, mindes du din Fødselsdag i Juni 1918? Jeg haaber, du lever i bedste Velgaaende. Dersom du ikke kan huske hin tossede Junidag i 1918, vil jeg hjælpe dig paa Gled.

7. Komp. var ved højlys Dag under Fremrykning mod Cotterets-Skoven. Vi fulgte en Sti nedenfor en Jernbanedæmning. I Nærheden af Skoven skulde vi over Dæmningen for at komme op i selve Skoven. Der kom lidt Uorden i Kompagniet. Man klumpede sig sammen. Kan du huske den lille franske Flyver oppe i Solen over os? Vi tænkte: Fare! og i samme Øjeblik kom Bomben. Den faldt midt i Kompagniet. Vi smed os alle som een ned med Næsen i Jorden, men kun et Øjeblik. Lige saa hurtigt kom vi paa Benene, og saa gik det i vildt Løb op mod Skoven for at søge Dækning, for der var mere i Vente. Flyveren fulgte os hele Vejen. Vi kastede os ned bag store Brændestabler, men saa kom Bomberne, en regulær Trommeild. Jord, Jern og Træ røg om Ørerne paa os. Mennesker blev dræbt og lemlæstet. Tale sammen kunde man ikke, men som grebet (76) af den samme Tanke stak vi to pludselig af. Vi kom ned i en Dalsænkning. Her kastede vi os ned ved en lille, sagte klukkende Bæk. Vi var nu uden for den værste Ild, og lidt efter lidt kom vi atter til os selv.

Enkelte Shrapnels naaede os endnu, men vi følte os nu trygge, og Mælet kom ogsaa igen. Vi sad og snakkede lidt om Sagerne, og pludselig siger du: "I Dag er det min Fødselsdag!" Jeg ønskede dig til Lykke, og vi fandt, at det var en mærkelig Maade at holde Fødselsdag paa. Saa talte vi lidt om vore Hjem, og vi var glade for, at de ikke vidste, hvad vi lige havde været igennem. For os var det for saa vidt ikke noget nyt, vi havde prøvet det saa tit, for vi unge kom jo aldrig i Etapen.

Omsider fandt vi, at det vel var paa Tide at finde vore Kammerater, og saa sjokkede vi atter fremad i Skoven. Kompagniføreren var glad for hver Mand, der kom tilbage, I flere Grupper manglede der mange. Der blev aldrig talt om Døden, for den saa vi jo. - Nu rykkede vi videre ind i Skoven og kom omsider ud paa den anden Side. Her gik vi atter i Dækning bag store Brændestabler i Skovbrynet. Granaterne overdængede os i lange Baner. 5. Kompagni var gaaet til Angreb. Vi laa i Reserve og ventede paa Ordre til at sværme ind. Lige før Ordren til Fremrykning kom; mente jeg, du blev saaret i den ene Arm. Vi gik tilbage og overraskedes af en saa voldsom ild, at hver Mand maatte tænke paa sig selv; jeg saa dig ikke mere. Du var ikke med i Angrebet, som vi nu blev indsat i. Vi besatte en Kalkgrav, men det kostede dyrt. Der blev jeg nogle Dage senere begravet af Kalksten og fik begge Fodled kvæstet, saa jeg om Aftenen maatte bæres tilbage. Jeg. kom paa et Feltlazaret og kom saa atter til Kompagniet. Senere faldt jeg i Fangenskab.

Jeg er spændt paa, om du læser denne Beretning om din Fødselsdag. Dersom du gør det, beder jeg dig om at skrive til din gamle Kompagnikammerat

Joh. Clausen,
Rørkær pr. Jejsing.

Fra Sommeoffensiven paa Vej til den danske Grænse

(77) Jeg blev i November 1915 overflyttet til 20. Fodartilleriregiment i Neubreisach i Elsass. I Maj 1916 kom jeg som Skomager til et nyoprettet Batteri. Vi kom først til Thorn ved den russiske Grænse, hvor vi fik et Par erobrede russiske Kanoner med Tilbehør, Kaliber 20,5. Vort Batteri var ubespændt, saa vi havde kun fire Heste. Fra Thorn gik Turen til Frankrig. Her blev vi indkvarteret i Byen Bazentin le Petit. Det var lige før Sommeoffensivens Udbrud. Englænderne havde begyndt at indskyde sig, og kort efter gik det løs for Alvor. Naar vi ikke var i Stilling, opholdt vi os i Kælderen. Om Natten kørte vi Ammunition frem, og om Dagen skulde vi en Tur ud i Stillingen med Proviant. Det var ikke altid lige behageligt,

En Dag kom der Besked om, at alle, der ikke var i Stilling, skulde frem for at forsvare Kanonerne med Karabinerne. Der var Fare for, at Englænderne vilde bryde igennem. Vi fik et Par Bælter med Patroner hængt om Halsen og skulde saa to og to se at komme derud. Der var en mindre Skov ved Byen, Bazentinerskoven, derpaa en aaben Slette og saa igen en Skov, Mammetzskoven, hvor vore Kanoner stod. Vi stod lidt i Udkanten af Bazentinerskoven og saa over mod den anden Skov. Det var et smukt Sommervej, men der laa en Røgdis over hele Landskabet. Parallelt med Skovene gik der en Vej. Over den fløj engelske Flyvere og bestrøg den med Maskingeværer. Samtidig slog der Granater ned langs med Vejen og paa en Skyttegrav, der gik fra Bazentinerskoven og hen til Vejen, hvorfra den fortsatte som Løbegrav hen til Mammetzskoven.

Ammunitionsvogne kørte i fuldt Firspring langs med Vejen. Det var først paa Eftermiddagen. Det hele saa ikke saa godt ud; men vi skulde jo derover. Vi blev saa (78) enige om at gaa langs med Skyttegraven; den var tæt besat med Infanterister. Da vi kom frem til Kanonerne, kom der to Lastbiler med Granater. Dem slæbte vi i Stilling. Nogle Kammerater blev saarede.

Det blev heldigvis ikke til noget med Englændernes Angreb, og vi fik Lov til at gaa tilbage. Vi saa da, at Løbegraven næsten var jævnet; men vi kom da over til Infanteristerne og gik i Ly i et af deres Beskyttelsesrum. En af deres Officerer spurgte os, om vi havde Tid til at sidde der og ingenting bestille. Henimod Aften kom vi tilbage. Da var Feldwebelen, Skriveren og hvad der ellers var der, flygtet. Saa gik vi tre Kammerater, som holdt sammen, ogsaa tilbage. Karabinen havde vi paa Skulderen. Vi kom til et Vejkryds, hvor der stod nogle Feltgendarmer. Vi fik Befaling til at gaa nogle Hundrede Meter til venstre. Her havde en Divisionsstab opslaaet sit Kvarter under et Træ. Da vi havde Vaaben, skulde vi med fremad til Forstærkning af Infanteriet. Der gik heldigvis ingen med os, saa vi forsvandt ind over Markerne. Vi skulde ikke nyde noget. Vi kom dog igen til Bazentin, og Kanonerne blev endelig opgivet og forladt. Vi blev trukket tilbage og blev beskæftiget ved et Ammunitionsdepot. Vi var indkvarteret paa en Gaard.

En Aften i August fik vi Ordre til at stille paa Gaardspladsen. "I Morgen skal vi skifte Stilling!" skreg Feldwebelen, »og for at ingen skal gøre Bukserne fulde, vil jeg hellere fortælle det med det samme, at vi skal til Tyskland!« Næste Morgen kørte vi mod øst. Vi passerede Rhinen og fik nyt Togpersonale. Vi spurgte, hvor vi skulle hen. Den Transport skulde til den danske Grænse. Man var jo nærmest baade glad og bedrøvet. Der var i de Dage overhængende Fare for, at Danmark skulle komme i Krig med Tyskland. Vi havde flere Befalingsmænd fra Hamborg. De sendte Telegram hjem om, at vi kom den Vej. Vi rullede nordpaa og kom til Osnabrück; men der fik vi Kontraordre. Saa kørte vi samme Vej tilbage og blev udladet i Coblenz. Vi kom op paa Fæstningen Ehrenbreitstein. (79) Vi blev der kun en Dag, saa kørte vi igen til Neubreisach i Elsass, hvor vi fik Forstærkning. Vejen gik saa

til Køln. Her fik vi nye Kanoner, denne Gang to 15 cm Skibskanoner samt 118 Heste. Saa kørte vi igen til Frankrig.

*Anders Christensen,
Tinglev.*

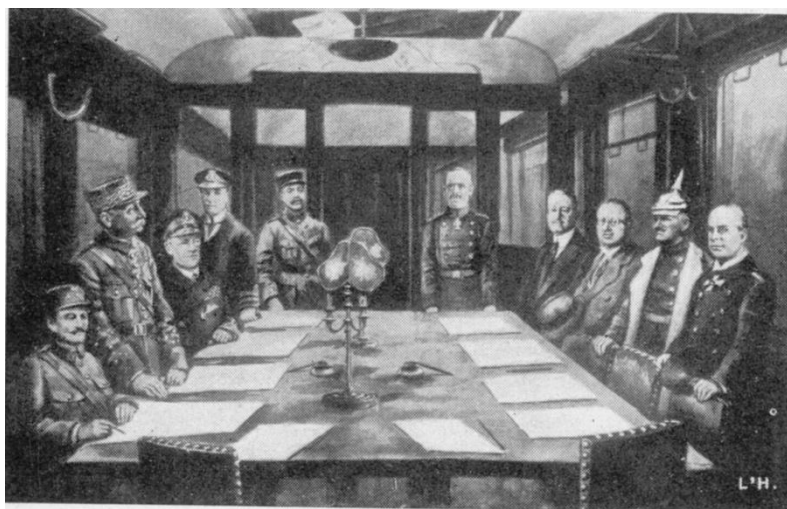
En god Kammerat

Han hed Carl Blume og var fra Hamborg. Vi traf hinanden i 1914 i Rusland, og efter et Lazaretophold landede vi begge ved et Kompagni for Rekonvalescenter i Hamborg. Her blev Venskabet befæstet. Vi havde to gode Maaneder med Vagtjeneste, og da der en Dag blev ønsket frivillige til Skrivestuen, vilde ingen melde sig. Der blev da spurgt om, hvad vi var i det civile Liv, og han og jeg blev sammen med nogle andre kommanderet hen paa Skrivestuen til Prøve. Jeg var ked af at give Afkald paa Friluftslivet og har sikkert set lidt melankolsk ud. Hvad er der i Vejen med dig?" spurgte min Ven Blume. "Ja, jeg har bestemt ingen Lyst til at blive Skriver." -

»Uha, det bliver du da heller ikke, for du har da en tung Haand«. Det var en glimrende Ide. og jeg skrev saa mit Navn med tykke Bogstaver. "Raus", hed det straks, og et Øjeblik efter blev Blume ogsaa smidt ud. "Det klarede vi fint«, sagde han og smilte.

Vi havde en Feldwebel, der ikke var særlig kløgtig, men som brugte en stor Mund, og da vi stod i Geledet, hviskede Blume til mig: "Den Mand faar en let Død engang«. - »Hvorledes?« spurgte jeg. - »Jo, han har kun en lille Aand at opgive«. - En anden Gang sagde han om den samme, at ham kunde de godt sende til Fronten, for han kunde godt taale at faa et Stykke Jern i Hovedet, for i d e t f a n d t e s ingen ædlere Dele.

(80) I Maj 1915 kom vi til Frankrig og laa i flere Aar ved samme Kompagni. Blume var, hvad man kalder, en dygtig Soldat, men Satiriker og Socialist, og skønt han havde været aktiv Soldat, kunde han kun lide de menige. Alt, hvad der var mere, fik ofte Stikpiller. Det viste sig ogsaa, da jeg blev forfremmet til Underkorporal, for der gik da flere Dage, inden Venskabet rigtigt kom i Orden igen. En Dag, da vi havde Appel med vore Overfrakker, blev Feldwebelen opmærksom paa nogle Pletter paa min Kappe. Jeg forklarede ham, at det var Pletter fra nogle Fosforgranater. De havde været gule, men var efter et Aars Forløb blevet sorte. Det vilde han ikke tro. Han sagde: "Om to Timer melder De Dem paa Skrivestuen og saa skal Pletterne være borte«. Da vi gik, sagde Blume: "Hvad er der nu paa Færde, saadan, som du ser ud?". Jeg var ærgerlig over den Uret, der var overgaaet mig. - »Uha, er der ikke andet i Vejen? Vis ham dog bare min Frakke«. Det var en glimrende Ide - Jeg mødte to Timer senere hos Feldwebelen, som sagde: "Hvorfor saa ikke straks?" - Samme Feldwebel traf jeg mange Aar senere ved en Regimentssammenkomst. Han kom straks hen og sagde: "Hvad er dit Fornavn? Jeg hedder Emil." Han var meget interesseret i, om Søn-

Den 11. November 1918 i Compiègne

Flanderske Kniplersker

*Bonde fra
Øst-Galicien*

Ogsaa en Pløjemand (Marokko)

derborg var en køn By, og om vi havde Badestrand. Pludselig fik jeg et Stød i Siden af Blume, som mumlede: "Pas paa! Han er ude efter et gratis Ferieophold for sig selv og Familien." –

Ved Fronten blev engang Byen Hamborgs Krigsmedaljer uddelt. Blume var selvskreven til at modtage denne Udmærkelse, men giv ham det uden at spørge ham, om han vilde modtage den, risikerede man ikke. Da vi nu en Dag stod paa Vagt i Skyttegravene, kom en Mand fra Skrivestuen ud til os og begyndte at tale om Hamburg-Jernkorset. Han sagde: "Ja, Blume, du er jo egentlig selvskreven til at modtage det." Blume saa paa ham med poliske øjne og svarede saa:

"Skulde der være en Anerkendelse til mig, saa hellere i Form af Fettigkeiten." – Det var i en Tid, hvor det (81) var knapt med Fødevarer. – Skriveren fik travlt med at komme væk.

En Dag efter en stor Offensiv med mægtige Tab skulde vi en Tid lang i Ro. En Løjtnant kommanderede os sammen med en større Deling hen bag en Skov, hvor to Timer skulde fordrives med forskellige Øvelser. Det blev til Geværgrab. Løjtnanten var godt oplagt, og selvom han ellers holdt sig i Afstand af Blume, sagde han: "Blume, hvad skal vi nu finde paa?" Svaret kom som skudt ud af en Pistol: "Hr. Løjtnant, hvad om vi prøvede det hele igen paa eet Ben?" – Løjtnanten blev stram i Masken. Det var alligevel at drive Halløj med Borgermusikken. –

Det var de mere fornøjelige Oplevelser, men det var nok de mere alvorlige, der bandt os mest sammen. – At vi saa at sige altid var sammen, ansaa Kammeraterne for en Selvfølge. Blume var natteblind, og naar vi derfor om Natten skulde paa Lyttepost eller Patrulje, holdt han altid fast i mit Bælte. En Nat under den engelske Offensiv ved la Basse og Arras var vi kommet bagved Fronten, og Englænderne løb forbi os. Vi troede, at vi var kommet i Fangenskab, men da Natten kom, forsøgte vi at komme igennem den engelske Front, og det lykkedes virkelig under mange Farer. Efter tre Dages haarde Kampe, hvor vi hverken havde faaet Mad eller Drikke, søgte vi efter vort Regiment. Vi kom igennem det nedbrændte la Basse, hvor vi traf en Vogn med Artillerister. De saa paa os to Lerkulper – det havde nemlig regnet det meste af Tiden – og de forærede os en Flaske Brændevin. Senere drillede jeg Blume, der var Afholdsmand, og mindede ham om den Dag, han glemte sit Løfte og drak Brændevin, som om det var det rene Vand

Saadan havde vi mange Oplevelser, men endelig kom Freden. Jeg kom hjem til lykkelige Forhold under Dan mark, han til megen Elendighed. Hitlertiden var frygtelig for ham. Jeg spurgte ham, om han behøvede at hilse med "Heil Hitler". Han svarede, at det var han selvfølgelig nødt til, men det var aldrig kommet saa vidt, for enten var der (82) en Sidegade eller ogsaa et Vindue, der tiltrak sig hans Opmærksomhed. Vi mødtes ofte, naar Lyngen blomstrede; saa skrev han efter mig, og vi vandrede i Dagevis gennem Luneburger Hede og opfriskede gamle Minder. Saa kom den næste Krig. – Han blev udbombet og maatte fattig paa alt vandre ud paa Heden, hvor han sammen med sin Kone blev anbragt paa et Loft. Under og efter Krigen gik en Del Aar, hvor vi ikke kunde træffes, men saa kom igen den Dag, vi mødtes i Hamborg. Det var ude paa Gaden, midt i Trafikken. – Vi omfavnede hinanden, han lagde sin Kind til min og græd. Jeg gik med ham hjem paa Loftet. Vi skulde op ad en Stige og gennem en Luge. En Smule Møbler havde de anskaffet, og da vi sad ved Bordet og snakkede sammen, gik det vel op for Blume, at der var stor Forskel paa vor Tilværelse. Han sagde: "Du kan ikke mere være tjent med mig." Jeg saa ham ind i øjnene og sagde: "Blume, vort Kammeratskab og alle vore fælles Oplevelser og Farer kan kun Døden gøre Slut paa."

Det blev sidste Gang, vi var sammen. To Maaneder senere skrev hans Kone til mig og meddelte, at han var død. - Endnu ser jeg hver Dag paa et Billede, han har tegnet. Det skilddrer en bestemt Nat, da vi brød op fra Flandern og skulde til en anden Front, og paa mit Skrivebord ligger en Brevaabner, som han har lavet af en Granatring.

Fr. Andresen,
Kongevej 94, Sønderborg.

Gud lader sig ikke spotte!

Under Marneslaget i 1914 var den tyske Hær blevet trængt tilbage til Stillingerne omkring Aisnefloden. Min Bataillon, svært Artilleri med 15 cm Haubitser, laa i Nærheden af Vitry, ved Reims. Uden for Vitry strækker sig en Bjergryg, og her tog vort Artilleri Opstilling for at hindre den fremrykkende franske Hær i at trænge længere frem. (83) En Aften blev vi beordret frem over Bjergryggen for at tage et nyt Omraade under Ild. Det var et Omraade, vi ikke kunne naa fra vore gamle Stillinger. Natten gik med Skansearbejde for at sikre Batteriet mod fjendtlig Ild. Næste Morgen laa Taagen saa tæt, at det var umuligt at skyde. Det franske Artilleri derimod var i fuld Aktivitet. Kanonerne stod saa tæt paa os, at vi kunde skimte Mundingsilden. Vi var klar over, at det hele maatte ende med en Forskrækkelse. Da Taagen lettede, sendte vi det første Skud. Omgaaende kom der Svar tilbage. Flere franske Batterier aabnede deres Ild paa os, og Resultatet viste sig omgaaende. Vor Ammunition og vort Krudt fløj i Luften. Saarede Kammerater skreg og jamrede og raabte om Hjælp. Vi kunde ikke opholde os ved Kanonerne, men maatte lade Batteriet i Stikken og skyndsomt forsvinde tag Højdedraget.

Man gik nu i Gang med en Optælling af de savnede, og der var mange døde og saarede. Hen paa Eftermiddagen gik nogle Kammerater i Gang med at fremstille Trækors til de dødes Grave. De døde skulde begraves Om Aftenen. En Polak, som i det civile Liv var Maler, satte Navne paa Korsene. Mens jeg sammen med nogle Kammerater stod og saa paa dette Arbejde, vendte Maleren Ansigtet om mod mig og sagde: "Det næste Kors laver vi til dig!" En af mine Kammerater, ogsaa en Sønderjyde, sagde højt og indigneret: "Fy!" - - Jeg kan endnu spore, hvorledes en underlig Følelse sneg sig ind over mig, og jeg listede stiltørdigt bort, lidt ængstelig til Mode.

Natten nærmede sig. Vi begravede vore døde. Batteriet blev hentet tilbage. Vi indtog den gamle Stilling og blev afløst. Mine Kammerater og jeg tog Kvarter i en gammel Lade. Om Morgen Klokken fem blev vi vækket af en voldsom Eksplosion. Jorden rystede som aldrig før. Vi stirrede alle paa hinanden og havde samme Spørgsmaal paa Læben: "Hvad var dog det?" - Saa fløj vi ilstomt ud af Huset, men hvad saa vort øje? Det var et grufuldt Syn. Under Affyringen af det første Skud fra en af vore (84) Kanoner var Granaten eksploderet inde i Kanonrøret, og Sprængstykkerne var fløjet hele Besætningen om ørerne. Ni Mand var blevet frygtelig tilredt, og - det første Kors, der blev fremstillet, var til Maleren.

Denne Hændelse talte sit tydelige Sprog til mig: Paa et stille Sted talte jeg til min Gud, og mine Tanker var helt og holden præget af det oplevede.
Samme Nat var vi atter til Begravelse.

Peter Jørgensen, Sønderborg.

Noget, der ikke blev opklaret

Det var i 1914, kort før krigens udbrud. Jeg manglede kun halvtreds dage i at have min toårige tjenestetid overstået og gjorde sammen med andre tjeneste ved artilleriets prøvekommission i Kunersdorf. Vi indskød og afprøvede kanoner af alle kalibre, lige fra de mindste til de nyeste 42 cm haubitser. Da vi under tjenesten her fik et ekstra løntillæg og samtidig een gang om måneden fik udbetalt penge for de metaller, vi indsamlede på skydeterrænet, og som havde en ikke ringe værdi - der blev ofte afskudt flere tusind skud om ugen -, var vi altid godt forsynet med penge. Det var for så vidt en dejlig tjeneste, vi havde, ingen eksercits og derfor heller ingen disciplin. Velforsynet med penge, som vi var, havde vi jævnlig lejlighed til at holde store "fester", og så gik det temmelig robust og fugtigt til. Efter en sådan "fest" havde underofficeren engang et farligt mas med at få de enkelte kanoner lodset ind på deres stuer. På vor stue manglede der een mand. Ingen vidste, hvor han var, men pludselig fløj døren op, og ind væltede den savnede. Næppe var han kommet indenfor, før han blev stående og stirrede på et af vore "skønne" billeder, der prydede den ene væg. Det forestillede kejser Wilhelm. Lige meget, fra hvilken side man betragtede billedet, så stirrede kejseren ned på een. Manden, der lige (85) var kommet indenfor, var ivrig socialdemokrat, fra Ruhregnen. Han så rødt, da han så kejseren, og råbte højt: "Was ist das?" - Og i det samme greb han en af sine træetøfler og knaldede den i hovedet på kejseren. Ned raslede glasset, i stumper og stykker. Billedet var slemt molesteret. Det var ligefrem majestætsfornærmelse. - Vi fik travlt med at samle glasstumperne sammen og få dem fjernet. Værre var det med billedet. Vi tog det ned fra væggen og begyndte at behandle kejserens sår. Vi tyggede franskbrød, og med dette klæbemiddel trykkede og klistrede vi hans skrammer sammen. Så blev han hængt på plads igen, dog uden glas. Han så ikke mere så pæn og strålende ud.

Så kom krigen, og man fik andet at gøre end at finde "attentatmanden", - Vi kom til fronten med et batteri 42 cm morterer, som vi jo var godt kendte med. Og vi kom videnom, også til Verdun.

Af og til kom vi dog også tilbage til Tyskland. Her var forplejningen efterhånden ved at blive meget ringe. Jeg opdagede det engang, da jeg var sendt til Gerolstein i Eifel. Her fik vi nemlig udbetalt kostpenge, men man kunne intet købe. Det huede os ikke at leve af "Dörrgemüse" og tørre "Kaiserkuchen" hver dag. Men vi vidste råd. Først enedes vi om, at vi ville have "herlige dage" her i Gerolstein. Vi vedtog, at vi kun ville gå på vagt om natten,

så var dagen vor egen. Og havde kejseren ikke sagt, da han tiltrådte regeringen: "Jeg vil føre jer frem til herlige dage!"--

Til de herlige dage manglede vi dog kød. En formiddag havde jeg været en tur oppe i Eifelbjergene. Jeg opdagede da, at der på et stykke jord med vintersæd var mange - og tydelige - spor af rådyr. Det varede ikke længe, før jeg havde fundet en god plads til et bestemt formål, og henimod aften tog jeg min karabin og gik til sæters. Underofficeren protesterede mod mit forehavende, men det var forgæves. Jeg fandt en fortrinlig plads under en ung gran. Kort efter kom tre stykker råvildt over imod mig. De gik langsomt, bringen vendt imod mig. - Tiden går, (86) men nu er vildtet nært nok. Bukken drejer siden til, og i samme øjeblik brager skuddet! - Jeg ramte fint - bladskud! Men mæge til bøsseknald har jeg aldrig hørt, og jeg er dog gammel jæger. Det gjaldede, og ekkoet rungede tilbage fra nær og fjern i bjergene. Jeg blev helt betænkelig ved det og lagde mig i nogen tid musestille ned. Alt forblev dog stille. Så samlede jeg min udrustning sammen, holdt et stykke snor parat og var så i nogle få spring henne ved bukken, bandt dens ben sammen, smed den op på nakken og forsvandt "i skovens dybe, stille ro".

Der blev glæde - og travlhed, da jeg kom tilbage, mere travlt end herhjemme, når vi skal slagte en høne. Men ud på natten var vi klar. Den stod på hvidkålssuppe og masser af dejligt kød. Det var "herredage" for os.

Så gik det atter ud til fronten, bl. a. også til Verdun. Her blev jeg syg og kom på lazaret i Kreiensee i Harzen, og derfra landede jeg atter i Kunersdorf. Denne gang blev mit ophold her af lang varighed. Som i alle garnisonsbyer var der ogsaa her skralt med føden. Der var noget, der hed "kødløse" dage, og for at hjælpe lidt på kødknapheden. fangede vi vilde kaniner; men en skønne dag forsvandt kaptajnens jagthund. Det var mystisk. Den blev straks meldt savnet, og en større eftersøgning blev omgående startet. Da sergenten om aftenen kom ind på vor stue, havde han sin lille hund med. Den for straks hen til et skab, hvis ejermand var på orlov. Nu begyndte bæstet at pibe og skrabe, men heldigvis havde sergenten travlt. Da han havde konstateret, at alle var til stede, skyndte han sig videre. Vi skulle nok sørge for, at hunden ogsaa blev sat på porten. Da døren atter blev lukket, løftede een af stuens beboere pegefingern og sagde: "Næste gang bliver det d i n tur, lille terrier!" - I skabet hang nemlig en slagtet jagthund; men næste dag blev der fra en naboby sendt en sæk med kød til en familie i Sydtyskland.

Jo, sådan er der adskillige ting, der aldrig er blevet opklaret.

Christen H. Thiim, Rejsby.

De faldne

(87) Slesvig, du er dyrekøbt,
 Glæden fødes gennem Smerte,
 Land i Blod og Taarer døbt,
 Ørnens Klo har ramt dit Hjerte.
 Dine Sønner sendtes ud
 i de vilde Verdensbrande,
 fulgte Skæbnens haarde Bud
 fjernt fra Sønderjyllands Strande.

Tung er Strid i fremmed Sold,
 tungt at se sit Haab forbløde,
 dog du saa trods Ve og Vold
 deres danske Sjæle gløde.
 Du var deres Længsler Havn,
 dig de sendte alle Tanker,
 drømte sig i Sorg og Savn
 hjem til Sønderjyllands Banker.

Ak, men rig var Dødens Høst,
 tung var Pligtens Offergave.
 Tusindvis i Vest og øst
 gemmes deres Heltegrave.
 Smerte knuger dybt dit Bryst,
 Vemod gennem Danmark skælver.
 Dog i Mulmet Gud sin Trøst
 over Sønderjylland hvælve r.

Aldrig saa de Hjemmets Jord,
 bar dog Haabets Ild i Sinde,
 døde med et Blik mod Nord,
 signet være deres Minde.
 De har ofret Danmark alt:
 Gud er den, der Troskab lønner,
 i hans Visdoms Hænder faldt
 ogsaa Sønderjyllands Sønner.

(88) Paa hans Almagtsvej, der gaar
 gennem Verdensløbets Egne,
 maatte de med Guld om Haar
 som en Martyrskare segne.
 De har viet Dagen ind,
 Dagen med den gyldne Sommer,
 naar for Graad med Smil paa Kind
 til os Sønderjylland kommer.

P. Lauritzen.

Du er ikke Prøjser!

Det var i 1918. Jeg laa den Gang ved 1. Eskadron af 16. Husar-Regiment, der paa denne Tid havde sit Standkvarter i Nærheden af Byen Orvillers i Frankrig. Eskadronen havde opslaaet sit Kvarter paa en ret stor Gaard, vel nærmest en lille Herregaard. En Dag fik jeg Bud om at melde mig hos vor Vagtmester. - Matzen, sagde han, du kommer til at overtage Ledelsen af Gaardens Landbrug. Først og fremmest maa du faa Kornavlen bragt i Hus her og ligeledes Høsten paa et Par mindre Ejendomme, der hører ind under Gaarden. Til Hjælp faar du ti Sanitetssoldater, ti Husarer med atten Heste samt et tilstrækkeligt Antal Fransk-mænd. Jeg takkede for Hvervet og gik paa den med Lyst og Iver.

Manden paa Gaarden var borte. Han laa som fransk Soldat ovre paa en anden Side af Fron-ten. Paa Gaarden sad Konen alene tilbage med en gammel Tante samt tre mindreaarige Pigebørn, der undervistes af en yngre Guvernante. Her sad nu disse Mennesker, og man kan godt sige, at de halvsultede, selvom de sad paa egen Gaard. Det gjorde mig ondt for dem. Jeg overlod Styrelsen af Gaardens ret store Mejeri i deres Hænder, saa havde de da altid Mælk og Smør i Huset. Det var de meget taknemmelige for. Ligeledes sørgede jeg efter Høsten for, at Familien fik det Brødkorn, de skulle bruge. Mine mange (89) Medhjælpere, saavel Soldater som Franskmænd, kom jeg altid godt ud af det med. Alle var flinke, og med alle disse Mennesker fik jeg let den store Høst bjærget i Hus. Familien paa Gaarden paaskønnede paa, flere Maader mit Arbejde; bl.a. aabnede de deres Hjem for mig. Det var ellers en Sjældenhed.

En Aften indbød Konen mig til Aftensmad. Efter at vi havde spist, blev jeg en Stund i den lille Familiekræds. Snakken gik livligt, og den gamle Tante spillede paa Klaveret. I Samta-lens Løb lod Guvernanten som ved en pludselig Indskydelse en mærkelig Bemærkning falde:

- Hør, kære Matzen, sagde hun, De er jo slet ikke Prøjser!

Og der sad jeg og vidste ikke, hvad jeg skulle svare. Jeg sad bare og spekulerede.

Saa en Dag var det Slut med Krigen, og jeg vendte hjem til mit kære Angel igen.

Kort efter kom jeg i Forbindelse med Peter Lassen i Strukstrup. Jeg fortalte ham min Ople-velse i Frankrig og ogsaa, hvad den franske Guvernante hin Dag havde sagt. Men efter Samtalen med den gamle, kloge Peter Lassen meldte jeg mig ind i de danske Rækker.

Gennem Krigen i Frankrig og ved den franske Guvernantens Ord: Du er jo ikke Prøjser! fandt jeg tilbage til mit rette Folk og Fædreland - hjem til Danmark.

Hans Matzen,
Torsballig i Angel, Sydslesvig.

Den årelange ventetid

Som tidligere fortalt blev jeg sammen med andre dansktalende sønderjyder kort efter Verdenskrigens udbrud i 1914 tildelt et såkaldt "særkommando". Vi startede fra Wilhelmshaven med et skib, der kort efter afrejsen blev døbt "Kronborg" og sejlede under Dannebrog. Det blev en lang og spændende sørejse gennem fjendtlige (90) farvande, og den endte i Østafrika. Et halvt år efter afrejsen befandt vi os i Daressalem, Tanganjikas største og smukkeste havneby.

Det havde ikke været muligt for mig at give min hustru efterretning om vor forestående færd eller forklaring på, hvorfor hun nu i lang tid ikke ville få efterretning fra mig. - Men nu dukkede den tanke atter og atter op, om det dog ikke skulle være muligt at få sendt et lille livstegn hjem til hende og til mine forældre.

Jeg prøvede at orientere mig hos europæere, som kunne tænkes at have kendskab til postforbindelsen mellem Afrika og Europa, i særdeleshed til Tyskland. Udfaldet var dog negativt. Tysk-Østafrika var jo helt og holdent omgivet af fjendtligt territorium, mod nord af Britisk Uganda, mod vest af Belgisk-Konge, mod syd af Portugisisk-Østafrika og mod øst det Indiske Ocean. Og selvom Portugal ikke netop var i krig med Tyskland, indtog det dog utvetydigt en fjendtlig holdning. På forhånd syntes det håbløst at få en efterretning igennem. Jeg var dog fast besluttet på ikke at give op.

Nogle måneder senere kom jeg tilfældigvis sammen med en af de ledende tyske postfunktionærer, og jeg benyttede da lejligheden til at komme ind på det, der lå mig så stærkt på sinde. Han oplyste mig om, at man med mellemrum forsøgte at få en postforsendelse igennem mod syd over Portugisisk-Østafrika, men der var ikke spor af garanti for, at den nåede længere end netop dertil. Men da det var mig så meget om at gøre, syntes han, at jeg absolut skulle gøre et forsøg. Han anbefalede mig at adressere brevene via Portugisisk-Østafrika - Lissabon - Stockholm - til den hjemlige adresse. - Det var dog et lyspunkt i tilværelsen at kunne sætte sig hen og på ny skrive et brev, ja, det var, som om forbindelsen med hjemmet blev optaget på ny. Og kunne portugiserne virkelig have nogen fornøjelse i at holde brevet tilbage, når dette land ikke officielt var med i krigen? - Hver fjortende dag skrev jeg et brev og afleverede det til (91) postbesørgelse. Jeg syntes i det mindste, at der dog altid var en mulighed for, at i hvert fald eet brev ville nå igennem. Få den måde hengik et halvt års tid.

Englænderne og sydafrikanerne begyndte atter at gå til angreb på forskellige fronter i det vældige landområde, og adskillige europæiske kvinder fra de beboede steder i landets indre søgte ud til havnebyen Daressalem for ikke at blive afskåret fra omverdenen. Blandt disse kvinder var der også en dame fra Slesvig. Hun var gift med en embedsmand, Med hende drøftede jeg også postforbindelsen; men angående chancen for at få breve sendt til "Germany" var hun meget skeptisk, selvom brevene sendtes via Stockholm. "Men," sagde hun, "jeg har en søster i New York, hendes adresse kan De få. Skriv et brevkort til Deres familie, læg det i en konvolut og send det over Portugisisk-Østafrika til min søster, sygeplejerske frk. Ilse Nissen i U. S. A. Bed hende om at frankere brevkortet og aflevere det til postbesørgelse."

Jeg tog med glæde imod hendes tilbud og takkede hende for hendes hjælpsomhed. Her: var dog den største chance for, at i hvert fald brevkortet ville nå frem. Indtil nu havde jeg vel skrevet tyve breve med den noget tvivlsomme rutebetegnelse, men jeg havde dog gjort, hvad der lå inden for mulighedens grænser. Kort efter viste det sig, at det var sidste frist

for brevskrivningens vedkommende, for jeg blev angrebet af tyfus og lå i tre måneder på hospitalet. Just som jeg igen var udskrevet og endnu var meget sløj, angreb englænderne og kastede os ud af byen. Kort efter fik jeg at vide, at Amerika og Portugal var gået med i krigen mod Tyskland. Enhver nok så lille brevsprække var nu lukket for bestandig. Jeg håbede, at blot en eneste hilsen forinden måtte være sluppet igennem og nået hjem. De følgende to år førte krigen os i sydlig retning. Vi drog mange hundrede kilometer gennem Østafrikas jungle og var derved endnu mere udelukket fra enhver forbindelse med omverdenen. –

I 1918 var jeg havnet i en stor fangelejr i den (92) ægyptiske ørken. Vi fik her af englænderne tilladelse til at skrive og modtage breve. Man måtte kun benytte foreskrevne, sammenfoldelige breve med et påtrykt "Prisoner of War" (krigsfange).

Vi sad i spisebarakken ved de groft sammentømrede borde, og det syntes, som om det kneb med at få begyndt på brevskrivningen. "Hvad må vi i det hele taget skrive for at ikke censuren skal holde brevet tilbage?" Sådan spørger en af kammeraterne. Han får til svar: "Skriv du bare, at du har giftet dig med en negerpige, en med ring i næsen, og så snart krigen er forbi, møder du op med hende derhjemme hos dine forældre. Så skal du bare se, hvor henrykte de bliver!" - Enkelte skriver slet ikke. De har ikke skrevet hjem i mange år. De mener, at nu kan det godt vente endnu et par år. - Jeg skriver så kort og intetsigende som muligt for at være sikker på, at omsider dette brev vil nå hjem til min hustru.

I den følgende tid er alle grebet af en påfaldende rastløshed, for nu endelig er tiden inde, hvor forbindelsen med hjemmet igen vil blive knyttet. At tænke sig, at vi igen skal spørge nyt fra vore kære, og hvad mon disse første efterretninger derhjemmefra vil gå ud på? Vil de bringe glæde eller sorg og skuffelser?

Jeg bliver udpeget til at være postbud i vor lejr. Hver morgen skal jeg stille hos lejrofficeren og være ham behjælpelig med at hente posten til fangelejren og sortere den. Jeg skal bl.a. konstatere, om adressaten er til stede i lejren, eller om han er blevet overført til en anden lejr, for så skal hans breve have en påtegning og eftersendes. Sergenten er et prægtigt menneske. Vi kommer hurtigt på en fortrolig fod med hinanden. Hr. Fisher - hedder han -, er købmandssøn fra London og har før krigen opholdt sig i Tyskland og i Svejs; han taler udmærket tysk. Tiden går, men endelig sker der noget. Der er breve til de fleste sønderjyder i lejren. Også til mig! Jeg genkender med glæde øjeblikkelig min kones håndskrift: Med rystende hænder river jeg konvolutten op, (93) og kort efter udløses spændingen i et befriende og dybt åndedrag. Min hustru skriver, at hun har modtaget mit brev, det første livstegn siden februar 1915. Hun og drengen har det godt og opholder sig hjemme hos forældrene. Hun slutter med håbet om, at der snart igen må komme et livstegn, og at gensynets time snart må komme.

Brevets indhold varmede mig, for det var netop det livstegn, som jeg igennem de mange år gerne ville modtage. Et lille fotografi var vedlagt. Det forestillede min hustru og vor lille treårige søn. Han var kun otte dage gammel, da jeg kom ud på vor store, mystiske færd. - -

I vor lejr er der ingen, der bliver ventet med større spænding end jeg, der jo uddeler brevene. Bare hver enkelt blot een gang har modtaget et brev, er alt i orden. Så er han lykkelig. Det er så forståeligt, at man bliver mismodig og ligefrem vred på mig, når jeg ikke kan overrække det længe ventede brev. Desværre kunne jeg ikke hjælpe ham over denne følelse af ensomhed og forladthed. Men den dag, postbudet kom med brevet, var også denne kammerat som ved et under forvandlet. - Men bragte det første brev, jeg modtog, stor glæde, bragte det næste mig det sorgens budskab, at min far var død for to år siden. Jeg var slet

ikke forberedt på, at det kunne være tænkeligt, men jeg forstod, at også mine kære derhjemme havde deres sorger og bekymringer.

Hver anden uge skrev jeg - som vi havde tilladelse til - hjem til min hustru og øvrige familie, og efterhånden blev jeg gennem deres breve klar over, hvorledes livet havde formet sig for dem i krigsårene.

Endelig oprandt den 11. november 1918. Engelske aviser fortalte om den store begivenhed: Våbenstilstanden er en kendsgerning, krigen er slut. Der var ellers tider, hvor vi næsten tvivlede på, at der nogen sinde igen kunne blive fred mellem nationerne. Og hvor var det for os sønderjyder forjættende at høre, at præsident Wilson havde optaget et særligt punkt i sine betingelser: Selvbestemmelsesretten, der ville føre med sig, at grænsen mellem (94) Danmark og Tyskland ville blive flyttet. Den ene dag efter den anden gik dog, og vi hørte intet om, at krigsfangerne skulle hjemsendes. Julen stod atter for døren, den femte krigs jul for mit vedkommende. - Vi blev enige om, at vi i år ville have kartofler juleaften. Det havde vi ikke set på vort bord, siden vi med "Kronborg" drog hjemmefra. Vi indsamlede de nødvendige penge og fik også tilladelse til at købe disse lækre sager i Alexandria. -

Der var nu hengået ni måneder siden meddelelsen om våbenstilstanden, ni måneder, siden jeg i begejstrede vendinger skrev til min hustru, at nu var fangenskabets tunge og triste år forbi, og at jeg nu vendte tilbage til friheden. Dagene har været tunge at komme igennem. Men så en dag, det var i august måned 1919, skete der noget. Den danske konsul i Kairo ankom til fangelejren og meddelte, at alle sønderjydske krigsfanger fra de forskellige fangelejre i Ægypten ville blive samlet i Kairo og om kort tid blive hjemsendt på et dansk krigsskib. - Vi var altså ikke glemt, selvom ventetiden havde været lang og af og til kunne tage modet fra os. -

Så fik vi en herlig hjemrejse og en strålende modtagelse i København. Min hustru var kommet til stede for at byde mig velkommen. Det var en af de største oplevelser i mit liv. -

--

NB. Et halvt år efter min hjemkomst modtog jeg gennem postvæsenet en pakke med poststempel: Stockholm. Fuld af undren åbnede jeg pakken, og - til syne kom alle de breve, som jeg for mere end fem år siden havde afsendt fra Østafrika. I pakken lå en skrivelse, der indeholdt følgende oplysning: Brevene ikke tilbageholdt i Sverige.

Nis Kock, Sønderborg.

Afsked med Skyttegravslivet

Efter nogen Tids Søgen frem og tilbage, til højre og til venstre, lykkedes det op paa Formiddagen Resterne af vort Kompagni at blive samlet. Efter Gaarsdagens Stormangreb (95) og Nattens russiske Modangreb og det deraf følgende Virvar kunde dette nok være et Problem. Kompagniet var under Flugten spredt for alle Vinde. Russerne havde jaget os ud af vor Skyttegrav.

Efter at Kompagniet et Stykke Tid havde været uden Officerer, havde vi nu faaet en ny Kompagnifører. Da denne lod Kompagniet træde an, maatte vi med Vemod erkende, at Gelederne var blevet afkortede. Det havde tyndet slemt ud i Rækkerne.

Kort efter (6. januar 1915) traskede vi af Sted igennem Løbegravene og ud i forreste Linie. Den omstridte Skyttegrav var atter kommet i vor Besiddelse. Her var der mere end uhyggeligt, for oven for Graven laa mange faldne russiske Soldater, og fra den ene Side fik vi Flankeild. Graven var efter Erobring og Tilbageerobring en Del medtaget. Der var kun ringe Dækning. De døde Russere blev brugt til at dække sig bag ved. Da vi ud paa Aftenen blev udskiftet og kom i anden Linie, havde vi tre døde og flere saarede. I anden Linie blev vi liggende den følgende Dag.

I tre Dage havde vi været uden Mad og Drikke. Tørsten naaede have pint os, for trods Forbud smeltede vi Sneen i vort Kogekar og drak Snevand. En Kammerat dristede sig til at forcere et Stykke Ingenmandsland for at naa et sønderlemmet lille Hus, hvor vi kunde skimte en Vippebrønd. Men efter at han havde faaet en Kugle gennem Kogekarret, som han holdt i Haanden, fløj han hurtigst muligt i et Granathul og foretrak at blive liggende der, til det blev mørkt. Vi trængte ogsaa til Søvn og Hvile, og det var paakrævet. Den 7. Januar om Aftenen blev vi afløst og kom tilbage til Ludwikow. I Ruinerne af denne By hvilede vi ud.

Den følgende Dag skulde Kompagniet pludselig træde an til Appel. Jeg blev af Kompagniføreren kaldt frem foran Kompagniets Front. Anledningen anede jeg intet om. Iført min forrevne Kappe har jeg nok virket som en lidt ynkværdig Repræsentant for den tyske Arme. Og det var Kappen, det gjaldt i første Omgang; der haglede (96) en ordentlig Ladning af Skældsord ned over mig. Den Kappe, som blev flænget fra øverst til nederst, da Russerne et Par Dage før drev os gennem Pigtraadsforhindringerne, skulde have været sat i Stand. - Et ganske urimeligt Forlangende, for hvor eller hvornaar skulde dette vel være sket. I parade-mæssig Stand var vel ingen traadt an til denne Appel. Vi var alle mere eller mindre pjaltede og snavsede. - Da Kompagniføreren var naaet til Vejs Ende med sin Gardinprædiken, drejede Vinden pludselig om i et andet Hjørne. Under velvalgte Ord og i meget højtidelige Vendinger hæftede han Jernkorset paa mit Bryst. Dette var en Overraskelse, allermest for mig selv. Jeg maatte selvfølgelig tage Konsekvensen: Kompagniets Hyldest. Det var drøjt, for inderst inde var jeg ikke bæret, udgaaet fra et dansk, nationalt vaagent Hjem i Nordslesvig, som jeg var: Tillige var Fortjenesten svær at øjne, idet jeg trykkede mig det mest mulige i Forhaabningen om, at dette kunde være en medvirkende Aarsag til at naa frelst igen; og i Sandheds Erkendelse skal tilføjes, at Korset ikke forandrede denne min Indstilling.

I disse Dage fik vi nyt Mandskab, og vi blev noget nær igen et talmæssigt stærkt Kompagni. Ellers gik den ene Dag omtrent som den anden, om Dagen var der for det meste Ro. Vi laa og stirrede ind i Ingenmandslandet, for at holde et vaagent øje med den fjendtlige Skyttegrav. Var man heldig, kunne man se en Russer, for det skete ikke sjældent, at en enkelt viste sig oven for Graven.

En Nat laa vi i anden Linie og skulde grave en Forbindelsesgrav til forreste Linie. Arbejdet gik paa Skift. Da jeg begyndte med min Gruppe, vilde jeg orientere mig og gik med to Mand frem imod 2. Kompagni, som laa foran os i forreste Linie. Vi fandt godt nok dette Kompagni, men derefter kom vi paa Vildspor og fandt ikke tilbage til den øvrige Del af Gruppen, som var i Færd med at grave. Vi traskede længe rundt, af og til dumpede vi i en forladt Skyttegrav, der til Dels var fyldt med Vand; men da der med Mellemrum peb en Kugle tæt forbi, maatte vi se stort (97) paa det. Af og til slyngedes en Lyskugle frem, som,

idet den dalede ned, oplyste Terrænet, saa vi gjorde bedst i at gøre os usynlige. Dette forbandede Skyttegravsliv var jo nu engang noget nær en Muldvarpetilværelse. Da vi efter nogen Tids Søgen løb paa en Kammerat, som sad i et Granathul med to Brød under Armen, holdt vi Raadslagning, og Resultatet blev, at den ene af mine Følgesvende insisterede paa at blive hos den fundne Kammerat; dog var det vistnok mest de to Brød, der tiltrak ham. Han blev den Nat saaret. Vi andre to tænkte paa at finde Byen Ludwikow, hvor Feltkøkkenet var placeret, for derfra med Lethed at finde Kompagniets Afsnit. I Stedet for fandt vi et lille Hus, hvor en Telefontrup havde installeret sig; men da her var overfyldt, maatte vi tage til Takke med en Kartoffelkælder. Her laa vi og frøs, til det blev lyst. Da vi igen vilde trække Støvlerne paa, viste det sig at være næsten umuligt. Støvlerne var gennemblødte, og ligesaa vor Fodbeklædning. Men paa kom de, og vi fandt Ludwikow og derfra med Lethed gennem Løbegraven ud til Kompagniet. Undervejs dertil fandt vi to døde Kammerater fra vort Kompagni. De var ramt, da de om Morgenhen hentedede Mad fra Feltkøkkenet. Iøvrigt ventede der os flere sørgelige Nyheder. To i min Gruppe var under Nattens Arbejde blevet ramt med dødelig Udgang. - Vore Tornystre, der under Arbejdet var efterladt ved Kompagniet, var delt mellem Kammeraterne. De ansaa os nemlig for savnet. Da den første Gensynsglæde havde lagt sig, fik vi igen vore Tornystre med Indhold.

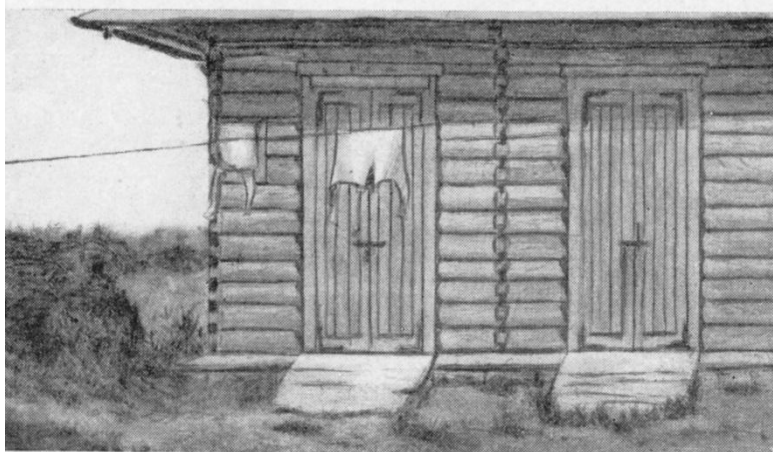
Et Par dejlige Dage ventede os, da vi kom helt tilbage til Byen Partokko, hvor der var rigtige Huse at hvile sig i. Men den 13. Januar gik det atter i Skyttegraven. Det var meget vaadt for Tiden. Vi havde set vort Snit til at slæbe en Smule Brændsel med. En Planke eller lignende kunde godt flækkes ved Hjælp af Bajonetten og den lille Spade og kunde saaledes give lidt Varme. Et Bæger Kaffe kunde ogsaa varmes. Kaffebeholderne besørgede vi paa illegal Vis (98) fra Feltkøkkenet, og de blev malet i en Lærredspose ved Hjælp af to Sten.

Vi var tit vaade, og det gav Eftersmæk. En Del blev syge, og en skønne Dag fik jeg daarligere øjne. - Orlov var for Frontsoldater paa dette Tidspunkt af Krigen endnu et ukendt Begreb, men nu gjaldt det virkelig om at faa Held til at blive sygemeldt. At dette ikke var saa ligetil og let, skal belyses gennem en gængs Talemaade Kammeraterne imellem om dette vanskelige Problem. Den lød saa drastisk, at det ikke var tilstrækkeligt at komme til Lægen med Hovedet under Armen; der skulde ogsaa føres Bevis for, at det var ens eget Hoved. Tre Gange paa tre efter hinanden følgende Dage meldte jeg mig hos Bataillonslægen, før det lykkedes for mig. Denne gav mig en Seddel, hvorpaa jeg henvistes til Infirmeriet i Partokko. Og med denne Seddel i Haanden som et kært Klenodie begyndte for mig en lykkelig Rejse, hvor jeg dog til at begynde med - forskellige Steder i Selskab med utallige baade let- og haardtsaarede - lærte Krigens Følger at kende i al sin Gru. Men dog en lykkelig Rejse, fordi den fire Maaneder senere førte gennem Kongeaens Vover.

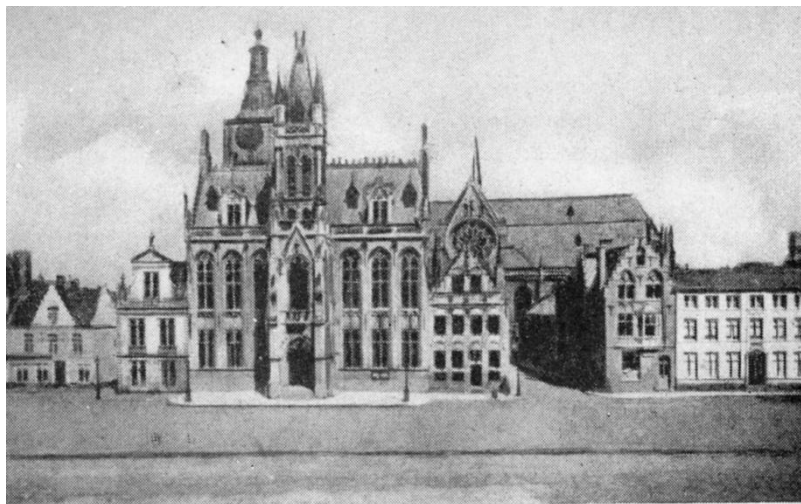
Første Etape paa Rejsen var Lowic, som jeg naaede til Fods. I Følge med en Dellet saarede fulgte jeg nogle Vogne, der var læsset med haardtsaarede. I Dagene forud var der kommet en Strøm af saarede og syge til Ambulancefolkene, og disse havde en stor Opgave. Undervejs passerede vi en lille By, i hvilken de haardtsaarede blev skilt fra os. Ankommen til Lowic var man paa det rene med, hvor man var, for overalt vajede Røde Kors-Flag. Men først stimlede vi sammen om Jøderne, som paa Gaden stod og falbød deres varme Te og tørre Boller. Endelig kunde vi faa noget for vore Penge, Vi spiste os godt mætte, før det lykkedes Røde Kors-Søstrene at faa os ved Haanden og bragt i deres Varetægt. Der skulde kæles for os; vi kom jo lige derude fra Fronten. Vi blev ført til en Stab af Læger, af hvilke vi saa blev sorteret. En Seddel uden et Bogstav, men kun med underlige Tegn, som blev trykket mig (99) i Haanden, sagde mig intet om min nærmest forestaaende Skæbne. Jeg

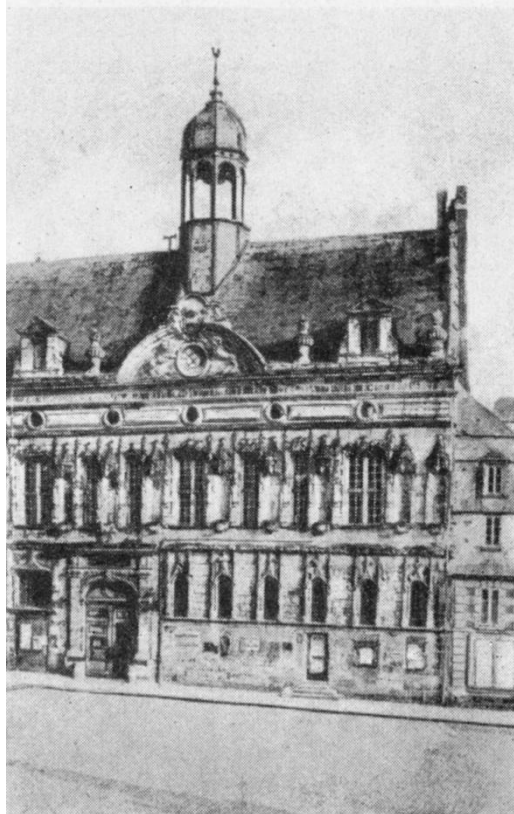
Jødekirkegaarden i Brzezany

Krigsfangelejr i Irkutsk 1915

Bruxelles

Bruxelles

blev ført ind i en stor Sal, hvor der paa udbredt Halm laa Hundreder af saarede i lange Rækker. En Sky af Cigaretrøg laa over de lange, velordnede Rækker. Jeg var klar over, at her kun var letsaarede. Efter et Par Timers Ophold her begyndte en Stabslæge at raabe Navne op. Ogsaa jeg blev raabt op, og vi fik Besked om ikke at forlade denne Sal. Ud paa Natten blev vi ført ud, og efter at være naaet over et bredt Jernbanekompleks, blev vi stillet op langs med et Jernbanetog - saa godt, som saarede og syge nu lod sig stille op. Da jeg lidt efter blev puttet i Toget, opdagede jeg, at Tegnene paa min Seddel betød: Transport i sidende Stilling.

Snart dampede vi af fra Lowic, og her forstummede Larmen fra Kanonerne paa Slagmarken, som jeg ved Skæbnens Gunst ikke mere skulde vende tilbage til. - Da vi kom gennem Byen Kutno, kunde jeg regne ud, at det gik mod Thorn; men jeg ønskede at komme længst muligt, og min Skuffelse var stor, da jeg blev sat af i Alexandrowo, et Par Stationer før den tyske Grænse. Paa Banegaarden var alt indrettet med det Formaal for øje at tage mod lemlæstede og syge Soldater; over alle Sale og Stuer var Gulvene belagt med et blødt Tæppe af Halm. Læger, Sanitets-Soldater og Søstre, alle med det Røde Kors-Bind om Armen, var travlt beskæftiget, og Arbejdet syntes at blive udført med febrilsk Travlhed. Der var tilvisse ogsaa nok at gøre. Mit Opholdssted her var foreløbig i en Ventesal, ud for hvis Vinduer det ene Tog efter det andet rullede forbi. Togenes Indhold vekslede med Infanteri og Kavaleri paa Vej til Østfronten. Her blev vi igen "sorteret", og jeg havnede sammen med en Del andre, som led af samme Skavank, i et Hus i Nærheden. Vi fik os vasket, underligt, at vi ikke kom i Bad, det trængte vi højlig til. Men det mest mærkelige, der mødte os her, var dog en Seng, man skulle puttes i. En rigtig Seng med Sengeklæder var nu saa fjernt og uvant som noget, og at blive puttet ned i Dunene, var slet ikke uden videre ubeskrivelig dejligt; efter et halvt (100) Aars Frontliv kunde ens Krop ikke saa brat tilpasse sig en saadan Dejlighed, og den første Nat kunde man da heller ikke sove. Af vor Sygevært, en Württemberger, hvis Dialekt jeg havde svært ved at forstaa, blev vi bragt til en Læge en Gang daglig de følgende Dage. Lægen tog de af Skyttegravslivet mishandlede øjne under Behandling, og en Bedring sporedes meget hurtigt. - Skyttegravslivet havde forvoldt mig endnu en Lidelse. Benene i Knæ- og Fodled svulmede op og paaførte mig en Del Smerter. Lægen konstaterede "Ledegigt", og jeg skulde bæres til Banegaarden, hvor der netop i Øjeblikket stod et Lazarettog oprangeret.

Min Glæde var stor, jeg havde nu Udsigt til at komme paa Lazaret i Hjemlandet. Og om den Herlighed, der mødte os der, havde Kammeraterne, som havde været saaret og atter var kommet til Fronten, fortalt os. Efter med et "Paa Gensyn" at have taget Afsked med Stuekammeraterne, blev jeg baaret til Lazarettoget ligesom en anden haardtsaaret. Lazarettoget hed "Provinz Pommern". I hver Vogn var der ti skinnende hvide Senge, og jeg blev straks pakket ned i en af dem. En gammel, hvidhaaret Læge og nogle Sygeplejersker kom lidt efter ind for at se til de nye Patienter.

Vi holdt stadig stille paa Banegaarden i Alexandrowo. Først næste Dags Morgen dampede Toget af Sted, og snart efter kom vi over den tyske Grænse. I Thorn, min gamle Garnisonsby, havde vi nogle Timers Ophold, og der blev modtaget Forsyninger af Levnedsmidler til den videre Færd. Der var endnu ingen, som kunde sige os, hvor vi skulde hen, men da det gik i Retningen mod Berlin, var jeg dog klar over, at vi stadig kom min Hjemstavn nærmere. Da vi naaede Küstrin og svingede til venstre, fik vi imidlertid at vide, at vi skulde til Dresden.

Jeg kom til Dresden den 26. Januar, blev indlagt paa et Lazaret i Dresden-Neustadt, men den 10. Februar blev jeg flyttet til et Privat-Lazaret, oprettet af Røde Kors. Her var det godt at være. Lazarettet laa i et rent Villakvarter. (101) 100 Manden var Læge i Felten, men hans Kone residerede hjemme, bistaaet af to civile Læger samt en Stab af Røde Kors-Søstre. – Den første Aften blev jeg højlig overrasket af en ung, dansktalende Røde Kors-Søster. Hun havde bragt i Erfaring, at en fra Nordslesvig var blevet indlagt, og nu vilde hun høre Hjemstavnens Røst, det danske Modersmaal, paa Trods af Sindelaget. Hun var Datter af Pastor H. W. Petersen, Præst i Starup ved Haderslev fra 1897-1919.

Et andet lunt Vindpust fik jeg hjemmefra, idet jeg for nogle Dage fik Besøg af min kære lille Søster. Hun var rejst den lange Vej og kom for første Gang til en Storstad, men hendes Ankomst hertil kunde nær have faaet ubehagelige Konsekvenser, for jeg var i Mellemtiden blevet flyttet fra det ene Lazaret til det andet. Men takket være Tyskernes "Orden i Sagerne" fandt hun mig paa den modsatte Side af Elben. Hjælpsomheden var stor; min Søster fik Ophold og Logi hos en enlig Dame i Kvarteret, hvorfra hun hver Dag besøgte mig paa Lazarettet. Da denne elskværdige Dame erfarede, at hendes Logerende kom helt oppe fra den danske Grænse og havde Dansk til Modersmaal, opfordrede hun min Søster til at synge en dansk Sang. Min Søster, der sang baade godt og gerne, efterkom Damens Ønske med at synge en dansk Fædrelandssang.

Efterhaanden bedredes ogsaa Gigten. Jeg kunde komme paa Højkant og endog præstere at gaa lange Spadsereture. Sammen med en Kammerat tog vi Sporvognen til en eller anden Forstad, for derfra at fortsætte til Fods ind i Bjergpartierne, hvorfra der var den herligste Udsigt over Byen, der ligger i en Dalsænkning med Elben flydende midt igennem. Vi kunde ogsaa søge Underholdning inde i Byen, og alt var gratis for Soldaterne. – Mindet om Dresdens Skønhed staar stadig i min Erindring.

I Paasken fik jeg Orlov i en Uge og var hjemme, og kort Tid efter, at jeg var kommet tilbage til Lazarettet, blev jeg udskrevet og sendt til min Garnison i Thorn, hvor jeg snart fandt min gamle Kaserne. Denne husede (102) østrigske Soldater. Mit Ophold her var kort, for jeg blev sendt til Preussisch-Stargard ved Danzig, hvorfra mit gamle Regiment rekruteredes. – De nyankomne blev lægeundersøgt og Dommen lød paa tre Ugers Rekreative-Orlov med paafølgende Duelighed til Fronttjeneste. Det første n ø d jeg, men det sidste s n ø d jeg mig fra, idet jeg midt i Maj gik over Kongeaaen og dermed tog Afsked med min Soldatertid. - -

Gennem mine Oplevelser har jeg prøvet at skildre en nordslesvigsk Frontsoldats Færden paa Østfronten det første Stykke Tid af Krigen 1914-18, - først gennem den af aktive Regimente noget rastløse Jagt paa Russerne i Østprøjsen. en Jagt, der kulminerede sidst i August i Slaget ved Tannenberg og i September ved Angerburg, og senere gennem Beskrivelsen af den mere stillestaaende Skyttegravskrig.

Idet jeg udtrykker en Tak til Aarbogen for Optagelsen af mine Indlæg, haaber jeg i al Beskedenhed, at mine Bidrag, saavel som mange andres, for kommende Slægter maa kunne vidne om en Trængselstid for nordslesvigsk Ungdom.

Sluttelig vil jeg, hvad vi D. S. K. ere vel alle gør, i Taknemmelighed mindes gode Kammerater fra den Tid. Tak for jeres Trofasthed, naar Døden lurede paa os. Var mine Kammerater end tyske Mennesker, var de dog udmærkede Kammerater.

Hemming Skov, Københoved,

Igen til fronten

Farvel, mit Hjem i den stille By,
Tak, Far og Mor, for de korte Dage.
Nu kalder Pligten mig bort paany -
Mon Freden gi'r mig engang tilbage?
Hvis nu det sidste Farvel det gjaldt,
da Tak for alt.

(103)Farvel, mit Folk mellem Aa og Fjord,
dit Blod endnu i min Aare rinder.
Hvor langt jeg føres omkring paa Jord,
jeg ved, din Lige jeg aldrig finder.
Engang jeg freder din gamle Gaard,
hvis jeg det naar.

Farvel, mit Als, som jeg har saa kær,
mit Fødeland med de fagre Bøge!
Tit vil min Tanke paa lønlig Færd
fra fjerne Lande din Kyst opsøge
og aande Markens og Skovens Fred
ved Bæltets Bred.

Mens bort jeg kaldes herfra igen,
helt ret jeg kender, hvad jeg forlader:
min Brud, som blev mig en fuldt ro Ven,
min Bror og Søster, min Mor og Fader.
Jeg favner eder ved Vejens Skel, -
Farvel, Farvel!

"I alle de Riger og Lande"

Det var Nytaarsnat 1917.

Russerne havde forlængst hørt op med at føre regulær Krig mod Tyskerne paa Østfronten. Ja, de ligefrem løb sammen med os for at faa lidt til Livets Ophold, for den Slags var det nok ret smaat med ovre hos dem; til Gengæld fik vi Wodka og andet, som vi savnede, hos dem. Da vi ligeledes var enedes med Russerne om ikke at skyde mere, havde vi forladt den usle Tilværelse som Hulebeboere og anbragt vore Vagthuse oven for Skyttegravnen, hvor Luften var mere ren, men ogsaa koldere.

Min Kammerat og jeg stod Vagt; for Resten var han i det civile Liv Kromand i Jejsing ved Tønder. Den ene af os skulde i Grunden patruljere lidt frem og tilbage, men (104) da det var hundekoldt, frøs vi alligevel meget trods vore tykke Faareskindspelse. Ikke saa underligt, at vi begge to søgte ind i Vagthuset. der just ikke var ret rummeligt, og Kromanden fra Jejsing var temmelig godt ved Huld! Som vi nu stod der og forkortede Tiden med en lille Sang, var der pludselig en, der kaldte paa os. Der hørtes hastige Skridt, det viser sig at være den Officer, der staar for Tjenesten i Nat. Jeg klemte mig forbi min Kammerat og afleverede Meldingen. "Godt," sagde Officeren derude paa Dansk, "hvad var det, I sang før?" - "Aah, den, - det var saamænd "I alle de Riger og Lande," svarede jeg. - "Ja, syntes jeg ikke nok," sagde Løjtnanten leende, "men pas paa, for man ved aldrig, hvad de Gavtyve til Russere kan finde paa en saadan Nat," hvorefter han ønskede os, et godt Nytaar. Saa gik han videre. - - Løjtnanten hed Clausen, han var fra Haderslev og var ellers Styrmand. Kromanden fra Jejsing gik ellers for at være tysksindet.

Peter Skøtt, Flensborg.

Kammerat, fortæl!

Vi var fire Kammerater

Vi fire mødtes første Gang ved Verdenskrigens Udbud i August 1914 i Flensborg og blev tildelt Reserve Regiment 86, anden Bataillon, 8. Kompagni. Vi fire var: Johan Brodersen fra Kastrup Fælle ved Gram, Hans Rasmussen fra Vodder (nu Arnum), Peder Lund fra Gaansager og mig, der dengang boede i Roager. Peder Lund var lidt mere end vi andre, idet han var avanceret til Underkorporal. Vi fire holdt sammen fra den første Dag af og kom til at udgøre den ene Halvdel af vort Kompagnis første Gruppe. Saa var Regimentet da indklædt og mobilt, som det kaldes. Vi forlod Flensborg og drev foreløbig 10-12 Dage omkring nede i Angel, hvor vi laa i Massekvarter hos Bønderne.

(105) Den 18. August blæstes Alarm. Vi forlod vort Kvarter og kom i Toget, der snart dampede sydpaa med os. Efter et Døgns Forløb naaede vi Aachen ved den belgiske Grænse. Vi forlod Toget og fortsatte til Fods ind i Belgien. Her saa vi straks Krigens Spor, afbrændte eller sønderskudte Huse og Gaarde, - Det gøs formelig i mig. Vi maatte videre. Forude tordnede Kanonerne, og somme Tider hørtes Geværildens Kinitren. Hist og her saas døde, der laa henslængte paa Jorden. Saarede kom haltende tilbage eller blev baaret af andre. Vi holdtes endnu i Reserve. Først gjaldt Angrebene den lille Industriby Loubain. Trods heltemodig Modstand faldt den efter kort Tids Belejring. Vi indtog en ny Marchretning. Vort næste Maal var Havnebyen Antwerpen. Skønt den belgiske Hær fik en Del Forstærkninger fra hurtigt tililende franske Styrker samt nogle engelske Afdelinger, saa den belgiske Hær sig ikke i Stand til at modstaa det voldsomme Tryk, men maatte opgive Terrænet og trække sig tilbage mod Kysten.

Vi blev nu indsat i Forfølgelseskampene. En Nat befandt vi os saaledes paa Vagt ved Bred-den af en af de mange smaa Kanaler; Natten gik, og vi blev ikke afløst. Det kunde vi ikke forstaa. Peter Lund, der havde Kommandoen, sagde: "Det er lige meget, Kammerater, lad os gaa tilbage og opsøge Kompagniet." Det vilde nok være det fornuftigste, og vi drog af Sted. Det blev vel nok en stor Overraskelse for os. Her laa nemlig helt nye Folk fra et helt andet Regiment. Vort Regiment var i Nattens Løb brudt op, havde forladt Egnen og ladet os i Stikken. – Naa, der var jo ikke andet at gøre end at se at opnaa Forbindelse med Regimentet igen. Det viste sig at være ikke saa helt let. I otte Dage levede vi et vagabonderende Liv. Vi tiggede Maden ved de forskellige Feltkøkkener, til Gengæld maatte vi staa paa Vagt for dem Natten over. – Et Hundeliv, som man hastigt fik nok af. Vi vandrede og vandrede ned gennem Belgien, og endelig naaede vi igen frem til Regimentet. Gensynet vakte dog ikke stor Glæde og blev ingenlunde fejret. Det var der ingen Tid til. Hvil var der næsten (106) ikke noget, der hed. Vi sloges og marcherede og kæmpede igen mod de vigende franske Styrker, der, som man kaldte det, trak sig tilbage under Kamp - men "i god Orden". – Hvad det vil sige, kan enhver udlægge paa sin Maner. Men vi led svære Tab under disse haarde Forfølgelseskampe. Mangen en god Kammerat mistede Livet eller slap ud af det med større eller mindre Saar. Kampstyrkerne skrumpede fælt ind. Men stadig hed det: Fremad! Fol-kens! - Bare fremad!

Vi drog videre ned gennem Nordfrankrig - mod Paris, som man sagde. Til Paris; men - vi blev snart klogere. Vi kom gennem et herligt Landskab med kønne Skove og dybe Dalstrøg og Vandløb; men her blev ogsaa største Delen af Regimentets første Bataillon oprevet. Den kom ind i den franske Artilleriild. Det var et sørgeligt Syn, der mødte os. Bataillonen talte ikke stort mere end hundrede Mand.

En af vore Artilleri-Afdelinger havde ved samme Lejlighed lidt samme Skæbne. Afdelin-gen havde været under Fremrykning og laa nu knust og sønderskudt paa Vejen. Det gaven kort Standsning; men snart drog vi videre. Kompagniet laa i Skyttekæde. Foran os var der Skov. Her holdt Franskmændene sig skjult. Der var mange sorte Kolonitropper imellem dem. De holdt os op med deres Ild. Vi søgte Dækning, hvor der bare var lidt Læ. Det blev Nat. Vi fire Mand var ude som Forbindelsespatrulje. Vor Vej førte os over til Naboregi-mentets Afsnit. Vejen, vi skulde følge, løb parallelt med Skoven. Om Dagen havde jeg her set nogle af de sorte færdes. – Om man nu gik hen og faldt i deres Klør! – Uha! – Jeg for-melig gøs ved Tanken!

Under vor Vandring stødte vi paa flere faldne Franskmænd og sorte. Jeg husker endnu tydeligt, hvorledes Johann bjærgede sig en fransk Bajonet. Han sagde, at den rigtignok skulde med hjem som en lille Erindring. Han gik rundt med Tingesten. Den klaprede fælt i Jernskeden. – Bare de sorte nu ikke hører os, tænkte jeg. Men vi slap (107) dog godt fra det denne Gang og var snart efter hjemme i god Behold.

Den næste Nat, da vi igen skulde ud for at opretholde Forbindelsen, sagde jeg til Peter Lund:

"Hør, Peter, nær Johann tejer den her fransk Bajonet med, saa kommer I minsæl te og gaa sjæl, for æ gær ett mæ!"

"Næ - nej! – Æ gø'r't heller ett," bemærkede Hans Rasmussen tørt.

"Ja" saa er der vel ett an't o gø'e," sagde Johann og slyngede den infame Tingest ind paa Marken. -

Saa vandrede vi ud i Natten.

Det gjaldt Byen Lassigny, om jeg ikke husker fejl. Under vort Fremstød var vi naaet frem gennem denne By. Vi gik over aaben Mark og naaede frem til en Banedømming bag Byen, men saa var det ogsaa forbi. Gassen gik af os. Resterne af det, der endnu var tilbage af Bataillon, gravede sig ned her. Vi fire Kammerater var dog heldigvis stadig i Live. Ude paa Marken bag os saa det ikke alt for godt ud. De saarede blev efterhaanden bragt i Sikkerhed og blev forbundne. De døde lod man foreløbig ligge. Saa gik da Dagen mod Hæld. Da Mørket var indtraadt, maatte vi af Sted med en Transport af saarede, der skulde bringes tilbage til en By bag Fronten. Vi naaede ogsaa lykkeligt tilbage til Bestemmelsesstedet og fik de saarede Kammerater afleveret i gode Hænder paa en Forbindingsplads, Efter dette følte vi, at vi var trætte, ja. møgtrætte: - "Hør, Kammerater, æ tror, vi trænger haardt til en lille en paa øret!" bemærkede Peter Lund og gabede hjerteligt. Vi fandt snart en Plads, hvor vi uforstyrret kunde ligge, og - sov ind Efter denne velfortjente Skraber vaagnede vi den næste Morgen og var snart paa Benene igen. Vi samledes ude paa Vejen for i samlet Flok at kunne rykke ud til de ventende Kammerater igen. Man vidste jo aldrig, hvornaar man fik en Kniv jaget i Ryggen eller en Kugle smækket for Panden, for disse Franskmand var jo nogle skrappe Fyre og slet ikke til at stole paa. Det var den almindelige (108) Opfattelse. Stadig dukkede der Kammerater op fra Huse og Gaarde. Det gik snart op for mig, at vi slet ikke var saa faa, der havde faaet en "rolig" Nat. Jeg tænker, at vi har været nær ved et Par Hundrede Mand. Mens vi stod der og ventede paa at komme videre, fik jeg øje paa et stort Telt, der var rejst inde i en Have. Hvad om man gik derover og undersøgte det lidt nærmere? Maaske kunde man der finde noget spiseligt. Jeg satte Kursen derover, krøb over Hegnet, og flere fulgte efter. Vi kiggede ind. Naa, saadan! Her boede nok fine Folk, - en General maaske, med hele sin Stab. Inde i Teltet var der gravet noget, der lignede en stor Fordybning. Her kunde de fine Herrer opholde sig, hvis: der skulde indtræffe noget saa uventet som en fjendtlig Artilleribeskydning.

I god Ro og Orden trak vi os tilbage og stod snart igen ude paa Vejen. Lidt efter dukkede virkelig Generalen sammen med flere fra Staben frem fra Teltet. De lo og morede sig. - Hvorfor mon? - Det fik vi intet Svar paa. Herrerne nærmede sig Vejen. Jeg saa nu, at der var flere, der bar Monocle, Jeg har kendt den Slags Fyre før. - "Monokkel-Heinrich" kaldtes en saadan Spradebasse. Den gamle - Generalen - han var nemlig en ældre Herre - stod stille og saa paa os. - "Nej, se! Sikken Masse Mænd! - Om jeg ikke tror, at med dem vilde jeg være i Stand til at indtage hele Paris!" lo han støjende, hvorefter han gjorde kort omkring og vandrede bort ad Havens Gange.

Saa brød vi da endelig op og forlod igen i Flok og Følge Byen. Næppe var vi naaet halvvejs frem til den næste By, før det igen gik løs. - Dumt var det ogsaa at marchere frem i Marchkolonne i fuldt Dagslys. Franskmandene havde allerede set os, og deres første Hilsen kom i Form af nogle Granater. Shrapnels sprang i Luften og sendte en Regn af Blykugler ned mod Jorden. Hele Flokken satte sig hastigt i Bevægelse og fløj til alle Sider. Inde paa Marken stod nogle store Korn- eller Halmstakke. Her søgte vi Dækning. Det lykkedes os fire og nogle andre at naa frem til en Bondegård, som vi søgte ind i. Vi fandt Stedets (109) Beboere siddende nede i den temmelig sikre Kælder, og der krøb ogsaa vi ned. Det var halvmørkt dernede. Franskmandene beskød Gaarden med Geværer. Tagstenene raslede ned. Stilnede Beskydningen en Gang imellem lidt af, søgte vi op af Kælderen og gik ud i Dagslyset igen. Ude paa den ret store Gaardsplads var det dejligt, for her skinnede Solen. Kammeraterne kom frem fra deres Skjulesteder, og vi frydede os alle over endnu at være i Live.

Man snusede rundt efter noget spiseligt. – Pokkers ogsaa! – Ikke saa meget som et Æg fandt vi.

Der stod en ret stor firkantet Kasse herude. Men besynderligt - alle gik langt udenom den, som om der var et eller andet mystisk ved Kassen. Hvad mon der kan være i den? tænkte jeg og gik hen for at tage Kassen nærmere i øjesyn. Jeg bøjede mig ned og begyndte at pille lidt ved den. Men næppe havde jeg gjort dette, før der blev raabt fra flere Sider: "La vær' med det! – Er du tovtli!" – Tænk, om der nu er anbragt en Helvedesmaskine eller noget andet Djævelskab i den!"

"Djævelskab? – Det kan I sel' vær'," mumlede jeg og fjernede i det samme med min Bajonet et Bræt fra Laaget. Jeg halede en Daase frem og begyndte at læse paa Etiketten. – Den var Fransk, selvfølgelig, men jeg forstod da saa meget, at Daasens Indhold var - Konserves. – Et Øjeblik, og - Kassen var tømt!

Ved Mørkets Frembrud forlod vi Gaarden og styrede vore Fjed ud til Kammeraterne ved Banedæmningen. Nogle Daaser havde vi endnu i Behold, og de gjorde selvfølgelig stor Lykke. – Men vi manglede Vand, Drikkevand. Det er nu noget af det værste, en Soldat kan komme ud for. – Sult er slem, men Tørst er værre. Foran Stillingen laa der dog et lille Hus. Her søgte nogle af Kammeraterne over. Huset var forladt af Beboerne. Kammeraterne kom tilbage med Vand. Nu skulde alle naturligvis derover. – Pludselig opdagede vi, at ogsaa de sorte hentede Vand ved samme Brønd. Saa fandt ingen paa mere at hente Vand der

Sluttelig naaede vi frem til Egnen ved Noyon, hvor vi (110) indtog mere faste Stillinger. Krigen stivnede i den saakaldte Skyttegravskrig, og det var noget helt andet end en Bevægelseskrig.

Appel Stenger, Skallebæk i Seem Sogn.

Se, Rasmus - han forstod det!

– Ja, det vil nu sige, han forstod at "trykke" sig.

Jeg traf ham i Januar 1917 bag Fronten i Frankrig. Paa dette Tidspunkt var jeg blevet saaret under Kampene ved Somme. Og nu gik det da saadan, at jeg havnede paa et Feltlazaret i Nærheden af den af mange af jer godt kendte nordfranske By Cambrai. Lazarettet var anbragt i den lille Bys Kirke, og der laa Rasmus og saa alt andet end lidende ud. Bortset fra et Par rødrandede øjne saa han ellers ikke ud til at fejle noget. Jeg saa, at han ikke hørte til de yngste Aargange, og jeg erfarede da ogsaa, efter at have indledt en Samtale med ham, at han var "Wehrmann" - Landeværnsmand, Det viste sig snart, at Rasmus og jeg var Landsmænd. Hvorfor saa tale Tysk? Vi kunde da lige saa godt tale Dansk sammen, mente han og tilføjede: - Nej, dog, de Tysk har æ no læng faan nok a'!

Rasmus's Ansigt bar en særpræget Prydelse, et kraftigt Hageskæg, der spillede i det rødlige og gav Ansigtet Præg af en vis Snuhed. – Hør, Rasmus, hvorfor ligger du egentlig her? spurgte jeg. – Ligger her? – Jow, ser do, Niels, æ har noue Jægt i begge mi Ben, og, tilføjede han listigt, det gjælder jo her om o hytt sæ, for der er saamænd enne, der vil tak jen, nær en sku' kom hjem med ødelaaj Lemmer. – Jow, jow do, æ har Kuun o Bøøn derhjærnm' o æ Gaard o tænk o, saa har en bare o hytt sæ, saa godt en kan. – For ser do, æ Kri', den har vi

taft, o saa er et bare med o hold ud, te vi ka' kom hjem; og, ja, saa haaver æ da, te vi endle maa blyw færre' med e Prøjsere! – Ja, de haaver æ da osse, men - hvornær?

Foreløbig laa vi da her og kunde fordybe os i Tingene. Elendighed var der saamænd nok af. Mange blødende (111) Kammerater, der ofte blev indhentede af Manden med Leen. Dage-ne kom og gik. Lægerne med deres Stab gik deres daglige Runde, ogsaa Rasmus saa de til og rystede paa deres kloge Hoveder. – Naa, det Syn, der mødte dem! – Et Par forfærdelig røde øjne. Jo, jo, Rasmus tog altid sine Forholdsregler. – En Omgang hen over øjnene med Ærmet, saa var den i Vinkel. Rasmus fik af Lægen ordineret Aspirin-Tabletter, der altid var det sædvanlige, man hos Tyskerne fik udleveret, - Aspirin og igen Aspirin. Maaske kunde det manges Gang være godt nok. Rasmus havde dog ingen Brug for Aspirinen, den endte i Kakkelovnen.

Ude ved Fronten gik det haardt til. Englænderne pressede paa. Trods Tabene, de led, trængte de frem. Kanontordenen tiltog Dag for Dag, og saa kom da Dagen, da Lazarettet maatte rømmes og flyttes længere tilbage. Der blev en Uro omkring Kirken. Pionersoldater borede og hamrede paa Kirkens Fundamenter. – Bygningen skulde sprænges i Luften, hed det. Vor Viden havde vi fra Sanitetssoldaterne. Som nogle af de sidste forlod vi Kirken og blev kørt ned til Cambrai, hvorfra det gik videre med et Lazarettog til Hannover. – Do, Niels, hvordan de saa gær, vi holder sammen! - havde Rasmus sagt, før vi forlod Kirken, men i Hannover skiltes vore Veje. Sidst, jeg hørte fra ham, vel en Maanedes Tid senere, skrev han: "Mig gaar det godt. Jeg kan gaa lidt ved to Stokke. øjnene er dog stadig røde. Dog venter jeg nu snart at kunne tage hjem til min Kone. Men hold ud saa længe, du kan."

Niels H. Lustrup, Spandet.

Bag de masuriske Sumpe

Vi staar ved en Bro, der fører over et større Vandløb; ogsaa et Jernbanespor ses. Det forsvinder i Skoven histovre paa den modsatte Bred. Broen er gjort ubrugelig; den er afspærret med Pigtraadsbukke. Ud til begge Sider af Broen strækker sig, saa vidt Udsynet tillader det, en fortløbende Pigtraadsspærring, og bag ved denne ligger de tyske (112) Skyttegrave. Vinteroffesiven mod Russerne skal tage sin Begyndelse. Efter en Rejse, der har varet flere Dage, er vi nu naaet herop til Fronten i Østprøjsen.

Det er Vinter. Jorden er indhyllt i et hvidt Snetæppe. og det er koldt. – Jeg saa i Morges paa Termometret. Det viste 27 gr. under Nul. Her paa Broen, eller rettere ved Broen, hvor vi i Øjeblikket opholder os, er det bidende koldt. Vinden blæser Sne ned mod os. Den er fin og stikker en i Ansigtet som Syle. En og anden af os skutter sig i Kulden og dukker sig endnu dybere ned i Overfrakkens Læ. I Dag falder der ingen vittige Bemærkninger. Enhver synes at have nok i sig selv. Var man bare hjemme igen. – Nysgerrige staar vi og ser ned over Byen, der ligger ved Bredden af en isdækket Sø. Byen hedder Nicolaiken. Der er ikke meget tilbage af den. Under Eftersommerens Kampe er den blevet nedbrændt eller skudt i Grus. Kun de hullede Mure staar tilbage.

Der er dog Mennesker i Byen. Nogle Mænd fra den østprøjsiske Landstorm færdes her. Fire Mand hugger fra en Baad Isen i Stykker for at lave en Rende, saa Russerne ikke kan smutte over. Vi er en ret anselig Flok, der hænger over Broens Rækværk og betragter de blaaklæd-

te Mænd ved deres Arbejde. Vi prøver at snakke med dem, men det er et mærkeligt Kaudervælsk, de taler, en Blanding af Tysk og Polsk. Vi bliver ikke meget klogere af det. Den stride Strøm fører større og mindre Isflager med sig. De forsvinder under Broen.

Jeg vender mig bort og lader mit Blik glide hen over Vejen bagude. I en lang, lige Stribe staar vore Geværer i Pyramider, næsten lige saa langt øjet kan række. Hvor længe mon det vil vare, før vi vil bringe Ødelæggelse, Lemlæstelse, maaske Døden med vore Geværer? – Russerne er jo, efter hvad vi hører, ikke langt borte. – Som jeg staar her i mine egne Tanker, mærker jeg pludselig et Ryk i mit Ærme. Jeg vender mig om og ser da, at det er en af mine Venner, min Landsmand Hans Christian Hansen fra Hjordkær ved Bolderslev. Hans Christian er (113) en af de gamle; han er Landeværnsmand, vel nok en femseksogtredivaar. Vi er begge ved samme Kompagni, han som Trommeslager, og jeg er Reservehornblæser.

– Aa, hva', er æt dæ, Hans Christian, siger jeg og giver hans fremstrakte, handskebeklædte Haand et venskabeligt Tryk.

– Ja, saamænd er æt saa, o go' Daw, Niels, svarer han igen.

Jeg ser paa ham og ser nu, at han er ret saa forknytt.

– Do, Niels, ved do hva', æ haj ve glæj, haj vi ven godt uer a' de her igen, – for æ hover't no ett! bemærker han kort.

– vej, hovver't! – Hvormanne tror du, de gør de'!

– Nej, saamænd, men ser do, de er jo da en stor Forskel. I ander er jo ong, men en anden sælla Døwl er jo aallere ve' o kom op i e alder – o æ har jo Kuen o fije Børn o tænk o der-hjemm', saa æ tøs no, de er en hel anden Sag memæ!-

Jeg staar og ser ham ind i hans skæggede Ansigt og kan ikke finde paa de Ord, som netop nu skal siges.

– Ja, siger jeg, do har Ret: – No er't ett ved o væ'e sjov mer'; de er vist en værre Galej, vi no er ved o kom' ud i, men do ska' se, ved Guds Hjælp kommer vi nok godt fra et. – Do ska' se, det gær' nok. O vinner de skuld' blyw Clæ for møj, saa kom bare te mel –

Næppe har jeg faaet dette sagt, før der opstaar lidt Uro iblandt os.

"Til Geværerne!" kommanderes der.

Jeg trykker endnu en Gang min Vens Haand.

– Farvel – Hans Christian – o ha et no godt!

– Ja, tak i lige Maade, Niels, siger han, hvorefter vi iler hver sin Vej for at være paa vore Pladser ved Kompagniet.

I Bataillonsreserve. 14. Februar 1915

Sammen med min Deling ligger jeg nu for Tiden i Reserve. Det vil sige, vi er paa Vagt ved Bataillonens forskellige Køretøjer. – Den kaldes her Fægtnings-bagagen (114) og bestaar af Bataillonens fire Køkkener, fire Patronvogne, fire Ambulancevogne og otte Køretøjer til Maskingeværene. Hele Kolonnen har en antagelig Længde. Vi har stadig Vintervej. Som et ubehageligt, uldent Tæppe svøber Frostaagen sig omkring os, Den klamme Taage er mættet med en alt andet end behagelig Lugt, – Stanken fra Fronten og fra Brandene. Vi er stadig paa Fremmarch, og Russerne skaaner intet. Det gaar kun langsomt fremad. Russerne

kæmper, før de retirerer fra Skuepladsen. Det knitrer og knalder fra Geværer og Kanoner, saa forstummer det en kort Tid for saa igen at tage fat. Det gaar fremad med mange Standsninger. Kolonnen maa ikke komme for tæt ind paa Skyttekæden. Vi følger en tre-fire Kilometer bagefter. Hestene, de arme Dyr, er mere end trætte; de luder svært med Hovederne. Der er ingen Tid til at faa dem paa Stald og faa dem ordentlig plejet og fodret. Det er vist snart en fem-seks Døgn, siden de var fri for Seletøjet.

Vi er fire Kammerater, der gaar og trasker bag efter vort Kompagnis Køkken. - "Gullasch-Kanonen," kalder vi Soldater den. Gullasch! - Ikke saa meget som et Stykke Kød har Kokken i den i Dag. Kun Vand og nogle Turnipsroer er der i den. Roerne kaprede vi paa en snedækket Roemark i Gaar. Et Spark med Hælen, saa knækkedes de af. - Ja, sagde vor Kok, da vi bragte ham dem, de smager da altid af Fugl! - Han skyllede dem i Vandspanden, og saa puttede han dem, hele som de var, ned i den dybe Kedel. - Se saa, tilføjede han lakonisk, nu kan I for mig godt kalde det en fin Suppe!

Jeg havde i Morges ved en hastig Undersøgelse af et Hus tæt op ad Vejen fundet noget godt, nemlig et Stykke røget Skinke. Det har vel været en eller anden Russer, der har gemt det bort til senere Brug; men nu havde jeg altsaa opsnuset det, og uden videre Snak puttede jeg det ned i den tomme Brødpose. Saa var jeg stukket af igen. Nu fandt jeg, at Tidspunktet var kommet, og jeg halede mit Bytte frem fra Posens dybe Gem.

(115) Det var vel nok et Fund! Fire til fem Pund skulde der vel nok være. Jeg snusede til det. - Ah, det duftede herligt! - Hej, Knacker, hvad hvor har du det fra? spørger en af mine Kammerater og peger paa Kødet. Andre Kammerater er ligesaa interesseret. - Du har da vel ikke fundet det! udbryder de. - Fundet! Det kan vel være ligemeget, mener jeg og giver mig til at rode i Lommen.

- Aa, du ma-mangler en Kniv, siger Markus hakken de i det, men du, her - den er fin. Han rækker mig sin, og snart filer jeg løs paa Klumpen. Lidt efter gaar vi og sutter paa hver sin Luns. Dog - Pokkers ogsaa! - -- Fy dog, saa salt det er.

Om det er Røgen eller det salte Kød? Der høres i hvert Fald snart en stærk Harken og Hosten. Dette faar Kokken til at vaagne op. Han vender sig om og ser paa os, Vi skærer nogle sære Grimasser. Saa falder hans Blik pludselig paa Kødet i min Haand. - Hov! _ Og som en Mis er han nede fra sin Plads paa Bukken.

- Hov! udbryder han paany. Hvad er det! - Ved Gud, stjæler I! - Stjæler? Hvad mener du? - Ja, hvad kan man ellers kalde det, I Asner! Her stjæler I fra mig arme Mand, siger Kokken i en helt ynkelig Tone.

- Jeg kan da godt fortælle dig, at jeg har fundet det, bemærker jeg og vil til at bringe Resten af mit Fund i Sikkerhed. For Resten ved du jo godt, at det ikke kan være stjaalet fra dig, for du har jo selv tydeligt sagt, at vi kun havde lidt Salt og noget Te tilbage, saa

- Saa? - Sagde du saa? - og før jeg vidste af det, havde Kokken revet Kødet ud af min Haand.

- Holdt! Holdt! raabte jeg, men jeg kunde godt have sparet mig det, for Kokken var allerede hoppet op paa Køkkenets Trinbrædt, og der stod han og fløjtede nok saa fornøjet, medens han lod det ene Stykke Kød efter det andet plumpe ned i den dampende Kedel.

- Se, sagde han, nu faar vi da alle lidt godt af det, synes du ikke?

Niels E. Outzen, Hølleskov, fortæller:

Det var paa østfronten i 1916, omkring 1. Februar. 19. Jæger-Regiment laa i Stilling i Nærheden af Byen Baranowice i Rokitno Sumpene. At sige, at vi havde det godt her, vilde være at lyve. Kulde og Pløre døjede vi med, og ogsaa Lus og andet Skab sloges vi med, snart mere end med Fjenden, for Russerne holdt sig godt paa Afstand fra os. Vi saa dem nærmest kun om Natten, naar de kom snigende hen mod vor Stilling, og vi maatte jage dem bort med nogle Skud. En sen Aften stod jeg paa Post i Skyttegraven. Det var en kedelig Bestilling saadan at staa og glo ud i Ingenmandsland. Bitterlig koldt var det ogsaa. – Man undrer sig sikkert ikke over, at jeg mest vendte Næsen den anden Vej. Der stod jeg da og bakkede paa min Pibe og lyttede til, hvad der foregik nede i Bunden af Graven. Kammeraterne dernede i Dækningen lo og trumfede i Bordet. Dia skete det. En Haand lagde sig tungt paa min Skulder. "Naa, min Ven, her staar du jo godt," sagde Kaptajnen, ham var det nemlig. Han var kommet listende, uden at jeg havde bemærket det. – Jeg tror næsten, jeg glemte at sware. – Kaptajnen lod heller ikke til at skænke det en Tanke; han var mere interesseret i, hvad der foregik ovre hos Fjenden. Man kunde nemlig med det blotte øje tydeligt se de russiske Soldater boltre sig i Sneen.

"Hør, Jæger, skulde De ikke sende dem en Hilsen," mente Kaptajnen.

"En Hilsen, det vilde da være at bortødsle Patronerne, for der er sikkert en 400-500 m derover," sagde jeg.

"Ha, ha!" lo Kaptajnen, "du er en Filur," og saa gik han igen sin Vej.

Om at faa Lov til at sove hjemme hos Konen

Det var under den første Verdenskrig - Sommer 1915. Jeg var dengang sammen med syv Lidelsesfæller fra Rekonvalescent-Kompagniet i Haderslev havnet i en Uddannelsesbatalion (117) i Aabenraa og havde her den nok saa bekendte Major Knudsgaard til Kompagnichef. Majorens Tysk var det kun saa som saa med, men ondt kunde Manden da gøre. – Maaske var Fejlen min, men udstaa hinanden kunde vi to ikke. I Aabenraa havde vi faaet anvist Massekvarter i Hotel "Stadt Hamburg". Vi skulde nu til at være rigtige Soldater igen - med Stramhed og Disciplin. Paa vor første Marchtur naaede vi ud til Hjordkær. Lidt udenfor Byen faldt otte Mand fra - vi gjorde "slap". Naa, ja, der var jo ikke andet at gøre; vi fik Lov at tage hjem med Toget.

Paa Skrivestuen fik vi ordentlig Teksten læst af vor "Spiess", og han dikterede paa staaende Fod to Timers ekstra Eksercits med fuld Oppakning. - "Op-ned!" næsten hurtigere end vi kunde følge. Det var rigtignok en værre Omgang, og hvor var vi elendige og trætte efter disse Strabadser.

Den næste Dag blev vi af Majoren dømt til at være k. v. igen. Vi holdt den dog gaaende nogle Maaneder endnu i Aabenraa. Jeg var paa det Tidspunkt gift og havde min Kone boende i Alnor ved Graasten. Hun kom omtrent hver Lørdag til Aabenraa og blev saa Søndagen over. For at dette kunde lade sig gøre, havde jeg lejet et Værelse i Hotellet. Her kunde jeg være sammen med hende. Min Underofficer var en flink Mand og saa gennem Fingrene med dette. En Tid gik det ogsaa godt, men en Aften, da den vagthavende Officer gjorde sin

Runde, opdagede han, at der manglede en Mand i Salen, og det var den "verdammt Skøtt". Der gik hastigt Bud op til mig; maatte ned i en Fart, og der stod jeg.

– Hvor har De været? brølede Officeren og saa bister ud.

Paa W. C., løj jeg. – Det gjaldt jo om at klare den i en snæver Vending

– Det er Løgn! skreg Løjtnanten og pegede ned paa min ubenyttede Straasæk, der røbede, at den ikke havde (118) været benyttet endnu. Den gik altsaa ikke, og jeg nød den Ære at blive noteret. Den næste Dag var det Søndag. Som sædvanlig mødte vi frem til Appel i Søndagsuniformen. Min Kone var nysgerrig og fulgte derfor med hen paa Alarmpladsen for at se, hvordan det vilde gaa mig. Ganske rigtigt! Det første, der skete efter Opstillingen, var, at Feldwebelen kaldte mig og en anden Mand frem foran Fronten og dikterede tre Dages Arrest, fordi jeg om Aftenen ikke havde været i mit Kvarter. Min Kammerat, der var Underkorporal, fik tre Dages mørk Arrest. Jeg fandt, at dette var urimeligt og tog derfor til Genmæle.

– Hr. Feldwebel, De maa undskylde, men jeg var absolut ikke ude af Kvarteret.

Men det kan nok være, at Feldwebelen tog det unaadigt op. Han blev arrig og kaldte paa den Underofficer, der havde Vagten.

– Før ham straks i Kachotten, - men i Dagligtøj, skreg han.

Jeg bad om at faa Lov til at vente til den næste Dag; min Kone var jo her, men det kunde absolut ikke tillades, mente han.

Ja, men paa Torsdag rejser vi ud til Fronten, vovede jeg at sige.

– Ligemeget, men De kan faa Lov at tale med Deres Kone her, men gør det kort og saa - færdig!

Jeg forklarede min Kone, at hun straks skulde gaa hen og sende et Telegram til Generalkommandoen i Altona. Det lovede hun, og saa vandrede jeg af Sted til Kachotten. Dette med Telegrammet til Generalkommandoen maa ikke rigtigt have passet ind i den gode Feldwebels Kram, for efter en telefonisk Konference, som han bagefter havde med sin Foresat, Major Knudsgaard i Barsmark, fik min Kone Besked om, at jeg maatte slippe ud igen, og det straks. Han selv, Feldwebelen altsaa, vilde selv gaa om og faa mig ud af Kachotten. Min Kone fulgte med, for man vidste jo aldrig, om man kunde stole paa den gode Feldwebels Ord.

(119) Den første, der slap ud, var Under korporalen, dog først efter at han havde faaet skældt Huden fuld, fordi denne glemte at melde hvorfor han sad der. Jeg skyndte mig at sige: " fordi jeg om Aftenen ikke skal have været i vort Kvarter".

Feldwebelen ønskede dog ingen Diskussion, men lod mig løbe.

Ja, saadan endte mit første og eneste Arrestophold. Alle Kammeraterne havde for Søndag Nat faaet bevilget Orlov. – Den følgende Torsdag gik Rejsen videre til Rostock. Klokken var fem, da jeg betraadte Kompagnikontoret og hilste. - "Fyseler Skøtt beder om Tilladelse til at sove hjemme hos Konen denne sidste Nat". – Jeg fik Orloven bevilget og det endda til den næste Dags Middag - og det oven i Købet skriftligt.

Naa-da-da, hvor man lo paa Kontoret!

NB. Senere, under den sidste Verdenskrig, traf jeg igen sammen med den gode Feldwebel. Kejser-Wilhelm-Skægget var borte, men jeg genkendte ham. Jeg stod under ham i et Strafefkompagni. Jeg kunde ikke lade være med at tale mit danske Modersmaal, naar Lejlighed dertil bød sig. Jeg tror, efter hvad han selv sagde, at han kunde tale Dansk, men mig har han nu aldrig kunnet lide.

Peter Skøtt, Flensborg.

To Gavtyve

Ved Bataillonon fandtes der forskellige sorte Faar, som man helst ikke skulde give sig alt for meget af med.

Ved andet Kompagni havde vi saaledes to saadanne Fyre, August Wedemeier og Johan Budde, et Par "søde" Sjæle. Begge havde gennemgaaet en Kur i Spandau. – Fæstningsophold! Om dette Ophold har gjort dem bedre, tvivler jeg stærkt paa. Kammeraterne, de havde, var kun faa. – Man frygtede dem. Første Gang, jeg mødte dem, var i Flensborg i Foraaret 1915. De kom lige fra Fæstningen.-- Nu var der jo Krig, og saa var der jo Brug for enhver Mand.

(120) Bekendtskabet med dem var nær ved at blive mig en dyr Spøg; men det er nu en anden Sag; den vil jeg ikke komme ind paa her; men vist og sandt er det: de var et Par værende Gavtyve. De stjal, hvor Lejligheden bød sig, og saa endte det jo med et Ophold i Kasernearesten, hos "Fader Phillip". En Dag vilde jeg just forlade Kasernepladsen for at gaa ned i Byen, da jeg blev standset af et svagt Raab. Jeg studsede, stod stille og lyttede. Igen hørtes en Kalden, og man nævnede mit Navn. Det lød ganske svagt. Mine øjne fulgte Vinduerne og standsede ved et af de mange Kældervinduer. Der sad en Mand og vinkede til mig. Jeg gik nærmere, og hvem andre var det vel end - August Wedemeier. "Kom nærmere", sagde han, "der er noget, jeg vil fortælle dig, kære Ven".

Det med "kære Ven" huede mig ikke, men alligevel - Jeg gik derhen og bøjede mig ned mod Vinduet.

"Naa, der sidder du jo godt, August". – Jeg glemte rent, at det var forbudt at tale med Arrestens Beboere. –

"Ja, desværre, du". Der var noget ved ham, jeg ved ikke hvad. . . "Det er jo lidt ensomt i Længden", sagde han næsten helt bedrøvet, eller var det bare et Skalkeskjul?

"Ser du", sagde han videre, "du skulde vel ikke have lidt Røgelse, Cigaretter eller saa, som du kunde overlade mig?" - "Ja, ja", fortsatte han, "Pengene ved du, skal du nok faa, naar jeg i Morgen kommer ud og faar min Lønning". - -

Det med at betale var vistok en af August's svage Sider! – Naa, skidt, tænkte jeg og lod Resterne af en Pakke Cigaretter glide ned bag Jernstængerne til ham, hvorefter jeg vilde fjerne mig; men August var nu ikke saadan at komme bort fra.

- "Du, en Ting til, min Ven, Tændstikker maa du ogsaa af med".

– Naa, han fik dem. "Men sig mig, hvor er Budde?" spurgte jeg.

- "Budde? – Han er ikke her", svarede August og tog (121) et ordentligt Drag af den tændte Cigaret. Saa gik jeg min Vej.

Et Par Dage senere forlod en Transport Flensborg. Foruden mig og mange andre var de to Gavtyve Johan og August ogsaa med. Selvom de kun var Soldater af anden Klasse, var de paa en Maade dog frie Mænd; men Krigen, den skænkede de to ikke en Tanke. – Den var ikke for dem. Nej; nu vilde de have Revanche, sagde de.

De fire Kompagnier i Bataillon 36 opslugte snart hele Flokken af nyankomne. Skæbnen vilde, at jeg kom i samme Kompagni som de to. To af Bataillonens Kompagnier laa kort efter i Hvil bag Stillingen, og der var jo noget, der hed "Lønningsdag". Saa var Folk altid højt oppe. Man fik jo Mønt paa Lommen, og de - trykkede. Heldigvis var der sørget for, at der var en Lejlighed til at komme af med Pengene hos Bataillonens Marketender. I hans

Bod kunde man faa Øl og Brændevin - Snaps! Det begyndte med højt Humør og endte gerne med en større Ballade i Byens Gader. – Slagsmaal hørte med til Dagens Foreteelser. – Hvem det gik ud over? – Ja, det var saadan set lige meget. De to Kammerater, Johan og August, deltog altid med Liv og Sjæl i disse til Tider ret voldsomme Revolter.

Vagtholdets Folk maatte saa tage Affære. Under ret voldsom Modstand blev Synderne indfanget og bragt til Arresten. Her kunde Synderne saa faa Lov at sidde, mens Hviledage-ne gik. – Det var for Resten sjovt med denne Arrest. Den optog nemlig hele Loftsrummet i et Hus. Nedenunder havde andet Kompagni sin Skrivestue. Her residerede Oversergenten og hans Skriver. Det var et Par pænere Arrestforvarere, og de havde Stigen, der førte op til Loftet, i deres Varetægt. Der var sædvanligvis en hel lille Flok deroppe i Arresten, for havde man sit Ophold der, var man fri for al Tjeneste, og det satte man ret stor Pris paa. Udover nogle Halmsække til at ligge paa om Natten fandtes der intet. Gulvet var baade Seng, Bord og Stol.

(122) Naar man ikke sav eller laa og døde paa Halmsækkene gik Tiden med a t spille Kort.

Oversergenten og hans Skriver sad en Dag bøjede over deres Bøger og Papirer. Man havde travlt med et eller andet. Saa var der ja ogsaa det, at man lige havde haft et større Ordkløveri med Fyrene deroppe, Det ærgrede Oversergenten. "Men jeg skal nok vise dem, hvem der regerer her" - Oversergenten gryntede et eller andet og fortsatte med sit Arbejde; men pludselig sprang han op fra sin Plads og begyndte at raabe op.

Man spillede igen Kort deroppe. Man slag Knoene i Brædderne, saa en Sky af Støv og Snavs dalede ned over de to Mænd og deres Bøger og Papirer.

"Næh, - sikken et Svineri", sagde Skrивeren og slag Hænderne sammen. "Kan I være rolige deroppe!" raabte Oversergenten. Et Øjebliks Ro, men saa begyndte det igen.

"Aah, Folkens, - lad være med det", jamrede Oversergenten. Men det lad til, at de var døde deroppe, før en ny og mere voldsom Banken var Svaret.

– Saa skulde da osse!! Oversergenten greb Kasten og stødte Skaftet haardt mod Loftet. - "Maa vi saa faa Ro!" smeldede han arrigt op mod den aabne Loftslug. Et rundt, rødmasset Ansigt viste sig i Aabningen. Det var Johan Buddes lystige Fjæs.

"Hvad er der i Vejen, siden I saadan danser rundt dernede? Brænder Huset eller hvad ?" sagde han helt uskyldigt.

"Nej, det er ikke det, men "

"Naa, dag ikke, men du har kanske faaet Lus, hvad, Willy?" svarede han og lo af fuld Hals. Ogsaa August's blege Fjæs kam nu til Syne. Med en vis elegant Betoning sagde han let henkastet:

"Hvorfor dog al den Knagen og Bragen i Hytten her, kære Hr. Sergent? Vi er ja dog her!" Og borte var han.

"Ha! - Ja, I kan tro , I skal faa baade Lus og alt andet!" Oversergenten var for Alvor vred.

Saa blev Arresten anbragt et andet Sted.

(123) Man vil af dette let kunne farstaa, at man ikke just elskede de to. Mænd ved Kompagniet, De stjal alt, hvad de kunde, fra de Kammerater, der havde den alt andet end tvivlsomme Fornøjelse at være sammen med dem. Af Frygt far Følgerne skete der aldrig Anmeldelse om sligt. Ja, jeg vidste af Erfaring, at selv mange af de lavere Befalingsmænd frygtede dem. Man tolererede dem og saa nærmest gennem Fingrene med de to Fyres Gavtyvestreger. Helst saa man dem langt borte, men hvor skulde man sende saadan et Par Fyre

hen, der tilmed var uden Kokarde? Og dog lykkedes det endelig engang at komme af med dem, dag kun for en kortere Tid, og det gik saaledes til: Ved Divisionen var der blevet oprettet en Minekaster-Afdeling, hvortil de forskellige Regimenter skulde afgive det nødvendige Mandskab. Ogsaa fra mit Kompagni maatte der stilles Folk, og sandelig, om det ikke lykkedes var Kompagnichef og Oversergenten at faa de to til at melde sig. Den næste Dag rejste de, ag glade var vi. Ganske vist sagde August Wedemeier før Afrejsen: "Ja, ja, nu rejser vi, men hvis det ikke rigtigt huer as der, kammer vi igen, det maa I regne med!"

Et Par Maaneder var forløbet siden da Kompagnierne fra Bataillon 36 var gaaet tilbage til Hvilestillingen i Baraklejren bag Byen Eessen. Man tilbragte nogle gode Dage bag Fronten. Da skete det en Dag, da Kompagniets Mandskab stod opstillet til Appel med hele Klunset, at August og Johan vendte tilbage. De havde hele Udrustningen med. Saa der var ingen Tvivl, de var - fyrede. De skraalede af fuld Hals. Man af Glæde, for synge, det kunde de. De styrede deres Skridt lige ned mod as. Uheldigvis havde vi netop faaet en ny Kompagnifører, en Løjtnant, der lige var kommet fra Garnisonen. Han var, hvad man kalder, lidt stram endnu, ikke paa Hat med os. August var stadig den samme. Jeg maatte le, da den rapkæftede Fyr uden at falde ud af Rollen sagde:

"Nej, god Dag allesammen, god Dag, Løjtnant, ja, saa har I as da her igen!" - En højlydt Fnisen lød gennem (124) Rækkerne. Løjtnanten tog det alt andet end naadigt op. Han studerede et Øjeblik over denne for ham uvante Tiltalemaade, men saa kan det nok være, at Uvejret brød løs. "Hvordan for Pokker er det, I kommer, vil I melde!"

"Melde!" raabte August, "det har jeg vel lige gjort, ikke!"

"Menneske!" skreg Løjtnanten, "smæk Skankerne sammen!"

"Har vi gjort", sagde Johan ret mut.

"Naa, ja, jeg er nærmest ligeglad", bemærkede August og belavede sig paa at gaa sin Vej igen.

I dette kritiske Øjeblik dukkede Oversergenten frem. Han var en Mand, der forstod at ordne en Sag, ogsaa i dette Tilfælde, og han greb derfor straks ind.

"Naa, er I der, mine Venner! - Hør, er I ikke sultne efter den lange Rejse? - Følg I hellere med mig. Jeg tror nok, Hannes har en Levning staaende fra Middagen. Gaa I derfor først ned i Køkkenet til ham, saa kan vi altid senere tales ved". Og dermed trak han af med de to Gavytve.

Niels H. Lustrup.

Godt at have en »ko-forstand«

Jeg kom i grunden godt over den første del af krigen. Da jeg som saa mange andre den første mobiliseringsdag meldte mig i Flensborg, blev jeg som "overtallig" sendt hjem igen. Først den 15. dec. 1914 blev jeg ikklædt den blaa trøje og kom til Rendsborg, hvor jeg sammen med flere andre kom til at gøre vagtjeneste forskellige steder. Vi var flere heroppefra, saa vi kunne tale dansk sammen. (125) Men saa hørte vagtjenesten op, vi kom til Oldenborg og blev "slebet af", og saa blev vi alle lægeundersøgt. Jeg søgte at forklare stabslægen,

at jeg havde "hold i ryggen", men han smilede bare og sagde, at hvis tyskerne bare altid havde folk, der var sunde, som jeg, saa skulle de nok vinde krigen.

Der var altsaa ikke noget at gøre, jeg maatte som "k. v." med til Lybæk; her gik det med fuld musik til banegaarden, og saa med tog til Kurland, hvor vi tildeltes Landev. Inf. Rgt. 84. Jeg blev tildelt 4. komp. Her var der udover postbud Nissen fra Stepping og jeg ingen, der talte dansk.

Vi kom til at grave skyttegrave. jeg kom paa "lyttepost", noget, jeg absolut ikke syntes om. Glad var jeg, da jeg en dag fik ordre til at melde mig hos feldwebelen. Jeg sagde farvel til kammeraterne og tænkte et øjeblik med glæde paa, om det skulle gaa hjem paa orlov. Det første, feldwebelen spurgte om, da jeg meldte mig, var, om jeg havde "ko-forstand". Jeg bemærkede, at jeg havde menneskeforstand. men ogsaa forstand paa køer. Saa blev jeg sendt til bataillonsfeldwebelen, der sagde: "Vi har en ko, og han, der passer den, skal paa orlov. Saa nu kan De overtage den."

Jeg skulle fodre og malke koen og hver morgen og aften bringe mælken til bataillonsstaben. Det sidste var slet ikke saa behageligt, thi vejen gik gennem en lille skov, der til stadighed laa under ild. Men bedre end i skyttegraven var det dog, og det gik godt i fire uger, saa kom den rigtige "kopasser" igen.

Jeg gik over til vor kompagni-feldwebel og spurgte, om jeg ikke kunne faa orlov, jeg havde ikke været hjemme i over et aar. Han mente, at det kunne lade sig gøre, men naar jeg kom tilbage igen, skulle jeg i skyttegraven. Naa, jeg ville trods det gerne paa orlov, men gik dog over til . batl. feldwebelen og fortalte ham, hvorledes landet laa. "Rejs De bare paa orlov," sagde han. "De har ikke mere (126) med kompagnitet at gøre. Naar De kommer tilbage, faar De et spand heste." - -

Det var nu ikke min mening at komme igen. Jeg ville, naar jeg kom hjem, søge til "Nord-Armeen".

Hans Kloth,
Bajstrupskov pr. Vamdrup.

Ære være deres minde

*Følgende kammerater tilhørende vor forening
er afgaaet ved døden*

Aabenraa amt

Aabenraa afdeling:

Heinrich Hansen	20. 3. 54
Richard Andresen	27. 7. 54

Bedsted Lø afdeling:

Johannes Møller	25. 2. 55
-----------------	-----------

Bjolderup og Hjordkær afdeling:

Nicolai Brodersen, Todsøl	7. 10. 54
Henrik Andersen, Mellerup	17. 10. 54
Marius H. Petersen, Bolderslev	7. 11. 54
Hans Schulz, Bolderslev	14. 12. 54
Asmus Schulz, Bolderslev-Skov	7. 2. 55

Bov afdeling:

Claus Petersen, Faarhus	1 2. 54
Jørgen Olausen, Padborg	1 7. 54
Claus Clausen, Frøslev	13. 11. 54
Peter Johannsen, Smedeby	25. 3. 55

Ensted afdeling:

Jens Carstensen, Røllum	1 3. 55
-------------------------	---------

Graasten afdeling:

Oskar Nielsen, Alnor	25. 2. 55
----------------------	-----------

Holbøl afdeling:

Behremd Behrendsen, Vilsbæk	13. 2. 55
Andreas Thomsen, Keletrupskov	14. 3. 55

Klipleve afdeling:

Heinrich Damm, Klipleve	24. 11. 54
Frederik Paulsen, Søgaard	1. 1. 55

Kværs afdeling:

Karl Rossen, Kværs	29. 3. 55
--------------------	-----------

Løjt afdeling:

Thomas Schmidt	1. 7. 54
Hermann Reese	17. 1. 55

Varnæs afdeling:

Peter Petersen, Bovrup	11. 11. 54
------------------------	------------

Haderslev amt

Agerskov afdeling:

Niels Dam, Agerskov	21. 10. 54
Annas Andresen, Agerskov	20. 1. 55
Peter Rudolph, Galsted	13. 2. 55
Thomas Rosenblad, Agerskov	28. 2. 55

Bevtoft afdeling:

Johannes Abrahamsen	24. 10. 51
P. M. Petersen	20. 7. 52
Johan Eriksen	12. 10. 52
Marius Nørgaard	19. 1. 53
Anders Schmidt	9. 12. 54

Fjelstrup afdeling:

Nis Peter Nissen	26. 12. 54
Matthias Chr. Knudsen	18. 1. 55
Søren Petersen Thomsen	27. 1. 55

Fole afdeling:

Chresten Jakobsen	9. 2. 54
Niels Toft	23. 6. 54
Andreas Lund	6. 8. 54

Gram afdeling:

Jes Peter Hansen, Tiset	7. 8. 54
Herman Hønnicke, Gram	29. 12. 54
Carl Petersen, Gram	30. 1. 55
Hans Petersen, Gram	2. 3. 55

Haderslev afdeling:

Hans Jensen	30. 3. 53
Peter Schmidt	14. 8. 53
Kasper Lie	24. 11. 53
Johan Sørensen	19. 3. 54
H. C. Duus	23. 4. 54
Oskar Sørensen	11. 7. 54
Peter Petersen Ringtved	9. 10. 54
Carl Toft	5. 12. 54
Jens Kongsted	12. 12. 54
Jakob Beukel	30. 12. 54
Rasmus Lassen	12. 1. 55
Carl Petersen	26. 1. 55
Niels Snitkjær	14. 3. 55

Hammelev afdeling:

Peter N. Post, Hammelev	19. 2. 55
Peter Juul, Hammelev	21. 2. 55
Niels Thomsen, Styding	19. 4. 55

Hoptrup afdeling:	Morten-Busk, Hoptrup	11. 3. 54
	Lorenz Gøttig, Marstrup	21. 8. 54
Jels afdeling:	Eduard Thomsen	31. 1. 55
Lintrup afdeling:	Theodor Juhl, Dover	17. 8. 54
	Jørgen Boysen, Jelslhøj	13. 10. 54
Nustrup afdeling:	Jørgen Mortensen	24. 7. 54
Rødning afdeling:	Anton Fuglsang, Rødning	2. 9. 54
Stamp afdeling:	Hans P. Greisen, Brørsbol	20. 8. 54
	Jørgen Højer, Solkær	3. 10. 54
	Thomas Suunballe, Haderslev	20. 10. 54
	Simon Skøtt, Grarup	22. 11. 54
	Bertel Jensen, Grarup	18. 12. 54
Stepping-Frørup afdeling:	Vilhelm Gøbel	11. 4. 55
	Markus Christiansen	17. 4. 55
Tirslund afdeling:	Frederik Brinkmann	17. 3. 55
	Thomas Bendix	22. 3. 55
Tyrstrup-Christiansfeld afdeling:	Broder Boysen	1. 1. 55
	Adolf Johansen	11. 1. 55
	Jørgen Heiselberg	17. 2. 55
	Morten Møller	25. 2. 55
	Mathias Gorrsen	28. 3. 55
Vedsted afdeling:	Niels Gøeg	24. 5. 53
	Hans Lassen, Vedsted	1. 1. 55
	Jens Stenhold, Vedsted	3. 3. 55
Vilstrup afdeling:	Jørgen Matluesen, Sdr. Vilstrup	1. 5. 54
Vons bæk afdeling:	Andreas Andersen	26. 2. 55
Øsby afdeling:	Christian Thuesen	5. 3. 55

Sønderborg amt

Asserballe afdeling:	Jacob Bruhn, Asserballeskov	28. 2. 55
Broager afdeling:	Heinrich Mortensen	15. 6. 54

	Carl Lorensen	21. 6. 54
	Rasmus Rasmussen	23. 9. 54
	Peter Hansen	28. 9. 54
	Ludvig Møller	4. 11. 54
	Asmus Nissen	28. 1. 55
	Jens Hansen	8. 2. 55
Egen afdeling:		
	Hans Iskov, Østerholm	21. 2. 55
	Jens Kamman, Sjellerup	15. 3. 55
Kegnæs afdeling:		
	Jørgen Iversen, Kegnæs	25. 1. 55
Ketting-Augustenburg afdeling:		
	Hans Chr. Iskov	6. 9. 54
	Jørgen Thomsen	18. 3. 55
Lysabild afdeling:		
	Nicolaj Jacobsen, Vibøge	26. 8. 54
Nordborg afdeling:		
	Jens Nissen	12. 11. 54
	Mathias Lassen	20. 1. 55
	Jacob Jensen	23. 2. 55
Notmark afdeling:		
	Andreas Jørgensen, Hundslev	16. 7. 54
Nybel afdeling:		
	Hans Nielsen Schmidt, Stenderup	29. 4. 54
	Claus Clausen, Nybel	17. 5. 54
	Johan Iversen, Stenderup	10. 10. 54
Sottrup afdeling:		
	Jens Andersen, Snogbæk	17. 12. 54
	Peter Heise, Basaa	1. 3. 55
Svenstrup-Als afdeling:		
	Jes Jensen, Stevning	8. 12. 53
	Peter Møller, Himmark	18. 6. 54
	Henrik Kjer, Himmark	29. 1. 55
Sønderborg afdeling:		
	Jacob Evald	
	H. Petersen	1. 11. 54
	Aug. Petersen	1. 1. 55
	P. Falkenberg	8. 1. 55
	Erik Hansen	24. 2. 55
	H. N. Lind	4. 3. 55
Tandslet afdeling:		
	Hans Christensen, Over Tandslet	15. 3. 55
Ullerup afdeling:		
	Jørgen A. Christensen, Rufas	1. 12. 54

Tønder amt

Arrild afdeling:	Henrik Hovgaard	11. 12. 54
Ballum afdeling:	Jørgen Schmidt, Hjerpsted	4. 10. 54
Burkal afdeling:	Anthoni Boysen	12. 1. 55
Emmerlev afdelirig:	Mathias H. Andresen	13. 10. 54
Højer afdeling:	Christian Nissen, Daler	24. 12. 54
	Peter Ottesen, Østerby	24. 12. 54
Møgeltønder afdeling:	Andreas Andersen	14. 2. 55
Rejsby afdeling:	Chresten Helsinghoff	21. 9. 54
Roager afdeling:	Karl Ebsen, Roager	23. 9. 54
Skærbæk afdeling:	Jens Korsgaard, Gesing	22. 9. 54
	Peter Thyssen, Mosbel	18. 3. 55
Tinglev afdeling:	Mathias Junker	22. 10. 54
	Hans Christensen	23. 3. 55
Tønder afdeling:	Johan Matzen	12. 8. 54
	Mathias Sørensen	20. 8. 54
	Frederik Sørensen	22. 9. 54
	Kristian Jepsen	26. 9. 54
	Hans Nissen Lund	5. 12. 54
	Frederik Jensen	5. 12. 54
	Peter J. Hansen	14. 1. 55
Visby afdeling:	Christian Cosmos	10. 12. 54
	Peter Styrk	4. 3. 55
Flensborg afdeling:	Fritz Gelbel	12. 2. 54
	Hans Clausen	2. 3. 54
	Wilhelm Danielsen	4. 5. 54
	Peter Gørrissen	3. 12. 54
Fredericia afdeling:	Gerhard Seelig	20. 10. 54
Ribe afdeling:	Andreas Anholm	17. 12. 54

